

P. Repnér
fr. SENS

SKYDDSVÄRDA NATUROMRÅDEN I KRISTIANSTADS LÄN

En utredning verkställd på uppdrag av länsstyrelsen i
Kristianstads län av
ÅKE UDDLING

Utredning ang. skyddsvärda områden m.m. i Kristianstads län

Verkställd 1965-1966

av

Åke Uddling

Inledning

Utredningsuppdraget

Enligt vad som framgår av länsstyrelsens skrivelse till byggnadsnämnderna 4/1 1965 samt av muntligt givna direktiv har utredningsuppdraget inneburit att verkställa en översiktlig inventering av sådana områden i länet, som bör säkerställas ur naturvårdssynpunkt.

Fördenskull införskaffades snarast möjligt från Statens naturvårdsnämnd dess "Utkast till metodiska anvisningar för allmänna naturvårdsinventeringar", daterat 2/10 1964. Av detta framgick, att naturvårdsnämnden hade som målsättning att under en tioårsperiod söka säkerställa de värdefullaste naturvårdsobjekten samt att nämnden indelade arbetet härpå i tre led: inventering, planläggning och verkställighetsåtgärder.

Det är alltså endast det första av dessa led, som utredningen gäller.

Den 23/12 1965 utfärdade Statens naturvårdsnämnd "Råd och anvisningar för naturvårdsinventeringar", vilka får anses mera normgivande än det ovannämnda utkastet. De slutgiltiga anvisningarna kom mig tillhanda 10/1 1966. Utredningen hade då pågått på dagen ett år och resultaten förelåg i konceptform såväl vad beträffar inventeringskartan som kommentaren till denna. Någon mera genomgripande förändring i arbetets uppläggning var därför ej möjlig, om ej slutredovisningen skulle avsevärt fördröjas.

En jämförelse mellan utkastet och de definitiva anvisningarna visar emellertid, att dessa överensstämmer på alla väsentliga punkter. Sålunda framhålles i båda nödvändigheten av att i första hand genomföra inventeringar av mera översiktlig karaktär. Det säges också (i anvisningarna), att inventeringen för närvarande utan tvekan är det mest brådskande ledet i naturvårdsarbetet och (i utkastet) att det är mycket angeläget att snabbt få fram inventeringsresultat. Jag har därför satt som mål att kunna redovisa resultatet av inventeringen före den 30/6 1966, då mitt förordnande vid länsstyrelsen utgår.

Allmänna synpunkter på naturvården

I Kristianstads län såväl som i de flesta andra län pågår för närvarande en omgestaltning av landskapet i mycket snabb takt. Orsakerna härtill är flera och ytterst av ekonomisk natur. Man kan peka på den fortskridande urbaniseringen och industrialiseringen av samhället, lantbrukets strukturrationalisering och dess följdverkningar, vägväsendets utbyggnad, fritidsbebyggelsen, täktverksamheten, regleringen av sjöar och vattendrag för olika ändamål o.s.v. Härtill kommer så många förändringar i naturmiljön, som är mycket påtagliga även om de ej ger sig till känna i form av en ändrad landskapsbild. Man kan peka på nedskräpningen i naturen, föroreningen av sjöar och vattendrag, inverkan av biocider på den ursprungliga florán och faunan, luftföroreningarna o.s.v.

När det gäller landskapsbilden är det en sak som bör understrykas, även om den är självklar, nämligen att de stora dragen i landskapet alltid varit och alltid kommer att vara ekonomiskt betingade. Man behöver blott tänka på vad skiftesverksamheten, torrlägningsföretagen och nyodlingarna betytt för utformningen av landskapet under det gångna seklet. Nu upplever vi, att det ej längre är lönsamt att bedriva jordbruk på åtskilliga håll i länet, varför åkrar och betesmarker planteras igen med skog, vilket uppenbarligen ger en helt annan landskapsbild. Vi måste också finna oss i att bokskogen i viss utsträckning kommer att ersättas med granskog av rent ekonomiska orsaker och att stora markområden kommer att tagas i anspråk för fritidsbebyggelsen. Allt detta är ofrånkomliga processer, som naturvården ej kan göra mycket åt.

Fördenskull är naturvården dock ingalunda betydelselös. I sitt betänkande "Naturen och samhället" definierar 1960 års naturvårdsutredning naturvården såsom formen för den på lång sikt bästa hushållningen med naturens värden (sid. 150). Härav kan utläsas, att naturvården bör ses som ett led i den allmänna samhällsplaneringen. I 1964 års naturvårdslag betonas, att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas och att naturvården är en såväl statlig som kommunal uppgift. Det föreligger alltså en skyldighet för berörda sam-

hällsorgan att tillse, att naturvärden ej i onödan går till spillo vid olika former av naturexploatering.

De för närvarande största naturvårdsproblemen i Kristianstads län torde vara de, som står i samband med fritidsbebyggelsen och "igenskogningen" av landskapet. Regleringen av sjöar och vattendrag, som på andra håll erbjuder stora problem, är däremot mindre aktuell här, sedan praktiskt taget allt som är utbyggbart nu blivit utbyggt.

Fritidsbebyggelsen kan sägas rymma problem av såväl kvantitativ som kvalitativ art. Samtidigt som allt större arealer tages i anspråk för detta ändamål och att i framtiden denna form av markexploatering kan väntas få mycket stora dimensioner, så förhåller det sig otvivelaktigt så, att det framför allt är områden med vacker eller säregen natur som exploateras. Man har därför anledning fråga sig, om icke vissa principer för lokaliseringen av fritidsbebyggelsen borde omprövas. Kan det t.ex. vara riktigt att hålla permanent bebyggelse och fritidsbebyggelse så strängt i sär som nu merendels sker? Bör man icke tvärtom sträva efter att ansluta fritidsbebyggelsen till befintliga gårdar, byar och mindre samhällen? Bör man icke också i trakter, där jordbruk och fruktodlingar lägges ner, förlägga fritidsbebyggelsen till de gamla odlingarna och icke till skogsmark och naturliga betesmarker, som i stället bör sparas som strövområden till glädje för alla. I första hand bör naturligtvis ödegårdarna själva utnyttjas, vilket ju också sker på många håll.

Ur naturvårdssynpunkt vore det också önskvärt, att en omläggning av fritidsvanorna kunde ske, så att det rörliga friluftslivet kom att spela en förhållandevis större roll. Härför skulle behövas en ökad satsning på kollektiva anordningar av olika slag såsom turisthotell, friluftsgårdar, uthyrningsstugor, raststugor och liknande samt campingplatser.

Jag har icke kunnat underlåta att ge uttryck åt dessa reflexioner, ehuru de ligger vid sidan av utredningsuppdraget.

Vad därefter beträffar "igenskogningen" av landskapet, så torde den,

såsom ovan framhållits, vara en i stort sett ofrånkomlig process på många håll i länet. Självfallet kommer de bästa jordbruksbygderna alltid att bevaras öppna av rent ekonomiska skäl. Men där jordbruket ej längre är lönsamt, kommer nästan överallt skogsbruket in i bilden såsom ett alternativ. Vad naturvården i sådana trakter måste inrikta sig på är att bevara öppna marker, som är av särskild betydelse för landskapsbilden eller av utomordentligt värde för den vetenskapliga forskningen och undervisningen. Som exempel skulle kunna nämnas Brösarps backar och Kåseberga-Löderupsåsen samt enstaka prov på säregna naturtyper såsom ljunghedar och rikkärr.

Sedan länge har utnyttjandet av grusförekomsterna ansetts vara en exploateringsform, som i särskild grad verkat naturförstörande och därför påkallat åtgärder från statsmakternas och de naturvårdande myndigheternas sida. Av länets naturvårdsråd har frågan uppmärksamats genom att rådet föranstaltat om en inventering av grusförekomsterna samt uppdragit åt fil.lic. Curt Åberg, Lund, att verkställa en sådan. Det må också erinras om att i 1964 års naturvårdsdag stadgats allmänt tillståndstvång för täkt av grus och liknande material, bortsett från husbehovstäkter. Med hänsyn till dessa omständigheter har jag i min inventering ägnat mindre uppmärksamhet åt skyddet av grusförekomster än av andra skyddsvärda objekt. Endast några av de allra största grusförekomsterna har medtagits och detta endast i den mån de är särskilt betydelsefulla för landskapsbilden eller hyser en särskilt intressant flora eller fauna.

Planläggningen

Enligt naturvårdsnämndens intentioner skall inventeringen läggas till grund för en planläggning och därefter skall följa olika verkställighetsåtgärder. I byggnadslagen finns bestämmelser om olika planinstitut men för naturvården torde den översiktliga planläggningen vara viktigast, åtminstone i nuvarande skede. Syftet med en sådan är som bekant att klarlägga grunddragen för markens användning, varvid självfallet många andra önskemål måste beaktas än naturvårdens. Planförfattandet är främst en uppgift för tekniker (arkitekter, lantmätare, ingenjörer), varför jag ej har anledning att närmare gå in på den här.

Verkställighetsåtgärder

De verkställighetsåtgärder, som skall baseras på inventeringen och planläggningen, är av många olika slag. I första hand kan nämnas åtgärder enligt naturvårdslagen (NVL), såsom avsättandet av nationalparker och naturreservat, bildandet av landskapsskydds- och strandskyddsområden, fridlysning av naturminnen o.s.v. Men härtill kommer en rad andra åtgärder, som i åtskilliga fall kan vara väl så lämpliga. Ett skyddsvärt område kan t.ex. avsättas som parkområde i detaljplan enl. byggnadslagen (BL) eller inköpas av en kommun eller ideell organisation för att användas som fritidsområde eller liknande. I andra fall kan upplåtelse av jakträtten vara tillfyllest för naturvården. Som exempel kan nämnas, att Kristianstads naturskyddsförening i många år arrenderat jakten på Härlövs ängar i Kristianstad utan att där utöva någon jakt. Många gånger kan det vara en tillräcklig naturvårdsåtgärd att sanera jakten genom att bilda ett jaktvårdsområde. Djurlivet på en viss plats kan också skyddas med stöd av KK 57/1965. Slutligen må erinras om de möjligheter till naturskydd som fornminneslagen ger.

I de särskilda fallen kan det bli nödvändigt att pröva olika möjligheter efter varandra. En väg kan vara framkomlig men inte en annan. För ett område, som i och för sig vore värt att skydda som naturreservat, får man kanske nöja sig med förbud enl. 19 § NVL på grund av alltför stort motstånd från markägarnas sida. Att förbjuda all jakt inom ett område kan visa sig omöjligt, under det att förbud mot jakt efter en viss fågelart kan visa sig genomförbart. Så t.ex. har förbud mot jakt efter ejder varit förbjuden vid Bjärehalvöns kuster under ett antal år.

Med hänsyn till att olika möjligheter måste hållas öppna och att den väg, som till slut väljes, ofta blir beroende på utfallet av förhandlingar med markägare och andra intressenter, har jag funnit det mindre ändamålsenligt att direkt på inventeringskartan ange den eftersträfvade skyddsformen. I stället har olika tänkbara åtgärder diskuterats i kommentaren. Jag har inte heller funnit det möjligt att med olika beteckningar på kartan strängt skilja mellan objekt

av socialt intresse (strövområden o.dyl.) och objekt av vetenskapligt-kulturellt intresse. I många fall är nämligen objekten intressanta ur båda dessa synpunkter, även om det givetvis finns fall där endera synpunkten överväger eller är allenarådande. Fritidsområden och liknande kan t.ex. ha en mycket trivial fauna och flora, som gör dem tämligen ointressanta ur vetenskaplig och kanske också ur estetisk synpunkt. Å andra sidan kan en sällsynt växtart, som man vill skydda på en viss lokal, vara så obetydlig till sitt utseende, att den endast uppmärksammas av specialister. Lokalen kan då sägas ha uteslutande vetenskapligt intresse. I de flesta fall torde emellertid ett skyddsvärt område vara intressant ur båda synpunkterna, ehuru i olika grad, och just dessa nyansskillnader är svårt att giva uttryck åt genom beteckningar på kartan. På samma sätt är det svårt att finna lämpliga beteckningar för angelägenhetsgraden av ett naturskydd. Det måste finnas utrymme för ett visst spelrum såväl när det gäller skyddsformen som det tidsmässiga genomförandet.

På alla dessa punkter skiljer sig min redovisning från vad naturvårdsnämnden rekommenderar. En redogörelse för de av mig använda beteckningarna lämnas på sid. 10 o.f.

Underarbetets gång har det också visat sig, att tidsföljden mellan de tre arbetsmomenten inventering-planläggning-verkställighet ibland måst rubbas. Sålunda är på många håll i länet den översiktliga planläggningen redan i gång och har i en del fall hunnit mycket långt utan att planförfattaren kunnat avvakta färdigställandet av naturvårdsinventeringen. I de flesta fall har dock planförfattaren under hand sökt kontakt med mig och i allmänhet kunnat delgivas preliminära resultat av inventeringen. Så har t.ex. skett i fråga om Söderåsen, Båstads och Ängelholms kommunblock samt Simrishamns, Kiviks, Brösarps, Ivetofta, Sösdala, Tyringe, Perstorps, Vittsjö och Klippans kommuner. I Örskelljunga var översiktsplanens första etapp redan färdig, när länsinventeringen började. I några fall har markägare, som haft planer på att sälja sommarstugetomter, uppsökt mig och delgivits mina synpunkter.

Å andra sidan har inventeringen i några fall föranlett mig att hos

länsstyrelsen hemställa om omedelbara verkställighetsåtgärder utan att avvakta någon planläggning, emedan ett akut exploateringshot ansågs föreligga. Så har t.ex. skett i fråga om Boarps hed (R 149) i Tollarps kommun och ett dynområde (R 157) i Åhus köping. I dessa båda ärenden har länsstyrelsen sedermera utfärdat förbud enl. 11 § NVL.

Utredningens primärmaterial

Såsom tidigare nämnts lät länsstyrelsen, strax innan jag började mitt arbete, en skrivelse utgå till samtliga byggnadsnämnder i länet. I denna redogjordes för syftet med utredningen och uppmanades byggnadsnämnderna att inkomma med förslag på skyddsvärda områden. Uppmaningen hörsammades i ganska ringa utsträckning. Sålunda har av länets 57 byggnadsnämnder endast 29 svarat skriftligt och 3 muntligt (genom sin ordförande). I fem fall innehöll svaren endast besked om att man ej hade några områden att föreslå. För övrigt var svaren av naturliga skäl mycket skiftande i fråga om utförlighet. Förekomsten av skyddsvärd natur är ju ingalunda jämnt fördelad över länet.

För att få in ytterligare förslag lät länsstyrelsen 30/1 1965 en liknande skrivelse utgå till diverse myndigheter, institutioner, organisationer, undervisningsanstalter och enskilda, vilka kunde tänkas vara intresserade. Skrivelsen resulterade i att åtskilliga värdefulla förslag kom in. Särskilt bör framhållas de förslag, som lämnats av representanter för vissa naturvetenskapliga institutioner i Lund, av Skånes naturskyddsförening (SkNF), Skånes Ornitologiska förening (SkOF) och Göingebygdens Biologiska förening samt av de 11 skolchefer, som svarat. För samtliga inkomna svar framföres ett hjärtligt tack.

Under 1950-talet lät Skånes naturskyddsförening utföra en fotografisk inventering av skyddsvärda objekt i hela Skåne. Arbetet, som bekostades med gävmedel, leddes av professor Henning Weimarck, Lund, och utfördes till största delen av honom. Vid föreningens 50-årsjubileum 1960 överlämnades för tjänstebruk till varje kommun och till båda länsstyrelserna en omgång kopior berörande kommunen eller, för

länsstyrelsens del, länet. Jag har haft tillgång till materialet rörande Kristianstads län och det behöver knappast sägas, att det varit mig till mycket stor nytta.

Av utomordentligt värde har också varit den inventering av skyddade och skyddsvärda naturobjekt på Österlen, som i början av 1960-talet utfördes av docenten (numera laboratorn) Börje Lövkvist, Lund. Även denna inventering utfördes på uppdrag av Skånes naturskyddsförening, ehuru initiativet synes ha utgått från Österlens naturskyddsråd.

Den topografiska Skånelitteraturen är som bekant mycket stor men torde huvudsakligen behandla orterna ur kulturhistoriska och kultur-geografiska aspekter. Beskrivningar av naturförhållandena är mera sparsamma med undantag för vissa "klassiska" lokaler, såsom Hallands Väderö, Stenshuvud och Sandhammaren. Bland skriftserier, som varit värdefulla för mitt inventeringsarbete, kan i första hand nämnas den av SkNF utgivna "Skånes Natur". Därjämte må framhållas Svensk Geografisk Årsbok, Botaniska Notiser, Fauna och Flora samt Vår Fågelvärld. För en del kommuner har jag lämnat litteraturuppgifter, trots att jag är medveten om att de är ofullständiga.

Sist men icke minst bygger inventeringen på min personliga kännedom om länet, där jag nu varit bosatt sedan 1936 och som jag bl.a. lärde känna ganska grundligt under min tioåriga tid som sekreterare i Skånes naturskyddsförening. En fördjupad kännedom har jag fått i samband med inventeringen. Dels har jag bemödat mig om att såvitt möjligt besiktiga varje föreslagto objekt, dels har jag gjort talrika rekognosceringsturer till nya områden. Även om jag sålunda inspekterat praktiskt taget alla de områden och naturföremål, som upptagits i inventeringen (sammanlagt 492 st), vill jag likväl framhålla att det ej varit möjligt att besiktiga alla under den för bedömningen lämpligaste årstiden.

Redovisningen av utredningens resultat

Såsom tidigare antytts redovisas resultaten dels i kartform, dels i en kommunvis uppställd kommentar till kartan. Som underlagskarta

har använts den nya topografiska kartan (fältkartan) i skalan 1:50000. Original exemplaren förvaras på länsarkitektkontoret i Kristianstad. Kartan har gjorts kopierbar genom att innehållet överförts på cronaflexmaterial, varvid bladindelningen ändrats så att varje blad omfattar ett kommunblock. Kopior av dessa kommunblockskartor kan beställas hos länsarkitektkontoret.

Kommentaren rörande de olika kommunerna har likaledes sammanförts kommunblocksvis med de modifikationerna, som betingats av att vid den officiella blockindelningen i några fall en del av en kommun förts till ett annat block än huvuddelen. I sådana fall har jag valt att behandla hela kommunen under det block, dit huvuddelen förts.

Det ligger i sakens natur, att en inventering av detta slag aldrig kan bli fullständig och ej heller kan bli lika "finmaskig" för alla delar av länet. Hur länge man än håller på, kan man alltid upptäcka nya objekt som ur en eller annan synpunkt kan betecknas som skyddsvärda. Men någonstans måste man sätta gränsen och vägledande därvidlag har varit, att Statens naturvårdsnämnd så uttryckligt framhållit, att det i nuvarande skede är mest angeläget att genomföra inventeringar av mera översiktlig karaktär.

Likaså är det ofrånkomligt, att vissa delar av länet blivit fullständigare behandlade än andra. Dels har intresset varit skiftande hos de lokala organ, som lämnat uppgifter till inventeringen, dels kan jag omöjligt ha exakt lika stor personlig kännedom om varje del av länet.

Utom skyddsvärda objekt redovisas sådana som redan är naturskyddade. Register med förklaring över använda kodbeteckningar, förkortningar m.m. finns på sidorna 10 - 30.

Register

Redan naturskyddade objekt

Dessa har betecknats med två kodbokstäver jämte ett nummer, t.ex. NR 139, DB 3. Klassificeringen har gjorts i överensstämmelse med

den av Oldertz-Bäckström använda i "Förteckning över svenska nationalparker, naturminnen och domänreservat m.m.", utgiven av Kungl. Domänstyrelsen (Karlshamn 1953). Samma system har tillämpats av mig i "Naturskyddade objekt i Skåne efter 1953", Skånes Natur 47/1960. Terminologin har dock ändrats, så att den överensstämmer med den som brukas i 1964 års naturvårdslag.

I. Naturreservat. - Kodbeteckning NR

- NR 1 Skäret Lägerholmen i Trolle-Ljungby socken. Fridl. 31/12 1913.
- NR 2 Del av Örups almskog i Benestads socken. Fridl. 28/12 1928.
- NR 3 Del av Forsakars bäckdal i Degeberga socken. Fridl. 28/12 1928.
- NR 4 Osby skansar i Osby socken. Fridl. 28/12 1928.
- NR 5 Stenshuvudområdet i S. Mellby socken. Fridl. 22/9 1931 och 29/4 1954.
- NR 6 Gullyckeskär i Oppmanna socken. Fridl. 8/4 1935.
- NR 7 Område med mosippa i Perstorps köping. Fridl. 16/12 1953.
- NR 8 Hagmarksområde i Romelia, Oppmanna-Vånga kommun. Fridl. 3/3 1955.
- NR 9 Hedområde vid Backåkra i Löderups kommun. Fridl. 17/3 1958.
- NR 10 Stora Hults strand i Förslövs och Barkåkra socknar. Fridl. 8/1 1959.
- NR 11 Kärräng i Lyngsjö, Everöds kommun. Fridl. 10/3 1959.
- NR 12 Strandäng på Simris 26¹ och samfälld mark till Simris by i Simrishamn, Fridl. 6/6 1959.
- NR 13 Stora Hults fäläad i Förslövs socken. Fridl. 21/10 1959.
- NR 14 Del av Benestads backar i Benestads socken. Fridl. 26/6 1961.
- NR 15 Grusåsar i Grevie socken. Fridl. 11/7 1962.
- NR 16 Område vid Drakamöllan, Degeberga kommun. Fridl. 20/7 1962.
- NR 17 Tosteberga ängar i Fjälkinge kommun. Fridl. 13/6 1963.
- NR 18 Grusås i Näsums socken. Fridl. 21/10 1963.
- NR 19 Brösarps södra backar (förbud att plocka gullvivor). Fridl. 31/12 1964.
- NR 20 Strandområde mellan Vitemölla och Haväng i Kiviks och Brösarps kommuner. Fridl. 31/12 1964.

II. Geologiska naturminnen. - Kodbeteckning NG.

- NG 1 Bollehall i Hjärsås socken. Fridl. 26/2 1919.
NG 2 Stengruppen Klövehallar i Vinslövs socken. Fridl. 31/12 1928.
NG 3 Område med flyttblock på Arkelstorp 3¹⁰ i Oppmanna- Vånga kommun. Fridl. 17/5 1958.

III. Botaniska naturminnen. - Kodbeteckning NB.

- NB 1 Alm på Lommarp 2⁷ i Vinslövs socken. Fridl. 18/3 1955.
NB 2 Byasken i Ballingslöv, Stoby socken. Fridl. 18/3 1922.
NB 3 Sju askar i Tranås socken. Fridl. 3/11 1949.
NB 4 Grupp av bokar i Vinslövs socken. Fridl. 31/12 1928.
NB 5 Två bokar på Broby 4⁷⁹ i Östra Broby socken. Fridl. 28/10 1939.
NB 6 Bok i Angshult, Osby socken. Fridl. 11/2 1942.
NB 7 Bok i Vesslarp, Glimåkra socken. Fridl. 3/7 1944.
NB 8 Bok på Nöbbelöv 4¹⁰ i Östra Broby socken. Fridl. 29/9 1948.
NB 9 Ek i Torsebro, Färlövs socken. Fridl. 21/2 1925.
NB 10 Ekar vid Plageboda, Kiaby socken. Fridl. 9/3 1929.
NB 11 Ek på Kälkarp 1¹⁰ i Farstorps socken. Fridl. 4/6 1938.
NB 12 Ek på Högsma 1⁶ i Glimåkra socken. Fridl. 28/10 1939.
NB 13 Ek på Broby 5¹¹¹ i Östra Broby socken. Fridl. 28/10 1939.
NB 14 Ek med blad utan inskrifningar i Gullarp, Osby socken. Fridl. 6/9 1943.
NB 15 Ek i S. Kalhult, Osby socken. Fridl. 22/3 1945.
NB 16 Ekar vid Uddarp, Skepparslövs socken. Fridl. 23/1 1947.
NB 17 Sparreken på Jeppatorp 1² i Vankiva socken. Fridl. 18/3 1955.
NB 18 Ek på Fjälkestad 33¹ i Nosaby kommun. Fridl. 13/6 1955.
NB 19 Idegranar i Hjärsåsån, Hjärsås socken. Fridl. 26/2 1919.
NB 20 Idegranar i Österslöv. Fridl. 19/5 1919.

IV. Zoologiska naturminnen. - Kodbeteckning NZ.

- NZ 1 Sju träd såsom boplatser för blåkråka på Göingeholm, Häglinge socken. Fridl. 29/5 1926. Fridlysningen upphävd för tre av träden 8/9 1943. De återstående träden, som alla är ekar, torde ej ha hyst några blåkråkor på åtskilliga år.

V. Naturparker. - Kodbeteckning NP.

Jämlikt övergångsbestämmelser i NVL 45 § torde naturparkerna numera vara att betrakta som naturreservat. Kategorien har likväl bibehållits här för att få bättre överensstämmelse med Oldertz-Bäckströms klassificering.

- NP 1 Hallands Väderö jämte kringliggande holmar och skär. Fridl.
14/4 1958.
- NP 2 Kronoparken Hagestads fritidsreservat i Löderups kommun. Fridl.
12/5 1960.
- NP 3 Äspets kronopark i Åhus köping. Fridl. 7/1 1963.

VI. Domänreservat. - Kodbeteckning DR.

- DR 1 Område med idegranar på Osby kronopark, Osby socken. Fridl.
26/6 1937.
- DR 2 Nytebodaskogen i Örkeneds socken. Fridl. 26/6 1937.
- DR 3 Skärallidreservatet i Riseberga socken. Fridl. 26/6 1937. 12/7 1946. 29/10 1956.
- DR 4 Område på kronopark/^{-en}Önnarp i Förslövs socken. Fridl. 26/6 1937.
- DR 5 Lövskogsbestånd på kronoparken Kolleberga i Riseberga socken. Fridl. 13/4 1938.
- DR 6 Område på kronoparken Kolleberga i Riseberga socken. Fridl. 28/8 1941.
- DR 7 Bokskogsområde på kronoparken Arkelstorp i Oppmanna socken. Fridl. 22/5 1942.
- DR 8 Tallplantering på kronoparken Ängelholm i Ängelholms stad. Fridl. 7/10 1943.
- DR 9 Tallbestånd på kronoparken Ängelholm i Ängelholms stad. Fridl. 19/6 1944.
- DR 10 Område på kronoparken Össjö i Össjö socken. Fridl. 12/7 1946.
- Dr 11 Hagmarksområde på kronoparken Åsljunga i Örskelljunga socken. Fridl. 12/7 1946.
- DR 12 Hagmarksområde på kronoparken Herrevadskloster i Riseberga socken. Fridl. 12/7 1946.
- DR 13 Område på kronoparken Nösåla i Brönnestads socken. Fridl. 2/12 1946.

- DR 14 Tallbevuxet dynområde på kronoegendomen Maglehem i Maglehems socken. Fridl. 2/12 1946. Fridlysningen torde få anses upphävd genom att Kronan avhämt sig området.
- DR 15 Bokskogsområde vid Forsakar på kronoegendomen Borråkra i Degeberga socken. Fridl. 2/12 1946.
- DR 16 Myr och sumpskog på kronoparken Herrevadskloster i Riseberga socken. Fridl. 17/12 1947.
- DR 17 Myr och sumpskog på kronoparken Klingstorp i Färingtofta socken. Fridl. 17/12 1947.
- DR 18 Myr och sumpskog på kronoparken Klingstorp i Färingtofta socken. Fridl. 17/12 1947.
- DR 19 Myr och sumpskog på kronoparken Kolleberga i Riseberga socken. Fridl. 17/12 1947.
- DR 20 Sumpskog på kronoparken Kolleberga i Riseberga socken. Fridl. 17/12 1947.
- DR 21 Mölleröds naturpark på kronoegendomen Mölleröd i Finja socken. Fridl. 22/4 1952.
- DR 22 Nösåla bokreservat på kronoparken Nösåla i Brönneå socken. Fridl. 22/4 1952.
- DR 23 Lövlund på kronoparken Klingstorp i Färingtofta socken. Fridl. 31/5 1952.
- DR 24 Rullstensås på kronoparken Gyllebo i Ö. Vemmerlövs socken. Fridl. 23/12 1952.
- DR 25 Västra Baska reservat på kronoparken Gyllebo i Ö. Vemmerlövs socken. Fridl. 23/12 1952.
- DR 26 Område på kronoparken Gyllebo i Ö. Vemmerlövs socken. Fridl. 23/12 1952.
- DR 27 Område med hägerkoloni på kronoparken Maglehem i Maglehems socken. Fridl. 23/12 1952.
- DR 28 Område på kronoparken Brösarp i Brösarps socken. Fridl. 23/12 1952.
- DR 29 Ängelholms dynreservat på kronoparken Ängelholm i Ängelholms stad. Fridl. 29/1 1953.
- DR 30 Svalholmssmyren på kronoparken Vesslarp i Glimåkra socken. Fridl. 29/1 1953.
- DR 31 Häggulfts myrreservat på kronoparken Vesslarp i Örkeneds socken. Fridl. 29/1 1953.

- DR 32 Myr med dvärgbjörk på kronoparken Ulvshult i Örkeneds socken.
Fridl. 29/1 1953.
- DR 33 Bokskog på kronoparken Bäckaskog i Ivö socken. Fridl. 29/1
1953.
- DR 34 Betesmark på kronoegendomen Svabitsholm nr 1 i S. Mellby
socken. Fridl. 11/5 1954.
- DR 35 Del av Kjugekull på kronoparken Bäckaskog i Kiaby socken.
Fridl. 18/10 1955.
- DR 36 Tallbestånd på Hönjarums kronopark i Osby socken. Fridl.
28/1 1960.
- DR 37 Tall- och granbestånd på Hönjarums kronopark i Osby socken.
Fridl. 28/1 1960.
- DR 38 Hönjarums skans på kronoparken Hönjarum i Osby socken. Fridl.
28/1 1960.
- DR 39 Tre öar i Örsjön och en fastlandsudde på kronoparken Osby i
Visseltofta socken. Fridl. 28/1 1960.
- DR 40 Naturbestånd av gran på kronoparken Gråshult i Loshults socken.
Fridl. 28/1 1960.
- DR 41 Ett område av kronoegendomen Borråkra i Degeberga socken. Ut-
vidgning av DR 15, Fridlyst 1/12 1964.
- DR 42 Hedlandskap på kronoparken och kronoegendomen Maglehem i
Maglehems socken. Fridl. 1/12 1964.
- DR 43 Fäladsmark på kronoparken Hörröd i Hörröds socken. Fridl.
1/12 1964.

VII. Av domänstyrelsen fridlysta träd. - Kodbeteckning DB.

- DB 1 Två bokar på kronoparken Bäckaskog, Djurhagen, i Kiaby socken.
Fridl. 26/6 1937.
- DB 2 En bok på kronoparken Mölleröd i Finja socken. Fridl. 26/6 1937.
- DB 3 "Metta Nillas bok" på kronoparken Mölleröd i Finja socken.
Fridl. 26/6 1937.
- DB 4 Spraglerödsboken på kronoparken Nösåla i Brönneå socken.
Fridl. 22/4 1952.
- DB 5 "Lilla Kurraboken" på kronoparken Önnarp i Grevie socken.
Fridl. 29/1 1953.
- DB 6 "Snapphaneeken" på kronoparken Herrevadskloster i Riseberga
socken. Fridl. 28/8 1941.

- DB 7 Sex ekar på kronoegendomen Mölleröds kungsgård i Finja socken.
Fridl. 28/2 1949.
- DB 8 En pelargran på kronoparken Skärsnäs i Vånga socken. Fridl.
23/3 1957.

Skyddsvärda men ej naturskyddade objekt.

Dessa har betecknats med en kodbokstav jämte ett nummer, t.ex.
R 117, L 26.

I. Skyddsvärda områden av hög angelägenhetsgrad. - Kodbeteckning R.

Med beteckningen R har jag velat framhålla, att beträffande dessa objekt ett eller flera av rekvisiten för bildande av naturreservat föreligger. Det måste emellertid starkt understrykas, att jag inte därmed vill ha sagt, att de nödvändighetvis måste göras till naturreservat i formell mening. Avsikten är endast att göra vederbörande statliga och kommunala myndigheter samt planförfattare uppmärksamma på att man här har att göra med första rangens naturvårdsobjekt, till vilka största möjliga hänsyn bör tagas vid frågor rörande markdispositionen.

I själva verket räknar jag med att endast ett mindre antal av R-områdena kan komma att avsättas som naturreservat. I åtskilliga fall kan förbud enl. 19 § NVL vara motiverade. För strandområden kan många gånger förordnande enl. 15 § NVL vara en lämplig skyddsform. I speciella fall kan det vara tillräckligt att skydda djurlivet genom förbud enl. KK 57/1965.

- R 1 Hovs hallar med omgivningar, Västra Bjäre kommun.
- R 2 Vegalts strand, Västra Bjäre kommun.
- R 3 Stranden mellan Torekov och Ramsjöstrand, Västra Bjäre kommun.
- R 4 Stranden mellan Torekov och Gråthögarna, Västra Bjäre kommun.
- R 5 Segelstorps strand, Västra Bjäre kommun.
- R 6 Flymossen vid Torekov, Västra Bjäre kommun.
- R 7 Englands dal öster om Elestorp, Västra Bjäre kommun.
- R 8 Hallavara dal, Västra Bjäre kommun.

- R 9 Lund mellan Segelstorp och Hallavara, Västra Bjäre kommun.
- R 10 Lund och bäckdal öster om Hanneberg, Västra Bjäre kommun.
- R 11 Dalgång NO V. Karups kyrka, Västra Bjäre kommun.
- R 12 Vasalts hed söder om Glimminge plantering, Förslövsholms kommun. Även stranden söderut till kommungränsen.
- R 13 Lyadalen i Förslövsholms och Karups kommuner samt Båstads köping.
- R 14 Ravinen Hålehall, Förslövsholms kommun.
- R 15 Bjärede's knall, Förslövsholms kommun.
- R 16 Segelstorpsbäckens källområde, Förslövsholms kommun.
- R 17 Yttre och Inre Grytskär, Förslövsholms kommun.
- R 18 Forna åkerterrasser NO och ONO Grevie kyrka, Förslövsholms kommun.
- R 19 Lundar vid Segelstorp, Förslövsholms kommun.
- R 20 Höjdparti vid Lugnet i Barkåkra kommun.
- R 21 Käggleån i Barkåkra kommun.
- R 22 Rönneåns mynning i Barkåkra kommun och Ängelholms stad.
- R 23 Käggleåns dalgång i Hjärnarps kommun.
- R 24 Åsbildningarna vid Simontorp, Hjärnarps kommun.
- R 25 Prästängen i Tostarp, Hjärnarps kommun.
- R 26 Ravinen Trollehallar i Munka-Ljungby kommun.
- R 27 Västersjön i Munka-Ljungby och Hjärnarps kommuner.
- R 28 Rössjön i Munka-Ljungby kommun.
- R 29 Myren vid Röglan, Munka-Ljungby kommun.
- R 30 Skälderviksstranden och strandskogen i Ausås kommun och Ängelholms stad.
- R 31 Meanderslingan Gåsahalsen i Ängelholms stad.
- R 32 Ön Rönneholm och vänstra stranden av Rönneå S och V därom.
- R 33 Höjdpartiet Härninge backe i Ausås kommun.
- R 34 Stensmyr i Skånes Fagerhults och Vittsjö kommuner.
- R 35 Myr V Bjärabygget i Skånes Fagerhults kommun.
- R 36 Lärkesholms gods i Örkelljunga kommun.
- R 37 Flinkasjön med omgivningarna i Örkelljunga kommun.
- R 38 Strövområde vid Åsljungagården i Örkelljunga kommun.
- R 39 Skogsområde på Söderåsen inom Billesholms och Kvidinge kommuner samt Åstorps köping.
- R 40 Område med lövdungar och ängssnår i Åstorps köping.

- R 41 Ravinen Klöva hallar på Söderåsen i Kvidinge och Kågeröds kommuner samt Klippans köping.
- R 42 Ängsområdet Dynget i Kvidinge kommun.
- R 43 Tommarps ene i Kvidinge kommun.
- R 44 Pinnåns dalgång vid Stora mölla i Östra Ljungby kommun.
- R 45 Dammen vid Kopparmöllan i Östra Ljungby kommun.
- R 46 Skogsområde O Bjärsgård i Klippans köping.
- R 47 Bäckdal och Åsparti med gamla ekar SO Bjärsgård i Klippans köping.
- R 48 Backe med vacker bokskog O Bjärröd i Klippans köping.
- R 49 Dammar 3 km SW Bjärröd i Klippans köping.
- R 50 Skärsjön ONO Bjärsgård i Klippans köping.
- R 51 Anderstorps enskog i Riseberga kommun.
- R 52 Traneröds mosse i Riseberga och Röstånga kommuner.
- R 53 Basaltkuppen Rallate i Riseberga kommun.
- R 54 Basalttuff vid Djupadal i Riseberga kommun.
- R 55 V. Sorrödssjön i Riseberga kommun.
- R 56 Snällersbäckens dalgång i Riseberga kommun.
- R 57 Skogsområde kring Skärålid i Riseberga och Röstånga kommuner.
- R 58 Grims myr i Vittsjö och Göteryds kommuner.
- R 59 Verumsån vid Mölleröd i Vittsjö kommun.
- R 60 Kärrängarna kring Verumsån S Hörlinge i Vittsjö kommun.
- R 61 Ubbaltsområdet i Vittsjö socken och kommun.
- R 62 Rullstensås S Emmaljunga i Vittsjö kommun.
- R 63 Lillasjö i Hästveda kommun.
- R 64 ~~Hallas~~snärje-området i Hästveda kommun.
- R 65 Skogsområde N Bjärnum i Bjärnums kommun.
- R 66 Skogsområde med fornminnet Mala stenar i Bjärnums kommun.
- R 67 Åsparti O Vankiva i Bjärnums kommun.
- R 68 Skogsområde kring Barsjön och Vedema hall i Tyringe kommun.
- R 69 Skogsområde mellan Tyringe och Skälsböke i Tyringe kommun.
- R 70 Randdeltat O Krattabygget i Tyringe kommun.
- R 71 Fåglasjön och Store damm i Tyringe kommun.
- R 72 Hallen vid Håkantorps i Tyringe kommun.
- R 73 Aggarps mosse i Tyringe och Bjärnums kommuner.
- R 74 Myr i Tyringe och Norra Frosta kommuner.
- R 75 Ignaberga kalkbrott i Stoby kommun.

- R 76 Tykarpsgrottorna i Stoby kommun.
- R 77 Skogsområde vid Vedhygge i Stoby och Vinslövs kommuner.
- R 78 Ekdunge S Ignaberga kyrka i Stoby kommun.
- R 79 Ekdunge SSW Ignaberga station i Stoby kommun.
- R 80 Område W Olahus i Stoby kommun.
- R 81 Åraslövs mosse i Vinslövs kommun.
- R 82 Grusås med gravfält vid Åraslöv i Vinslövs kommun.
- R 83 Basaltekupp S Ynglingarun i Sösdala kommun.
- R 84 Skogsområde vid Spagleröd i Sösdala kommun.
- R 85 Skogsområde vid Lönnebjär i Sösdala kommun.
- R 86 Ekbestånd vid Maglö i Sösdala kommun.
- R 87 Prästgårdsskogen i Tjörnarp, Sösdala kommun.
- R 88 Prästtorpssjön i Sösdala kommun.
- R 89 Basaltekuppen Ballran vid Ljunga i Sösdala kommun.
- R 90 Basaltekupp S Tormestorp i Sösdala kommun.
- R 91 Ilasjön i Stoby kommun.
- R 92 Ebbarps klint i Osby köping.
- R 93 Näset i Osbysjön, Osby köping.
- R 94 Vysslemyr vid Hackeboda, Osby köping.
- R 95 Lund på diabasgrund, S. Hulta, Loshults kommun.
- R 96 Kulturlandskap vid Abrölla, Osby köping.
- R 97 Udde med lövskog i sjön Tydingen, Broby kommun.
- R 98 Lokal för idegran vid Hammarbäck, Osby köping.
- R 99 Skogsområde vid norra ändan av Immeln, Örkeneds kommun.
- R 100 Vässlarpsjön i Örkeneds och Glimåkra kommuner.
- R 101 Lokal för kungsbräken (safsa) vid Ekeshults kvarn i Örkeneds kommun.
- R 102 Trollabackarna i Glimåkra kommun.
- R 103 Rumperödsberget i Glimåkra kommun.
- R 104 Lund på diabasgrund vid Biskopsgården, Glimåkra kommun.
- R 105 Lommagylet i Hjärsås och Glimåkra kommuner.
- R 106 Myr vid Buddatorp i Glimåkra kommun.
- R 107 Område vid sjön Tydingen i Broby, Hästveda och Stoby kommuner.
- R 108 Kärrområde vid Nöbbelöv i Broby kommun.
- R 109 Lokal för idegran vid Kylaboda, Hjärsås kommun.
- R 110 Myr vid Ebbarp i Hjärsås kommun.
- R 111 Gummastorpa sjö (Ballingstorpssjön) i Åraslövs och Knislinge kommuner.

- R 112 Lövedalskärret i Oppmanna-Vånga kommun.
- R 113 Sjön Båen i Oppmanna-Vånga kommun.
- R 114 Lerjesjön i Oppmanna-Vånga kommun.
- R 115 Norra delen av Oppmannasjön i Oppmanna-Vånga och Nosaby kommuner.
- R 116 Ravinen Kastagropen i Oppmanna-Vånga kommun.
- R 117 Grusåsar vid Mjönäs, Oppmanna- Vånga kommun.
- R 118 Araslövssjön i Kristianstads stad samt Nosaby och Araslövs kommuner.
- R 119 Hallabacken vid Kristineberg i Färlöv, Araslövs kommun.
- R 120 Balsberget i Nosaby kommun.
- R 121 Ekenabben i Nosaby kommun.
- R 122 Lövhall vid Karstad, Nosaby kommun.
- R 123 Fjälkinge backe, Fjälkinge kommun.
- R 124 Lilles backe, Fjälkinge kommun.
- R 125 Kjuge kull, Fjälkinge kommun.
- R 126 Ivö klack, Fjälkinge kommun.
- R 127 Vejle sjö, Fjälkinge kommun.
- R 128 Nymö mosse, Fjälkinge kommun.
- R 129 Håslövs ängar, Fjälkinge kommun.
- R 130 Kärrängar vid Hammarslund, Nosaby och Fjälkinge kommuner.
- R 131 Kvarnnäs udde, Fjälkinge kommun.
- R 132 Lergrav vid Kvarnnäs, Fjälkinge kommun.
- R 133 Kärrängsområde vid Hercules tegelbruk, Fjälkinge kommun.
- R 134 Brinkahagen vid Mölleröd, Fjälkinge kommun.
- R 135 Möllerödsnäs, Fjälkinge kommun.
- R 136 Grustag vid Rinkaby, Fjälkinge kommun.
- R 137 Gyetorpskärret, Fjälkinge kommun.
- R 138 Lyckeboða strandängar, Fjälkinge kommun.
- R 139 Skogsområde vid Ovesholm, Träne kommun.
- R 140 Skepparslövs backar, Vä kommun.
- R 141 Kärrängsområde kring Helgeå, Vramsån och Svarta sjö i Kristianstads stad, Åhus köping och Vä kommun.
- R 142 Köpinge fälad i Vä kommun.
- R 143 Köpinge ängar i Vä kommun.
- R 144 Lagun och vassområde vid Mariehem i Kristianstads stad.
- R 145 Vassområde vid N. Åsum i Kristianstads stad.

- R 146 Ängsområde med vassar vid Kavrö, Kristianstads stad och Åhus-köping.
- R 147 Bokskog på diabasgrund vid Bjära, Tollarps kommun.
- R 148 Skogsområde på V. Vram 1:1, Tollarps kommun.
- R 149 Boarps hed i Linderöd, Tollarps kommun.
- R 150 Dalgång vid Sätaröd, Tollarps kommun.
- R 151 Dalgång vid Sandhusen, Tollarps kommun.
- R 152 Dalgång NO Linnekulla, Tollarps kommun.
- R 153 Skogsområde vid Maltesholm, Tollarps och Everöds kommuner.
- R 154 Mjöåns dalgång från Gräsmå till Ö. Sönnarslöv, Everöds och Degeberga kommuner.
- R 155 Kärravången vid Borrestad, Everöds kommun.
- R 156 Gräshed vid Lyngsjö, Everöds kommun.
- R 157 Dynområde N Gropahålet, Åhus köping.
- R 158 F.d. Egeside sjö med omgivningar, Åhus köping och Degeberga kommun.
- R 159 Dynområde vid Åhus kärr, Åhus köping.
- R 160 Revhaken i Åhus köping.
- R 161 Dalgången mellan Mamölla och Trollemölla, Degeberga kommun.
- R 162 Äskebjär i Maglehem, Degeberga kommun.
- R 163 Del av Hörrödsåsen, Degeberga kommun.
- R 164 Fjällmossen i Långaröds och Degeberga kommuner.
- R 165 Norreskog i Bromölla köping.
- R 166 Brantahallar i Ivetofta kommun.
- R 167 Skogsområde SV Bromölla i Ivetofta kommun.
- R 168 Råby backe, Ivetofta kommun.
- R 169 Grundsjön i Näsums och Gammalstorps kommuner.
- R 170 Siesjön i Ivetofta kommun och Sölvesborgs stad.
- R 171 Tallskog S Gualöv i Ivetofta kommun.
- R 172 orudden i Näsums kommun.
- R 173 Bokeholmsudden i Näsums kommun.
- R 174 Klagstorpsudden i Näsums kommun.
- R 175 Utsiktsplats vid Östad, Näsums kommun.
- R 176 Ekebjär, Näsums kommun.
- R 177 Grusås vid Östad, Näsums kommun.
- R 178 Brösarps norra backar, Brösarps kommun.
- R 179 Alunbruksområdet vid Andrarum, Brösarps kommun.

- R 180 Verkasjön vid Andrarum, Brösarps kommun.
- R 181 Lönnbäckens ravin i Eljaröd, Brösarps kommun.
- R 182 Forsemölla i Andrarum, Brösarps kommun.
- R 183 Hallamölla i Eljaröd, Brösarps kommun.
- R 184 Bengtemölla i Brösarps socken och kommun.
- R 185 Fiskabäckens dalgång, Brösarps kommun.
- R 186 Tockabjärbäckens dalgång, Brösarps kommun.
- R 187 Skogsområde vid Kristinehov, Brösarps kommun.
- R 188 Djurrödsbäckens dalgång, Brösarps kommun.
- R 189 Lövskogsområde vid Breabäck, Brösarps kommun.
- R 190 Ljungbacke O Andrarum, Brösarps kommun.
- R 191 Område vid Sillarödsbäcken i Andrarum, Brösarps kommun.
- R 192 Område SW Buralycke i Andrarum, Brösarps kommun.
- R 193 Ljungbacke vid Länsgränsen SW Andrarum, Brösarps kommun.
- R 194 Grusåsen Jären i Brösarps kommun.
- R 195 Skogskärret Ismistan i Andrarum, Brösarps kommun.
- R 196 Maglehems ora, Brösarps kommun.
- R 197 Skogsområde SW Lönhult i Brösarps kommun.
- R 198 Vallsås på gränsen mellan Tranås och Tryde (Onslunda kommun och Tomelilla köping).
- R 199 Grusås S och SO Onslunda, Onslunda och Smedstorps kommuner.
- R 200 Skogsområde NW Tranås, Onslunda kommun.
- R 201 Listarumsåsen, Smedstorps och Tommarps kommuner.
- R 202 Dalgång vid Flagabro, Smedstorps kommun.
- R 203 Skogsområde NW Smedstorp, Smedstorps kommun.
- R 204 Västermossen i Ramsåsa, Tomelilla köping.
- R 205 Del av Fyledalen i Tomelilla köping och Herrestads kommun.
- R 206 Örups kalkkärr i Tomelilla köping.
- R 207 Kronoskogen i Ramsåsa, Tomelilla köping.
- R 208 Dalgång SO Ullstorp, Tomelilla köping (och Smedstorps kommun).
- R 209 Område vid skjutbanan S Tomelilla.
- R 210 Möllebäckens (Vitabäckens) dalgång, Kiviks kommun.
- R 211 ~~Ravin~~ N Strömsberg, Kiviks kommun.
- R 212 Dalgång S Hjälmared, Kiviks kommun.
- R 213 Skogsområde vid Hjulahults backe, Kiviks kommun.
- R 214 Dalgång för Rörums Norra å, Kiviks kommun.
- R 215 Kullarna Grötafatet och Milkafatet vid Rörum, Kiviks kommun.

- R 216 Område vid Skallahögsbjär i Rörum, Kiviks kommun.
- R 217 Ravin vid Forsemölla i Tommarps kommun.
- R 218 Skogsområde vid S:t Olof, Kiviks kommun.
- R 219 Område vid Ljunglyckorna i S:t Olof, Kiviks kommun.
- R 220 Gedings mosse i S:t Olof, Kiviks kommun.
- R 221 Rörums kääk, Kiviks kommun.
- R 222 Trueds mosse i Rörum, Kiviks kommun.
- R 223 Hängkärren S S. Mellby, Kiviks kommun.
- R 224 Torupa flo NO Vitaby, Kiviks kommun.
- R 225 Skogsområde W Röla, Kiviks kommun.
- R 226 Gyllebosjön med omgivning, Tommarps kommun.
- R 227 Betesmark med enar N Fredriksborg, Tommarps kommun.
- R 228 Betesmark O Glimminge gård, Tommarps kommun.
- R 229 Stranden S Vårhallarna, Simrishamns stad.
- R 230 Område vid Tjörnedala, Simrishamns stad.
- R 231 Skansen, Simrishamns stad.
- R 232 Strandparti mellan Brantevik och Simrishamn.
- R 233 Del av Gladsax hallar, Simrishamns stad.
- R 234 Förkastningsbranten Impan O Gladsax, Simrishamns stad.
- R 235 Sandstensbrant SSW Simris, Simrishamns stad.
- R 236 Strandparti S Brantevik, Simrishamns stad.
- R 237 Strandparti vid Gislövshammar, Simrishamns stad.
- R 238 Strandparti vid Morfarshamn, Simrishamns stad.
- R 239 Dynområde vid Mälarhusen, Borrby kommun.
- R 240 Område vid Borrby strandbad, Borrby kommun.
- R 241 Grusåsar N Borrby.
- R 242 Hammars backar, Glemmingebro kommun.
- R 243 Kåsebergaåsen, Löderups kommun.
- R 244 Löderupsåsen, Löderups kommun.
- R 245 Ås N Kåseberga, Löderups kommun.
- R 246 Bokskog S Tosterup, Glemmingebro kommun.
- R 247 Bäckravin NW Tosterup, Glemmingebro kommun.
- R 248 Munka-Tågarpshöjden, Glemmingebro kommun.
- R 249 Dalgång vid Römölla, Glemmingebro kommun.
- R 250 Sandhammaren, Löderups kommun.
- R 251 Hagestads mosse, Löderups kommun.
- R 252 Diabasgång vid Bollerup, Glemmingebro kommun.

- R 253 Kärrängsområde SW Ingelstorp i Glemmingebro och Herrestads kommuner.
- R 254 Bokenäset, Nosaby kommun.
- R 255 Bokskog O Atteköp, Förslövsholms kommun.
- R 256 Lundar vid Rosenhult och Olstorp, Förslövsholms kommun.
- R 257 Bokskog W Lilla Bjärnaboda, Brösarps kommun.
- R 258 S. Lindenäset, Kristianstad.
- R 259 N. Lindenäset, Kristianstad.

II. Områden av intresse för landskapsbilden och det rörliga friluftslivet. - Kodbeteckning L.

Med beteckningen L har jag velat framhålla, att dessa områden är skyddsvärda i första hand på grund av landskapsbilden, alltså av natur-estetiska skäl. Samtidigt är de ofta värdefulla som strövområden och överhuvud taget för friluftslivet (bad, fritidsfiske m.m.). I allmänhet rör det sig om tämligen stora områden och i några fall om en hel bygd. Redan härav följer, att fredning som naturreservat mera sällan kan komma i fråga. Åtskilliga gränsfall finns dock, där ett L-område lika gärna kunde ha klassificerats som R-område och tvärtom. Det bör också framhållas, att L-områdena många gånger varit svåra att avgränsa på kartan. Detta gäller särskilt de största områdena. Begränsningslinjen har därför ofta streckats. I åtskilliga fall torde förordnande enl. 19 § NVL vara en lämplig skyddsform, men i allmänhet torde det räcka, att byggnadsnämnderna har sin uppmärksamhet riktade på dessa objekt vid bebyggelseplaneringen.

- L 1 Höjdpartiet vid Dearp, Västra Bjäre kommun.
- L 2 Landskap med lundar vid Påarp, Västra Bjäre kommun.
- L 3 Sinarpsdalen samt Hallandsåsens sluttning i Förslövsholms kommun.
- L 4 Jordbruksbygden kring Salomönhöj i Förslövsholms kommun.
- L 5 Område med fri utsikt vid Vantinge, Barkåkra kommun.
- L 6 Öppet landskap med fri utsikt vid Vejby, Barkåkra och Förslövsholms kommuner.
- L 7 Gammalt grustag vid Barkåkra (återställningsåtgärder?).
- L 8 Huvuddelen av Hallandsås inom Förslövsholms, Hjärnarps, Munka-Ljungby, Karups och Våxtorps kommuner.

- L 9 Höremosse i Hjärnarps kommun.
- L 10 Skogsområde NO Vegeholm, Ausås kommun.
- L 11 Skogsområde S Örkelljunga.
- L 12 Skogsområde N och NO Åsljungagården, Örkelljunga kommun.
- L 13 Kulturlandskap vid Rya och Ingeborrarp, Örkelljunga kommun.
- L 14 Trädbestånd vid stenbrottet i Åstorps köping.
- L 15 Skrotstenshög vid Nyvång, Åstorps köping.
- L 16 Strövområde vid Össjö, huvudsakligen i Östra Ljungby kommun.
- L 17 Strövområde vid Bjärsgård, Klippans köping.
- L 18 Jordbruksbygd vid Linneröd, Klippans köping.
- L 19 Söderåsens sluttningar i Kvidinge och Riseberga kommuner samt Klippans köping.
- L 20 Rönneåns dalgång i Östra Ljungby, Kvidinge och Riseberga kommuner samt Klippans köping.
- L 21 Bäljane ås dalgång i Klippans köping.
- L 22 Östra Sorrödssjön med omgivningar, Riseberga kommun.
- L 23 Beteshagar vid Herrevadskloster, Riseberga kommun.
- L 24 Kärrstråk vid Bandsjön och Lövringen, Riseberga kommun.
- L 25 Syrkhultssjön med omgivningar i Riseberga och Norra Frosta kommuner.
- L 26 Gällabjär i Riseberga och Röstånga kommuner.
- L 27 Bälingesjön med omgivningar, Perstorps köping.
- L 28 Fjällrammsjön i Perstorps köping och Tyringe kommun.
- L 29 Skeingesjön med omgivningar, Osby köping och Vittsjö kommun.
- L 30 Lillåns dalgång i Visseltofta, Vittsjö kommun.
- L 31 Bokskogsklädd sluttning vid Kungskällan i Visseltofta, Vittsjö kommun.
- L 32 Rävabackarna i Visseltofta, Vittsjö kommun.
- L 33 Sjön Tydingen i Broby, Hästveda och Stoby kommuner.
- L 34 Skogs- och sjöområde O Bjärnums samhälle, Bjärnums kommun.
- L 35 Isälvsdelta mellan Röke och Kädarp, Tyringe kommun.
- L 36 Hörlingeåns dalgång, huvudsakligen i Tyringe kommun.
- L 37 Gårdsjön och Hornsjön med omgivningar, Tyringe kommun.
- L 38 Almaåns dalgång från Strömsfors till Laxbromölla, Stoby kommun.
- L 39 Tockarpsdeltat NO Ballingslöv, Stoby kommun.
- L 40 Vinslövsåns dalgång, Vinslövs kommun.
- L 41 Grusås med ekar vid N. Mellby, Sösdala kommun.

- L 42 Dammarna vid Lillsjödalen, Sösdala kommun.
- L 43 Område mellan Sandåkra och Råbockamöllan, Sösdala kommun.
- L 44 Strövområde mellan Hedensjö och Prästtorp, Sösdala kommun.
- L 45 Sluttningarna vid Ella, Sösdala kommun.
- L 46 Ljungarumsdeltat, Sösdala kommun.
- L 47 Göingeåsen, Sösdala och Stoby kommuner.
- L 48 Nävlingeåsens sluttningar åt väster och söder, huvudsakligen i Sösdala kommun.
- L 49 Kalhults backar, Osby köping.
- L 50 Skogsområde vid Kälsved, Osby köping.
- L 51 Vysslemyr i Osby köping och Loshults kommun.
- L 52 Helgeå med kringliggande översvänningsmarker mellan Skeingesjön och Osbysjön, Osby köping och Vittsjö kommun.
- L 53 Högsmaåns dalgång vid Knaggatorp, Glimåkra kommun.
- L 54 Kullaskogen kring Sporrakulla, Glimåkra kommun.
- L 55 Sjön Immeln, Oppmanna-Vånga, Hjärsås och Örkeneds kommuner.
- L 56 Skogsområde N Knislinge.
- L 57 Skogsområde W Knislinge.
- L 58 Kviinge backe, Knislinge kommun.
- L 59 Område kring Helgeå mellan Hanaskog och Torsebro.
- L 60 Almaåns dalgång nedströms Spånga, Knislinge kommun.
- L 61 Strövområde vid Lerjesjön, Oppmanna-Vånga kommun.
- L 62 Ivösjön.
- L 63 Oppmannasjön.
- L 64 Karsholms fure, Nosaby kommun.
- L 65 Hammarsjön.
- L 66 Strandområdet mellan Fårabäck och Landön, Fjälkinge kommun.
- L 67 Skogsområde och strand vid Kolamossen, Fjälkinge kommun.
- L 68 Strandområde vid Söndrekrok, Fjälkinge kommun.
- L 69 Strandområde vid Svenstorp NO Tosteberga, Fjälkinge kommun.
- L 70 Vramsåns dalgång i Träne kommun.
- L 71 Vramsåns dalgång i Everöds och Vä kommuner.
- L 72 Skogsområde mellan Uddarp och Bockeboda, Vä kommun.
- L 73 Betesmarker S Vä, Vä kommun.
- L 74 Hedområde med tallskog O Rambrobäcken, Vä kommun.
- L 75 Härlövs ängar, Kristianstads stad.
- L 76 Västra stranden av Hammarsjön, Kristianstads stad.

- L 77 Linderödsåsens sluttningar från Sätaröd till Mjöåns dalgång.
- L 78 Mjöåns dalgång, Everöds och Vä kommuner.
- L 79 Skogsområde mellan Nyegrop och Friseboda, huvudsakligen i Degeberga kommun.
- L 80 Område kring Forsakarbäcken, inklusive Södreklack, i Degeberga socken och kommun.
- L 81 Julebodaåns dalgång i Brösarps och Degeberga kommuner.
- L 82 Levrasjön i Ivetofta kommun och Bromölla köping.
- L 83 Skogsområde vid Barnakälla, Ivetofta kommun.
- L 84 Skogsområde O Bromölla, Ivetofta kommun.
- L 85 Ryssbergets sluttningar, Ivetofta och Näsums kommuner.
- L 86 Område utmed Skräbeån mellan Bromölla och Nymölla, Ivetofta kommun.
- L 87 Ivetofta kommuns Östersjökust.
- L 88 Brösarps södra backar.
- L 89 Verkeåns dalgång, Brösarps kommun.
- L 90 Skogsområde mellan väg 14 och Verkeåns dalgång, Brösarps kommun.
- L 91 Område längs vägen Agusa-Traneboda, Brösarps kommun.
- L 92 Skogsområde O Agusa, Brösarps och Degeberga kommuner.
- L 93 Tranås backe, Onslunda kommun.
- L 94 Skogarna runt S:t Olof, Kiviks, Brösarps, Onslunda, Smedstorps och Tommarps kommuner.
- L 95 Fyledalen och Örupsåns dalgång, Tomelilla köping samt Herrestads och Glemmingebro kommuner.
- L 96 Backarna söder om Rörum, inklusive ravinen vid Ramnakulla, Kiviks kommun och Simrishamns stad.
- L 97 Höjden ovanför Grevlundagården, Kiviks kommun.
- L 98 Höjdparti vid L. Tostaröd, Kiviks kommun.
- L 99 Tommarpsåns dalgång, Tommarps kommun och Simrishamns stad.
- L 100 Område S Simrislund, Simrishamns stad.
- L 101 Lunden Gislövs Stjärna och Lunkabergsområdet, Tommarps kommun. och Simrishamns stad.
- L 102 Område kring Iglamossen, Simrishamns stad.
- L 103 Åsar vid Vallby, Hammenhögs kommun.
- L 104 Glivarpa mosse och andra smågölar SO Glivarp, Hammenhögs kommun.
- L 105 Kulturlandskapet kring Tosterup och Munka-Tågarp, Glemmingebro kommun.

L 106 Bångabacken i Bollnerup, Glemmingebro kommun.

L 107 Isälvsdelta vid Kvidinge.

III. Objekt lämpliga att skydda som naturminnen. - Kodbeteckning M.

M 1 Jättetall vid Björstorp, Vittsjö kommun.

M 2 Småbladig björk vid Bubbarp, Hästveda kommun.

M 3 Flyttblocket Pikhall på gränsen mellan Ö. och V. Göinge härader
samt byarna Boarp, Svanshals och Torup.

M 4 Ugnsmunnarna på Ivön, Fjälkinge kommun.

M 5 Trollastenen i Trolle-Ljungby, Fjälkinge kommun.

M 6 Inlandsdynen Vittskövle driva i Degeberga kommun.

M 7 Häll av underkambrisk kvartsit med krypspår i inre delen av
ett båtläge i södra delen av Branteviks södra hamn, Simrishamns
stad.

M 8 Klövastenen vid Glemminge, Glemmingebro kommun.

M 9 Allé mellan Vinnö och Färlöv, Araslövs kommun.

IV. Skyddsvärda områden kring arkeologiskt eller kulturhistoriskt
närliga objekt. - Kodbeteckning K.

K 1 Minnesstenen vid Karlarp nära länsgränsen, Sösdala kommun.

K 2 Miljön kring gården Sporrakulla, Glimåkra kommun.

K 3 Miljön kring gården Ballingstorp, Knislinge kommun.

K 4 Åsen med hällristningarna vid Frännarp, Knislinge kommun.

K 5 Den gamla kyrkvägen mellan Mjönäs och Vånga, Oppmanna-Vånga kommun.

K 6 Torsebro krutbruk, Araslövs kommun.

K 7 Miljön kring Ribbetuarödsgården, Degeberga kommun.

K 8 Gudahagen, Näsums kommun.

K 9 Fornminnesområdet mellan Skepparp och Haväng, Brösarps kommun.

K 10 Kunlaberg S Spjutstorp, Onslunda kommun.

Urvalet är mycket godtyckligt och flera objekt har redovisats tidigare under R och L. Eventuella fredningsåtgärder bör självfallet vidtagas i samråd med landsantikvarien. K 5 har föreslagits av hembygdsföreningen, men skyddsåtgärder torde vara meningslösa sedan vägen dels ombyggt, dels förstörts genom grustäkter.

V. Fritidsområden. - Kodbeteckning F.

Under denna rubrik redovisas två områden, som redan på underlagskartan betecknas som fritidsområden, och dessutom sex golfbanor. Sannolikt finns det fler liknande områden i länet, i varje fall om man till denna kategori vill räkna även badplatser och andra anläggningar för utomhusidrott. Det har emellertid inte gått att få fram uppgifter härom genom den enkät, som inledde inventeringen. Då naturvårdsåtgärder på länsplanet knappast är påkallade för detta slag av objekt, torde det ej ha någon praktisk betydelse, att inventeringen medvetet är ofullständig på denna punkt.

- F 1 Hjärtatorpet, Örkeneds kommun.
- F 2 Område N Baskemölla, Simrishamns stad.
- F 3 Båstads golfbana, Västra Bjäre kommun.
- F 4 Åhus golfbana.
- F 5 Golfbana vid Vik, Kiviks kommun.
- F 6 Golfbana vid Torekov, Västra Bjäre kommun.
- F 7 Golfbana vid Vittsjö.
- F 8 Golfbana vid Perstorp.
- F 9 Djurhagen vid Önnestad, Araslövs kommun.

Förkortningar m.m.

Institutioner vid universitetet i Lund.

- Bot.I. Botaniska institutionen genom docenten Åke Persson
- Geogr.I. Geografiska institutionen genom docenten Harald Svensson
- Geol.I. Geologiska institutionen genom professor Gerhard Regnéll
- Limn.I. Limnologiska institutionen genom assistenten Ulf Lettevall
- Zool.I. Zoologiska institutionen genom professor Per Brinck

Organisationer.

- SkNF Skånes naturskyddsförening
- SkOF Skånes ornitologiska förening
- GBF Göingebygdens biologiska förening

VHH Villands härads hembygdsförening
OHF Osby hembygdsförening

Tidskrifter

B.N. Botaniska Notiser
FoF Fauna och Flora
NiG Natur i Göinge
SkN Skånes Natur
S.G.Å. Svensk Geografisk Årsbok
VF Vår Fågelvärld

Övriga förkortningar

SL Strandlagen
NVL Naturvårdslagen
BL Byggnadslagen
SNN Statens Naturvårdsnämnd

För kodbeteckningarna på naturvårdsobjekt redogöres under Register
(sid. 10 - 29).

Statistiska uppgifter rörande kommunerna har hämtats ur Årsbok för
Sveriges kommuner 1965 och hänför sig till förhållandena 1/1 1965.

Båstadsblocket (utom Östra Karups församling i Hallands län)

Västra Bjäre

Förslövsholm

Båstad

Västra Bjäre

Västra Bjäre kommun (8.894 ha, 3.569 inv.) omfattar Västra Karups, Hovs och Torekovs församlingar. Berggrunden består av gnejs utom i ett litet område nordost om Torekov, där kambrisk sandsten anstår. Kustprofilen är omväxlande och visar exempel på sällsynta kusttyper. Nämnas kan den branta förkastningskusten vid Hovs hallar och den flacka sandstenskusten NO Torekov. På Hallands Väderö möter man en vackert utbildad flack gnejskust. Så gott som överallt utgöres de lösa jordlagren av morän, mager s.k. NO-morän i de norra, högre belägna delarna och bördigare NV-morän på Skäldervikssidan. Endast utmed kusten förekommer andra typer av sediment: strandgrus och marin sand.

I kommunen har Hallands Väderö med kringliggande holmar och skär fridlysts som naturpark (NP 1) 14/4 1958. Enligt 45 § NVL skall naturparkerna nu anses som naturreservat.

Växtarten liten frossört (Scutellaria minor) har fridlysts i Västra Karups och Torekovs socknar 22/11 1944.

Byggnadsnämnden har insänt ett förslag till generalplan, upprättat av distriktslantmätaren Malte Glifberg, Ängelholm. I planen föreslås, att ett område av varierande bredd utmed kommunens kust förklaras som naturreservat. Undantag göres väsentligen endast för de kuststräckor, för vilka byggnadsplan eller stadsplan finns eller är under utarbetande, ett par ställen där campingplatser föreslås inrättade samt en kortare sträcka vid Norrviken. Förslag om naturreservat av ungefär samma omfattning har väckts av överlantmätaren, länsarkitekten och mig i en gemensam skrivelse till länsstyrelsen 8/2 1965.

Den 29/3 1966 meddelade länsstyrelsen jämlikt 11 § NVL vissa förbud avseende dessa kustområden.

Av de olika kustavsnitten kan Hovs hallar (R 1) utan tvekan betecknas som omistligt ur naturvårdssynpunkt. Någon ytterligare gradering är svår att genomföra. Följande områden, inbördes av ungefär samma klass, kan betecknas som utomordentligt värdefulla: Vegalts strand (R 2) och den innanför liggande enefäladen mellan Glimminge plantering och Ramsjö strand, kuststräckan mellan Ramsjöstrand och Torekov förbi Dagshög (R 3), sandstenskusten vid Gråthögarna (R 4) samt Segelstorp allmänning (R 5) SV Hovs hallar.

Följande områden kan dessutom anses lämpliga som naturreservat:

- 1) Flymossen (R 6) vid Torekov golfbana på grund av sitt fågelliv.
- 2) Englands dal (R 7), en vild och svårtillgänglig sprickdal väster om Norrvikens trädgårdar. Höjderna ovanför dalen bör ingå i reservatet, i synnerhet höjden på östra sidan.
- 3) Hallavara dal (R 8), en skuggig bäckravin, enastående i sitt slag i trakten. Floran och faunan förtjänar att närmare undersökas. Vid reservatbildning bör dalen göras lättare tillgänglig från väster.
- 4) Skogsdungen (R 9) mellan Segelstorp och Hallavara. Föreslås som naturreservat i Glifbergs generalplaneförslag.
- 5) Skogsdungen (R 10) öster om Hanneborg. Föreslås som naturreservat i Glifbergs generalplaneförslag.
- 6) Ravinen 1 km NO V. Karups kyrka (R 11). Ett objekt av lokalt intresse.

Till skydd för landskapsbilden har länsstyrelsen utfärdat nybyggnadsförbud enl. 122 § BL för betydande områden. Gränserna för dessa kan naturligtvis diskuteras och framförallt önskvärdheten att utsträcka förbudet (numera lämpligen enl. 19 § NVL) över nya områden. Uppenbart är emellertid, att man av praktiska skäl inte kan gå hur långt som helst på denna väg. Man måste också förlita sig på att de kommunala myndigheterna känner ansvar för naturvården.

När det därför här pekas på ytterligare ett par områden, där landskapsbilden är känslig, sker det ej i avsikt att för dem föreslå nybyggnadsförbud. Meningen är endast att framhålla, att de bör ägnas

särskild uppmärksamhet vid bebyggelseplaneringen.

1) Höjden norr om Dearp (L 1). Dels utgör den ett framträdande drag i landskapsbilden, dels har man därifrån en hänförande utsikt åt alla håll. Ev. ny bebyggelse bör inpassas i terrängen, så att dessa skönhetsvärden ej går till spillo.

2) Göaberg (L 2) och en sektor däromkring från S till NV. Detta småkuperade landskap med skogsdungar utströdda bland de öppna fälten gör ett nästan "arkadiskt" intryck och man vill gärna hoppas, att dess allmänna karaktär icke skall förändras på länge än. En viss glesbebyggelse kan väl tolereras, om den fint inpassas i terrängen.

Litteratur

Almborn, O. 1955. Lavvegetationen och lavfloran på Hallands Väderö.

KVA:s avhandl. i Naturskyddsärenden nr 11.

- 1959. Lavfloran på Hallands Väderö - en översikt. - SkN.

Brinck, Per. 1964. PM ang. trutstammens inverkan på kustfågelfaunan på Hallands Väderö. - SkN.

Eklund, G. 1938. Kvalitativa och kvantitativa undersökningar av fågelfaunan på Hallands Väderö. - KVA:s avh. i Naturskyddsärenden nr 35.

Eriksson, Johan. 1920. Hallands Väderö.

Hanström, Bertil. 1937 Fåglarna på Hallands Väderö - ett första inventeringsförsök. - SkN.

- 1944. Faunan på Hallands Väderö. - SkN.

Lundblad, O. och Olsson, A. 1954. Insektsfaunan på Hallands Väderö. - KVA:s avh. i Naturskyddsärenden nr 9.

Lundegårdh, H. 1918. Ekologiska och fysiologiska studier på Hallands Väderö. - BN.

Ringdahl, O. 1948. Några drag ur insektlivet på Hallands Väderö. - SkN.

Sjöstedt, L.G. 1927. Havsalger från Hallands Väderö och närliggande skånekust. - Lunds Univ. Årsskr. N.F. Avd. 2, Bd 23, nr 6.

Sylvén, Nils. 1959. Hallands Väderös zoocecidier. - SkN.

Vallin, Hervid. 1925. Ökologische Studien über Wald- und Strandvegetation mit besonderer Berücksichtigung der Erlensümpfe auf Hallands Väderö in SW-Schweden. - Lunds Univ. Årsskr. N.F. Avd. 2, Bd 21, nr 7.

- 1945. Hallands Väderö. - SkN.
- 1946. Förteckning över fanerogamer och kärlekryptogamer på Hallands Väderö. - SkN.
- 1949. Besök på Hallands Väderö. - Svensk Natur.
- 1959. Hallands Väderö. - SkN.
- 1963. Strövtåg på Hallands Väderö. - Bjärebygden.

Förslövsholm

Förslövsholms kommun (7.839 ha, 3.378 inv.) omfattar Förslövs och Grevie församlingar. Norra delen ligger på sluttningen av Hallandsås och har en berggrund av gnejs. Södra delen tillhör Ängelholmsslätten och vilar på jura-bergarter. De lösa jordlagren utgöres i allmänhet av morän, men i Förslövs församling finns på slätten några områden med lera. Isälvsgrus förekommer lokalt, t.ex. vid Stora Hult, Förslöv och framförallt i de vackra åsarna SV Grevie stationssamhälle.

I kommunen finns tre naturreservat, nämligen Stora Hults strand (NR 10), fridlyst 8/1 1959, Stora Hults fälä (NR 13), fridlyst 21/10 1959, och grusåsarna SV Grevie station (NR 15), fridlysta 11/7 1962. Dessutom har Domänstyrelsen fridlyst ett område (DR 4) på kronoparken Önnarp 26/6 1937.

Byggnadsnämnden har inte förslagit något nytt reservat.

Skälderviksstranden får anses vara kommunens största naturtillgång med hänsyn till friluftslivet. Här har vid Stora Hult ett avsnitt redan blivit avsatt som naturreservat, varjämte länsstyrelsen för återstående delar förordnat om nybyggnadsförbud enl. 1 § strandlagen. ~~Rehbyggelsen~~ Bygghälsan har ytterligare reglerats genom byggnadsplaner och genom nybyggnadsförbud enl. 122 § BL. Härtill kommer, att förslag väckts 8/2 1965 om bildande av naturreservat längs hela kusten. På inventeringskartan har gränserna för det sålunda föreslagna reservatet redovisats. Skall någon del därav särskilt framhållas, är det utan tvekan Vasalts hed (R 12) söder om Glimminge plantering. Den hör till de omistliga områdena i naturvårdshänseende.

Med hänsyn till landskapsbilden är åtskilliga områden skyddsvärda, och för de viktigaste har länsstyrelsen redan utfärdat nybyggnadsförbud enl. 122 § BL. Av praktiska skäl kan man emellertid inte gå hur långt som helst på denna väg. Utöver de områden, för vilka nybyggnadsförbud redan gäller eller förslagits (enl. 19 § NVL), vill jag utpeka nedannämnda områden som skyddsvärda, utan att för den skull anse att de bör beläggas med nybyggnadsförbud. Avsikten är endast att franhålla, att de bör ägnas särskild uppmärksamhet vid bebyggelseplaneringen.

- 1) Hallandsåsens sluttningar (L 3) från Bösketorp till kommungränsen mot Hjärnarp. - Nyttillkommande fritidsbebyggelse bör förläggas till åkermark o.dyl. vid nedlagda jordbruk hellre än till skogsmark. Glesbebyggelse bör undvikas. I stället bör befintliga agglomerationer byggas ut. Ang. Hålehall se nedan.
- 2) Salomonhög (L 4). - Hela detta höjddparti med de ståtliga bronsåldershögar på krönet vill man gärna se bevarat som jordbruksbygd.

För nedannämnda områden bör en starkare form av naturskydd åstadkommas. I flertalet fall torde institutet naturreservat vara tillämpligt, eftersom ett eller flera av rekvisiten härför föreligger. I speciella fall diskuteras andra skyddsformer.

- 1) Lyadalen (R 13), delvis i Båstads köping och Östra Karups församling. Lämplig som naturreservat, som även bör omfatta höjderna söder om dalen. Reservatföreskrifterna bör omfatta förbud mot bebyggelse och omförande av lövskog till barrskog.
- 2) Ravinen Hålehall (R 14) NO Förslöv. Lämplig som naturreservat med förbud mot bebyggelse och omförande av bokskog till barrskog.
- 3) Bjäredsknall (R 15). Lämplig som naturreservat med förbud mot bebyggelse och skogsplantering. Utsikten från höjden är storslagen. Bl.a. ser man härifrån den bokskogsklädda höjden O Attököp (R 255), som likaledes bör skyddas som naturreservat.
- 4) Segelstorpsbäckens källområde (R 16) mellan Ängelsbäck och Segelstorp. Lämpligt som naturreservat. Källorna har en intressant djurvärld. Örtvegetationen är rikt facetterad, eftersom området rymmer såväl skogs- som ängspartier. Småfågellivet är typiskt för de förekommande

biotoperna och bidrar till att göra området synnerligen lämpligt som exkursionsmål.

5) Yttre och Inre Grytskär (R 17). Skyddsvärda på grund av sitt fågelliv. Förutom ejdrar, tärnor och måsar häckar här tobisgrisslan regelbundet. Naturskyddet bör omfatta landstigningsförbud under häckningstiden. Skären kan göras till naturreservat eller också kan landstigningsförbud utfärdas med stöd av KK 26/3 1965 (SF 57/1965).

6) Forna åkerterrasser (R 18) 1700 m ONO och 4000 m NO Grevie kyrka. Objektet har föreslagits av Geogr.I.. Fråga är, om de ej åtnjuter skydd enl. fornminneslagen. I vilket fall som helst bör Geogr.I. tillfrågas, om det blir aktuellt med exploatering.

7) Lundarna mellan Lyngåkra och Segelstorp (R 19). Dessa har föreslagits av naturvårdsintresserade personer i bygden. Även andra lundar förefaller skyddsvärda, t.ex. de vid Rosenhult och Olstorp (R 256), belägna alldeles intill allmänna vägen mellan Ängelholm och Torekov. Generellt kan man säga, att alla lundar på den odlade slätten har betydelse för landskapsbilden. I regel är de också intressanta genom sin flora, speciellt vårfloran. Markägarens inställning till reservatbildning bör undersökas, i varje fall för de lundar som också är botaniskt intressanta.

8) Av ortsbor har vidare föreslagits följande objekt: jättegrytor vid Bjäred och Axeltorp, Grinnars håla i Bösketorp och ett stort flyttblock nära densamma. För dessa objekt kan fridlysning som naturminne enl. 13 § NVL ifrågakomma.

Båstad

Båstads köping (657 ha, 2.282 inv.) ligger vid södra ändan av Laholmsbukten, där kritkalksten anstår i vad som kallas Båstads-sänkan. Därifrån sträcker sig köpingen ett stycke upp på Hallandsåsens nordsluttning och in i Sinarpsdalen. Berggrunden här utgöres av gnejs. Vid stranden i köpingens östra del förekommer marina sandavlagringar, i Sinarpsdalen och vid stranden åt nordväst utgöres de lösa jordlagren av grövre sandiga sediment. På höjderna ersättes de av NO-morän.

Något naturreservat finns ej i Båstad.

Byggnadsnämnden har ansett, att följande områden i första hand bör undantagas från bebyggelse: Yderhult, Kungsberg, Dala och de delar av Karstorpområdet, som på ekonomiska kartan betecknats 1:56 B, 1:57 och 1:61. Områdena utgör åssluttningar i köpingens utkanter.

Med denna inställning hos byggnadsnämnden torde särskilda naturvårdsåtgärder ej vara behövliga från länsstyrelsens sida. Möjligen kan övervägas dispensabelt nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL för Kungsberget med hänsyn till att detta delvis är beläget i Hallands län och naturvården bör samordnas på båda sidor länsgränsen.

Ang. Lyadalen (R 13) se Förslövsholm.

Ängelholmsblocket

Barkåkra

Hjärnarp

Munka-Ljungby

Ängelholm

Ausås

Barkåkra

Barkåkra (3.145 ha, 3.210 inv.) ligger vid inre delen av Skälderviken norr om Rönneåns mynning. Berggrunden består av sedimentära bergarter, tillhörande jura-systemet. Närmast kusten finns ett bälte med sand- och grusavlagringar (glaciala och postglaciala). Innanför vidtar ett bördigt lerslättsområde. Genom kommunen rinner Käggleån, som förenar sig med Rössjöholmsån nära dennas utlopp i Rönneå.

Något naturreservat finns ej i kommunen.

Byggnadsnämnden har rekommenderat följande områden till beaktande vid inventeringen samt angivit skälen:

- 1) Ett c:a 100-150 m brett område väster om allmänna vägen nr 700 från gården å Vantinge 1:2 norrut till gränsen mot Förslövsholm (L 5). Området bör icke bebyggas på grund av att man därifrån har en vacker utsikt över slätten. - Nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL förefaller lämpligt.
- 2) Kvarvarande skogsområde i gränsen mot Förslövsholm vid Lugnet (R 20). Bör bevaras som strövområde. - Skogspartiet är beläget på en höjd med en markerad sluttning åt SO. Uppe på höjden har skogen närmast karaktär av björkhage. Sluttningen är klädd med bokskog. Området i sin helhet torde ha betydelse som utflyktsmål såväl för föreningar som enskilda. Då det därtill är vackert och utgör ett karakteristiskt inslag i landskapsbilden, kan byggnadsnämndens förslag tillstyrkas. Institutet naturreservat förefaller att vara en lämplig skyddsform.
- 3) Området väster om allmänna vägen Vejby-Ljungby från Vejby 19:18 norrut till kommungränsen (L 6) bör undantagas från bebyggelse på grund av den vackra utsikten. Grustäktsverksamheten inom området bör regleras. - I norra delen finns stora grustag. Uppenbarligen begrän-

sas härigenom möjligheterna till bebyggelse. Regleringen av täktverksamheten torde kunna ske med stöd av 18 § NVL. För att hindra bebyggelse synes man i första hand böra utnyttja de möjligheter byggnadslagstiftningen ger. Åtgärder enl. NVL synes därför icke påkallade för sistnämnda ändamål, i varje fall icke för närvarande.

4) Pågående täktverksamhet å SJ tillhörig mark mellan Sjöhult och järnvägslinjen (L 7) bör begränsas. - Enda möjligheten härtill synes vara förelägganden med stöd av 18 § NVL.

Kägleån (R 21), som ännu är förhållandevis ren, har betecknats som skyddsvärd av Zool.I. och SkNF. För skolorna i Ängelholm synes den vara ett viktigt studieobjekt, varvid man särskilt uppskattat att den varit tillgänglig vid Östrakvarn. Önskan om skydd innebär sålunda dels att åns vattenstatus ej försämrats, dels att tillgängligheten ej inskränkes.

Rönneåns mynningsområde (R 22) (delvis i Ängelholms stad) med dess skiftande biotoper, t.ex. sandstrand med dyner, vassar, strandängar, är ett annat värdefullt exkursiondområde, ej minst på grund av fågellivet.

Kommunens största naturtillgång med hänsyn till friluftslivet, det rörliga såväl som det fasta, är uppenbarligen Skälderviksstranden. Här har en rad tätorter uppstått och mellan dem mera spridd bebyggelse. Åtgärder enl. NVL för att säkerställa allmänhetens tillträde till stranden synes dock knappast påkallade, eftersom man bör kunna utgå ifrån att de kommunala myndigheterna skall vaka häröver.

Hjärnarp

Hjärnarps kommun (8.482 ha, 2.255 inv.) omfattar Tostarps och Hjärnarps församlingar. Norra delen är belägen på mittpartiet av Hallandsås. Sydöstdelen sträcker sig över den kilformiga nordvästspetsen av Åsbo-Hörja-platån och sydvästdelen ett stycke ut på Ängelholmsslätten. De båda förstnämnda delarna är skogrika medan slätten är uppodlad till nära 100 %.

Något naturreservat finns ej i kommunen och byggnadsnämnden har ej heller föreslagit något sådant. Dess ordförande har emellertid under hand förklarat, att man betraktar hela den skogklädda delen av kommunen som ett stort strövområde.

Ett av målen för naturvården på Hallandsås (L 8) bör vara att bibehålla de stora sammanhängande skogsarealerna, som finns i Förslövsholms, Hjärnarps och Munka-Ljungby kommuner av Kristianstads län och Hasslövs och Våxtorps församlingar av Hallands län. Tillsammans bildar de ett "vildmarksområde" av format, i kvalitetshänseende och arealmässigt likvärdigt med en nationalpark. Allt är inte skog, myr eller hed. Inom området finns flera byar och många enstaka gårdar. Verksamheten vid dem får naturligtvis inte hindras genom de naturvårdsåtgärder, som kan komma i fråga. All nybebyggelse behöver inte förbjudas. T.o.m. fritidsbebyggelse kan tänkas, om den lokaliseras och utformas på ett riktigt sätt.

Att avsätta hela detta väldiga område som naturreservat i formell mening torde vara uteslutet. Däremot synes det rimligt, att bebyggelsen regleras genom förbud enl. 19 § NVL. Därjämte bör en översiktlig planläggning igångsättas för att närmare klargöra markdispositionen.

Som mera begränsade mål för naturvården kan uppställas bevarandet av bokskogen i största möjliga utsträckning på sluttningarna av åsen och att hålla dessa fria från störande fritidsbebyggelse. Även för dessa syften kan 19 § NVL användas. Det kan därjämte tänkas, att man i samråd med markägarna utväljer vissa bokskogsområden och förklarar dem som naturreservat. Jfr Munka-Ljungby kommun.

Kägleåns dalgång (R 23) har framhållits som skyddsvärd av Zool.I., SkNF och representanter för skolorna i Ängelholm. Särskilt övre delen av dalgången har stora skönhetsvärden, som ej får spolieras genom olämplig bebyggelse. Vattnet i ån är förhållandevis rent, vilket gjort den värdefull som studieobjekt. Så få rena vattendrag som vi nu har i Skåne är det självklart, att de på allt sätt bör skyddas mot föroreningar.

Geogr.I. har anmält intresse för åsbildningarna vid Simontorp (R 24) väster om E6. Här finns ett stort grustag, och om tillstånd till fortsatt täkt eller till upptagandet av helt nya grustag begäres, bör naturvårdsrådets expert, fil.lic. Curt Åberg, höras.

Höremosse (R 9) öster om Hjärnarps samhälle har ett visst intresse ur botanisk synpunkt men kan knappast räknas bland de mest skyddsvärda mossarna i länet.

Gymnastikdirektör Kjell Åström, Ängelholm, har meddelat, att området mellan Hjärnarp och Västersjön med Snapphanestugan väster om Svartesjö som centrum är av betydelse för friluftsverksamheten vid Ängelholms läroverk. - Området torde innefatta den förut nämnda Höremosse.

Prästängen i Tostarp (R 25) har medtagits av professor Henning Weimarck i hans naturvårdsinventering på 1950-talet. Området är numera en lund med bl.a. ek, ask, asp, björk och hassel. Rönning i träd- och buskskiktet bör företagas, vilket ev. kan ske genom Skogsvårdsstyrelsens försorg.

Munka-Ljungby

Munka-Ljungby kommun (12.799 ha, 3.017 inv.) omfattar Tåssjö och Munka-Ljungby församlingar. Den når i söder ut på Ängelholmsslätten och i norr upp på Hallandsåsen. Däremellan ligger större delen av kommunen. Naturgeografiskt tillhör denna mellandel Åsbo-Hörja-platån av det nordskånska urbergsområdet. Hallandsåsdelen och mellandelen är skogrika, slätten däremot uppodlad till nära 100 %. De båda stora sjöarna Rössjön och Västersjön ligger i kommunen, den förra helt och den senare till största delen. Sjöarna avvattnas av Rössjöholmsån till Rönneå.

Något naturreservat finns ej i kommunen.

Byggnadsnämnden har i sitt yttrande sagt om Hallandsås-delen från

gränsen mot Hjärnarps kommun i väster till vägen Lärkeröd-Stavershult i öster, att den "bör naturskyddas för att säkerställa behovet av rekreations- och strövområden". Mera obestämda önskemål om naturvårdsåtgärder beträffande Hallandsås har framförts av Bot.I., Zool.I. och SkNF, varvid man särskilt framhållit åsens sluttningar mot Västersjön och Rössjön samt ravinen Trollehallar (R 26) såsom skyddsvärda. Ingen av förslagsställarna har emellertid preciserat vilka naturvårdsåtgärder som avses.

Fråga är, om ej naturvården på Hallandsås bör upptagas i ett större sammanhang. Målet bör vara att bibehålla de stora, sammanhängande skogsarealerna och att lokalisera fritidsbebyggelsen till inägorna på nedlagda jordbruk. Bärkraftiga jordbruk bör självfallet bibehållas och jordbruksdriften ej på något sätt hämmas genom de naturvårdsåtgärder, som kan komma i fråga. Beträffande skogskötseln kan helt allmänt sägas, att det är önskvärt att bokskogen på åsens sluttningar bibehålles i största möjliga utsträckning.

För reglering av bebyggelsen torde förbud enl. 19 § NVL vara en lämplig åtgärd. I Kristianstads län synes förbudsområdet böra omfatta de inom Hjärnarps och Munka-Ljungby kommuner belägna delarna av åsen och i Hallands län de inom Hasslövs och Våxtorps församlingar belägna delarna. Därjämte bör en översiktlig planläggning igångsättas för att närmare klarlägga markdispositionen. I någon mån kan måhända utvecklingen styras i önskvärd riktning genom insatser från lantbruksnämndernas sida såsom Fritidsutredningen nyligen påpekat (Friluftslivet i Sverige, del II, sid. 166 o.ff.).

Även om det sålunda avgränsade området icke förklaras som naturreservat enl. 7 § NVL, skulle det i realiteten fungera som ett sådant. Arealmässigt skulle det bli utan motstycke i södra Sverige och i kvalitetshänseende uppfylla de fordringar, som i 4 § NVL ställes på en nationalpark. Det önskvärda i att något verkligt stort naturområde bevaras i denna landsända behöver knappast understrykas, en landsända som bl.a. innefattar den folkrika och expansiva Öresundsregionen.

Som mera begränsade mål för naturvården kan uppställas bevarandet i

största möjliga utsträckning av bokskogen på sluttningarna av åsen och att hålla dessa fria från störande fritidsbebyggelse. Även för dessa syften kan 19 § NVL användas. Det kan därjämte tänkas, att man i samråd med markägarna utväljer vissa bokskogsområden och förklarar dem som naturreservat. Under alla omständigheter bör ravinen Trollehallar göras till naturreservat.

Västersjön (R 27) och Rössjön (R 28) har betecknats som synnerligen värdefulla forskningsobjekt av LIMN.I. Naturvårdsönskemålen torde främst avse, att sjöarna ej regleras och att deras vattenbeskaffenhet icke ändras. Även Zool.I. och SkNF har uttalat sig för ett bibehållande av sjöarnas nuvarande status, varvid man också torde ha haft i tankarna att landskapsbilden icke ändras genom fritidsbebyggelse vid stränderna.

Myren vid Röglan (R 29) mellan Munka-Ljungby samhälle och Lärkeröd har av lärare i Ängelholm betecknats som ett värdefullt exkursionsmål. Den är visserligen ej helt intakt, i det att torvtäkt bedrivits vid södra ändan. Detta har dock knappast minskat dess värde som studieobjekt. Utan tvekan kan myren betecknas som utomordentligt representativ för sin typ, de s.k. högmossarna.

Ängelholm

Ängelholms stad (4.471 ha, 13.696 inv.) omfattar Ängelholms, Rebbelberga och Hörja församlingar. Den ligger vid Rönneåns mynning i Skälderviken. Berggrunden består av sedimentära bergarter, tillhörande jura-systemet. De lösa jordlagren utgöres av glaciala leror samt postglaciala sandavlagringar. De senare har, i den mån de ej tagits i anspråk för bebyggelse, i stor utsträckning planterats med barrskog.

På kronoparken Ängelholm har avsatts tre s.k. domänreservat, nämligen: 1) DR 8, 1,6 ha med planterad tall, fridlyst 7/10 1943, 2) DR 9, 5,5 ha med planterad tall, fridlyst 19/6 1944, 3) DR 29, "Ängelholms dynreservat" om 44 ha, fridlyst 29/1 1929.

Något naturreservat enl. 7 § NVL finns ej i Ängelholm.

Från såväl byggnadsnämnden som intresserade lärare har inkommit värdefulla förslag på skyddsvärda områden, vilka lagts till grund för vad här nedan föreslås.

Flerstädes vid Skäldervikens stränder finns utomordentliga rastplatser för flyttfåglar, i synnerhet vidare. Betingelserna är särskilt gynnsamma i innersta delen av Skälderviken från Häljaröd (Farhults s:n,M) till Ängelholms havsbad. I M-delen är ön Rönnen redan naturreservat av denna anledning. I L-delen finns som nämnts ett domänreservat på kronoparken Ängelholm, som är värdefullt även ur denna synpunkt.

Det är emellertid önskvärt, att reservaten betydligt utökas i båda länen, och detta ej endast med hänsyn till fågellivet utan också av s.k. sociala skäl, varmed i detta sammanhang åsyftas allmänhetens behov av bad- och strövområden. I L-delen borde sålunda ej endast hela kronoparken Ängelholm väster om järnvägslinjen Hälsingborg-Ängelholm göras till naturreservat utan också den i enskild ägo befintliga stranden och strandskogen söder därom ner till Vegeåns mynning (R 30). På så sätt skulle man få ett sammanhängande reservat från Vegeåns mynning till Ängelholms havsbad. Att skogen medtagits kan främst motiveras med dess betydelse för friluftslivet. Den är emellertid också värdefull ur vetenskapliga synpunkter. Bl.a. kan nämnas att under höststräcket massor av flyttfåglar rastar där (småfåglar, rovfåglar, duvor).

Det kan därför bli nödvändigt med en avvägning mellan de sociala och vetenskapliga intressena. För närvarande torde det vara tillräckligt att framhålla, att södra delen (belägen i Ausås kommun) förefaller att vara värdefullast ur vetenskaplig synpunkt. Fritidsaktiviteter, som stör naturen, t.ex. camping, bör därför i första hand lokaliseras till norra delen närmast Ängelholms havsbad.

Rönneåns dalgång besitter skönhetsvärden, som det gäller att slå vakt om vid bebyggelseplaneringen. Vissa partier har dessutom värde ur vetenskapliga synpunkter. En märklig bildning är t.ex. meanderslingan

Gåсахalsen (R 31) såsom byggnadsnämnden påpekar. Ön Rönneholm (R 32) och vänstra åstranden söder och väster därom är ett annat intressant avsnitt. Både fågellivet och floran är rika, vilket gör området värdefullt som exkursionsområde för skolorna. Hela kronoparken mellan ån och järnvägslinjen är för övrigt värdefull som exkursions- och strövområde. Av speciellt ornitologiskt intresse är slutligen själva åmynningen delvis i Barkåkra kommun med dess vassar och ängar (R 22).

Ausås

Ausås kommun (8.886 ha, 2.647 inv.) omfattar Strövelstorps, Ausås och Starby församlingar. Naturgeografiskt tillhör den Ängelholms-slätten. Berggrunden består av jura-bergarter. De lösa jordlagren utgöres närmast kusten av marina sandavlagringar, inuti landet lokalt av NV-morän, t.ex. i Härninge backe, men för övrigt av glaciala leror. Vid Vegeholm och utmed Skälderviken finns förhållandevis stora skogsområden. Mindre skogar finns t.ex. vid Spannarp och på Härninge backe. Eljest är marken nästan helt uppodlad. Totalt utgör åkern c:a 80 % av arealen.

I kommunen finns inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. Lärare i Ängelholm har angivit områden, som är värdefulla för skolornas undervisning och friluftsverksamhet.

Skälderviksstranden är berömd som fågellokal och särskilt som rastplats för flyttande vadare. Även strandskogen är känd som uppehålls-ort för flyttfåglar (rovfåglar, småfåglar). Ett så stort skogsområde i en för övrigt skogfattig trakt som Ängelholmsslätten har naturligtvis också värde som exkursionsområde för skolorna och som strövområde för allmänheten. Det finns alltså flera skäl till att bilda ett naturreservat av stranden och strandskogen vid innersta delen av Skälderviken, även om ägandeförhållandena gör det mindre sannolikt att en naturförstörande exploatering skall komma till stånd här inom överskådlig tid. Reservatet (R 30) bör sträcka sig från Vegeåns mynning till bebyggelsen vid Ängelholms havsbad. Reservatföreskrifterna bör främst innehålla förbud mot bebyggelse.

Inom det sålunda avgränsade området finns självfallet flera mindre områden, som är av särskilt intresse för skolornas biologiundervisning. Som exempel kan nämnas det stora alkärret "Sjödammarna" omedelbart innanför dynerna och strax sydväst om kommungränsen till Ängelholm.

Som ovan antytts har strandskogen vid Skälderviken betydelse också för skolornas friluftsverksamhet, t.ex. orientering, terränglöpning, skidåkning, premenader m.m. Från gymnastiklärarehåll har framhållits, att även skogsområdet söder om väg 112 (L 10) utnyttjas för samma ändamål. Det är därför angeläget, att området bevaras som skog, men några åtgärder enl. NVL synes knappast behövliga.

Härminge backe (R 33), en moränkulle mitt på lerslätten, är självfallet geologiskt intressant. Den är delvis beklädd med mycket vacker lövskog, som förhöjer dess värde ur naturvårdssynpunkt. Småfågellivet kan förmodas vara rikt men bör närmare studeras. Möjligheterna att här bilda ett naturreservat bör undersökas. Reservatföreskrifterna bör omfatta förbud mot bebyggelse samt omförande av lövskog till barrskog.

Rönneåns dalgång har skönhetsvärden, som ej bör förstöras genom olämplig bebyggelse.

Örkelljungablocket

Skånes Fagerhult

Örkelljunga

Skånes Fagerhult

Skånes Fagerhult (10.454 ha, 1.802 inv.) tillhör det nordskånska urbergsområdet och har i stort sett en berggrund av gnejs. Morän och isälvsgrus omväxlar bland de lösa jordlagren. Torvbildningar är vanliga. Skog och myr intar stora arealer och endast 12 % utgöres av åker. Helt eller delvis i kommunen ligger flera sjöar, av vilka en del avrinner till Lagan (Fedingesjön, Storsjön, Köphultssjön, Kraxasjön), en till Helgeån (Värsjön), ett par till Rönneån (Stjärneholmssjön, Skinningeholmssjön) och ett par andra till Stensån (Svarta sjö, Vita sjö).

I kommunen finns inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant.

Från botaniskt håll har Stensmyr (R 34), som delvis ligger i Vittsjö kommun, föreslagits som naturreservat. Även andra myrar har nämnts, t.ex. myren väster om Bjärabygget (R 35). På Stensmyr tycks förekomma en tämligen god stam av orre.

Kommunens sjöar utgör givetvis en tillgång ur naturvårdssynpunkt, och vid praktiskt taget alla har länsstyrelsen förordnat om strandskyddsområde. Det finns här stora skönhetsvärden att slå vakt om. För friluftslivet är också de stora, sammanhängande skogsarealerna av betydelse. De bör därför ej splittras genom olämplig bebyggelse men några åtgärder enl. NVL synes knappast påkallade.

Örkelljunga

Örkelljunga kommun (21.495 ha, 6.647 inv.) omfattar Örkelljunga och

Rya församlingar. Den tillhör det nordskånska urbergsområdet och har en berggrund, som i stort sett består av gnejs. Ur morfologisk synpunkt kan man urskilja flera delar, avgränsade av förkastningslinjer och dalstråk. Så t.ex. framträder sydöstligaste delen av Hallandsås som en tänligen markerad horst mellan Drakabygget i norr och Gudebygget i söder. Sänkan med småsjöar öster om Ö. Tockarp kan sägas bilda nordgräns för Åsbo-Hörja-platån, till vilken huvuddelen av kommunen hör. Isälvsavlagringar och liknande sediment förekommer på många håll, t.ex. i Tockarpssänkan och norr därom, mellan Örkellunga och Rya samt öster om dessa båda orter. Eljest dominerar NO-moränen bland de lösa jordlagren. Större delen av kommunen tillhör Rönneåns nederbördsområde, men norra delen avvattnas genom Stensån till Laholmsbukten. Pinnån, som utfaller i Rönneå, är det största vattendraget. I kommunen finns vidsträckta skogar, vilka tillsammans med de många småsjöarna gjort den eftersökt för fritidsbebyggelse och friluftsliv.

Något naturreservat finns ej i kommunen men som domänreservat har avsatts en björkhage om 1,4 ha (DR 11) på ~~krono~~parken Åsljunga 12/7 1946. - Vid Åsljunga har Skidfrånjandet en friluftsgård.

Kommunen har låtit utarbeta en översiktsplan för fritidsbebyggelsen, som jag haft tillfälle att ta del av, sedan den färdigställts i sin första etapp. I annan mån har byggnadsnämnden ej yttrat sig till utredningen.

Skolchefen har förmedlat förslag från lärarehåll om naturvårdsåtgärder beträffande följande områden:

- 1) Flinkasjön (R 37) och området däromkring till c:a 1 km från strandlinjen. Sjön har ett rikt fågelliv och föreslås som naturreservat. - I översiktsplanen har som lämpligt för bebyggelse föreslagits ett område väster och sydväst om Flinkasjön, vilket skulle sträcka sig intill 100 m från strandlinjen. Det är önskvärt, att detta bebyggelseområde helt utgår ur planen eller inskränkes väsentligt. Frågan om bildandet av naturreservat bör diskuteras med markägarna.
- 2) Lärkesholms gods (R 36), som äges av von Reiserska stiftelsen, föreslås i sin helhet bli naturreservat. Det anses ej tillräckligt, att stiftelsens nuvarande ledning förklarat, att fritidsbebyggelse ej

är aktuell. - Förslaget är synnerligen beaktansvärt. I en kommun, där så mycket mark redan tagits i anspråk för fritidsbebyggelse och där ännu mycket mer kommer att utnyttjas härför, måste det anses i hög grad önskvärt, att några verkligt stora, sammanhängande områden helt hålles fria från fritidsbebyggelse även i form av glesbebyggelse. Reservatföreskrifterna skulle sålunda kunna inskränkas till förbud mot att uppföra byggnader för fritidsändamål. Alternativt kan tänkas nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL.

3) En del av skogsområdena till Ekholms och V. Ringarps byar (L 11) söder om Örskellunga samhälle och söder om Pinnån. Området behövs för skolornas friluftsverksamhet och är synnerligen lämpligt för ändamålet, såväl genom sitt läge som genom sin beskaffenhet. Det utnyttjas också flitigt. - Nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL förefaller vara en lämplig skyddsform. Man bör samtidigt undersöka möjligheten att avsätta åtminstone en del av området som naturreservat.

Skid- och Friluftsförbundets lokalavdelning i Hälsingborg, som äger mark i Åsljunga vid friluftsgården Åsljungagården, har framfört önskemål om naturvårdsåtgärder, ägnade att säkerställa verksamheten vid friluftsgården.

Sålunda önskar man dels att ett område närmast friluftsgården undantages från bebyggelse, dels att vissa marker och skogsvägar inom ett "yttre intresseområde" ej förändras på sådant sätt, att området förlorar sin karaktär av strövområde.

Enligt organisationens egna uppgifter är följande fastigheter redan undantagna från fritidsbebyggelse: 1) Skidförbundets fastigheter Åsljunga 1:12 samt del av 1:11 och 1:7 (nya beteckningar 1:61 och 1:75), 2) Domänverkets fastigheter Åsljunga 1:5, 1:7, 1:11 och 1:40 (nya beteckningar 1:40 och 1:62), 3) fastigheter tillhörande Kapten Gustaf Nilssons stiftelse Åsljunga 6:2, 7:1 samt på "röda spåret" 2:6. - Man önskar nu att också följande fastigheter undantages: Åsljunga 4:32, 4:13, 1:8 och 1:18.

Hela det sålunda avgränsade "inre intresseområdet" (R 38) har redovisats på inventeringskartan såsom område lämpligt som naturreservat.

För det "yttre intresseområdet" (L 12) föreslås nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL. Det skall tilläggas, att Skidfrämjandets önskemål i huvudsak synes tillgodosedda i kommunens översiktsplan.

Självfallet finns det i en så stor kommun åtskilliga andra områden, som vid en detaljinventering kunde befinnas skyddsvärda. Som exempel kan nämnas området mellan Rya kyrkoruin och hembygdsgården Ingeborrarp (L 13), som i mycket har kvar prägeln av gammalt odlingslandskap. Ett annat exempel är den s.k. Ekebacken (R 261) vid Hjälnsjöhov. Den bör såväl av miljöhänsyn som med tanke på friluftslivet avsättas som parkområde vid detaljplaneläggningen.

Litteratur

Andersson, Harry. 1956. Floran i Rya socken. - B.N.

angelägenhet att tillse att skyddet stärkes. I viss mån kan detta ske genom bebyggelseplaneringen (jfr 9 § byggnadsstadgan). Eftersom det rör sig om viktiga närrekreationsområden för befolkningen, kan det vara motiverat, att kommunen försöker köpa marken. Institutet naturreservat torde i och för sig vara tillämpligt, men om ersättningsanspråk skulle uppkomma, synes kommunen bära stå för kostnaderna.

Det lilla kvarstående naturområdet i västra kanten av stenbrottet (L 14) har föreslagits av byggnadsnämnden men bör kunna skyddas i stadsplan. Den väldiga högen av skrotsten vid Nyvång (L 15) är visserligen en artefakt liksom liknande högar i Bjuvs och Billesholms kommuner, men de har nu så länge ingått i landskapsbilden, att de blivit karakteristiska inslag i denna. Om de kom bort, skulle man sakna dem. Detta vare sagt utan att därmed göra gällande, att skyddsåtgärder enl. naturvårdslagen bör vidtagas.

Kvidinge

Kvidinge (5.765 ha, 2.218 inv.) ligger på nordöstsidan av Söderåsen och på slätten norr därom fram till Rönneå. På Söderåsen består berggrunden av gnejs och på slätten av jurassiska bergarter. Åsen är täckt av NO-morän. På slätten närmast åsen har hopats väldiga lager av sandiga och grusiga sediment, som givit upphov till en omfattande täktverksamhet. I Rönneådalen har glacialleror avlagrats. Förutom att de haft betydelse för jordens bördighet har de funnit användning som råvara för en keramikindustri med gamla anor.

I kommunen finns inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. De stora grusförekomsterna söder om väg 21 mellan Kvidinge och Sönnarslöv (L 107) har inventerats av fil.lie. Curt Åberg, som avgivit berättelse däröver till länsstyrelsen i juni 1964.

Från skolkåll har framhållits den stora betydelse som Söderåsen har inte bara för skolorna utan också för allmänhetens friluftsliv. För kommunblocket Åstorp-Kvidinge har uppenbarligen nordändan av åsen

Åstorpsblocket

Åstorp

Kvidinge

Åstorp

Åstorps köping (3.350 ha, 7.722 inv.) omfattar Björnekulla och Västra Broby församlingar. Den är belägen vid nordspetsen av Söderåsen men sträcker sig åt väster och norr ett stycke ut över den omgivande slätten. Söderåsen är en urbergshorst, täckt av NO-morän. Slättens berggrund tillhör Jura-systemet och dess lösa jordlager utgöres i allmänhet av leror, varför bördigheten är stor.

Något naturreservat finns ej i kommunen. Byggnadsnämnden och skolchefen har var för sig inlämnat förslag på lämpliga "naturreservat, rekreations- och strövområden" samt redovisat dem på kartor. De båda förslagen sammanfaller i stort sett och har lagts till grund för vad här nedan föreslås.

Ännu kvarvarande skogsområden på nordspetsen av Söderåsen (R 39) är utan tvekan av största betydelse som strövområden för kommunens invånare. Det föreslås därför att ett naturreservat bildas här, i väster begränsat av vägen Åstorp-Vrams Gunnarstorp och i söder av vägen Vrams Gunnarstorp-Kärreberga by. Reservatet skulle sålunda även beröra Kvidinge och Billesholms kommuner (den senare i Malmöhus län). I Åstorp ligger det värdefulla Skyttaböket, som bl.a. rymmer en synnerligen vacker bäckravin med bokskogsklädda sluttningar. Reservatföreskrifterna skulle omfatta förbud mot bebyggelse och omförande av vissa utvalda bokskogspartier till barrskog. Alternativt kan tänkas, att förbuden meddelas enl. 19 § NVL.

På nordsluttningen av åsen har bevarats några utomordentligt vackra naturområden (R 40), dels lövlundar dels hagmarker med ängssnår. Till största delen torde det röra sig om ecklesiastisk mark. Även om detta kan sägas innebära ett visst skydd, bör det vara en kommunal

särskild betydelse. Om möjligt bör här bildas ett naturreservat (R 39) med gräns i söder längs vägen Vrans Gunnarstorp - Kärreberga by. Reservatföreskrifterna bör omfatta förbud mot bebyggelse och helst också mot omförande av vissa utvalda bokskogspartier till granskog. Alternativt kan tänkas att förbuden meddelas enl. 19 § NVL. Likaledes bör bebyggelsen på åsens sluttningar i övrigt (L 19) regleras antingen med stöd av 19 § NVL eller genom planläggning enl. BL.

En klenod på Söderåsen är ravinen Klöva hallar (R 41), av vilken norra sidan av nedre delen ligger i Kvidinge kommun. Motsatta sidan ligger i Klippan. Ravinens inre delar tillhör på sin norra sida Klippan och på sin södra Kågeröds kommun (i Malmöhus län). Så mycket som möjligt av Klöva hallar bör göras till naturreservat, ett förslag som understötts av bl.a. Bot.I., Zool.I. och SkNF.

Norr om Tranarps bro och väster om Rönneå ligger ett litet kärronråde, som i orten kallas Dynget (R 42). Det är intressant på grund av sin flora, vilket kan motivera att det avsättes som naturreservat. Förslag härom har ingivits till länsstyrelsen 27/10 1965.

Tommarps ene (R 43) är ett åsgroplandskap av stor landskaplig skönhet. Härtill bidrar ej minst beståndet av gamla ekar i områdets norra del. Småfågellivet kan antagas vara rikt, men detta kan ej säkert bedömas utan en besiktning på våren (i maj-juni). Även örtfloran förefaller intressant och bör inventeras. Då området lär tillhöra Tommarps kungsgård torde det utan större svårigheter kunna göras till naturreservat.

De tidigare nämnda grusförekonssterna S och SO Kvidinge har från början bildats såsom ett isälvsdelta. Utom att dessa grusavlagringar sätter sin prägel på hela landskapsbilden har de ett betydande kvartär-geologiskt intresse. Området är numera uppödlad och dessutom illa sargat av grustäkter. Trots detta saknar det ingalunda skönhetsvärden. Tyvärr lär grustäkterna i framtiden komma att få en mycket stor omfattning. Det enda man i naturvårdande syfte synes kunna göra är att tillse, att en grustäcksplan upprättas för hela området, innefattande jämväl föreskrifter om återställningsåtgärder.

Litteratur

Mårtensson, Svea. 1948. Fanerogamfloran i Kvidinge socken. - B.N.

Klippanblocket (jämte Össjö församling)

Östra Ljungby

Klippan

Riseberga

Östra Ljungby

Östra Ljungby kommun (7.960 ha, 2.426 inv.) omfattar Össjö, Källna och Östra Ljungby församlingar. Den är belägen på sluttningen av Åsbo-Hörja-platån mot Rönneådalen och genomflytes av Pinnån i dess nedre lopp. Berggrunden utgöres av gnejs utom i ett smalt bälte längs Rönneå, där jura-bergarter tillstöter. De lösa jordlagren är av skiftande slag: NO-morän, issjöleror, isälvsgrus och andra sandiga sediment. Den nordöstra, högre belägna delen av kommunen är skogklädd, medan ett halvmilsbrett bälte längs Rönneå är bördig jordbruksbygd.

Något naturreservat finns ej i kommunen och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. Som domänreservat har fridlysts ett 1,9 ha stort område med tall, ek och bok på kronoparken Össjö 12/7 1946 (DR 10).

Slottsmiljön kring Össjö är utomordentligt tilltalande, vilket nå påpekas trots att dess bevarande icke är något uppgift för den av samhället bedrivna naturvården.

Vid Stora Mölla framrinner Pinnån i en kanjonliknande dal (R 44) och bildar ett vattenfall, "Sliden". Trots att här byggts ett kraftverk med regleringsdamm, erbjuder fallet och den nedanför liggande forsträckan ännu en ståtlig anblick, åtminstone vid tider av riklig vattenföring. Tyvärr avskräckes allmänheten från att besöka området genom av markägaren uppsatta anslag. En större generositet gentemot besökande är önskvärd.

Sjöstråket från Långsjön till Enskiftet ligger inbäddat i skog (L 16). Här möter man vackra naturscenerier och har goda möjligheter till

skogspromenader tack vare det väl utbyggda vägnätet. En betydande del av området torde höra till Össjö gods, varjämte Kronan äger vissa markområden. Faran för olämplig exploatering är kanske därför ringa. Det vore emellertid stor skada, om fritidsbebyggelse släpptes in och splittrade området.

Kopparmölledammen (R 45) SV Stidsvigs station är ett vackert inslag i landskapsbilden och tycks också ha en viss betydelse för fågelskyddet. I varje fall uppehöll sig förvånansvärt många andfåglar där (gräsänder, knipor, viggas) vid ett inspektionstillfälle hösten 1965. Möjligheten till reservatbildning bör undersökas med förbud mot bebyggelse nära stränderna (och jakt?).

Klippan

Klippan köping (13.183 ha, 9.000 inv.) omfattar Klippan, Vedby och Västra Sönnarslövs församlingar. Naturgeografiskt kan man urskilja följande delar. Längst i söder når kommunen ett stycke upp på Söderåsen. Norr därom möter man ett slättland kring Rönneå. Det kan betraktas som en fortsättning åt sydost av Ängelholmsslätten. De norra och östra delarna av kommunen är skogrika. Vad som ligger norr om linjen Lyckås-Bjärsgård-Vedby-Hyllstofta kan räknas till den s.k. Åsbo-Hörja-platån. Vad som ligger söder om Bäljane ås breda dalgång från Hyllstofta till Vedby kan i stället räknas som utlöpare av Höör-Matteröd-platån. Slätten mellan Söderåsen och Rönneå vilar på jura-bergarter men eljest består berggrunden mest av gnejs. I Rönneåns dalgång påträffas varviga ishavs- (issjö-) leror och i en bredare zon kring ån grövre sandiga sediment. Sådana förekommer också längs Bäljane å samt öster om Bjärsgård. I kommunens högre belägna delar är NO-moränen förhärskande bland de lösa jordlagren.

I kommunen finns inget naturreservat.

Byggnadsnämnden har (D.nr. 41/1965) angivit Söderåsens sluttning (L 19) samt skogsområdet kring sjöarna vid och öster om Bjärsgård (L 17) som värdefulla rekreatjonsområden. Häri kan man helhjärtat

instämman.

På Söderåsen finner man ravinen Klöva hallar (R 41), som delvis är belägen i Kvidinge och Kågeröds kommuner. Att här bilda ett naturreservat hör till de självklara målen för naturvården i Skåne, vilket framhållits av bl.a. Bot.I., Geol.I., Zool.I. och SkNF. Skötselföreskrifterna bör innehålla en rekommendation att efter hand omföra granskogen till bokskog. Med hänsyn till landskapsbilden är det dessutom önskvärt, att så mycket som möjligt bevaras av bokskogen på Söderåsens sluttningar överhuvud taget (L 19).

Vid Borgasjön och Vasasjön öster om Bjärsgård (R 46) finns utomordentligt vacker lövskog med bestånd av ståtliga ekar och bokar. Av allt att döma är ägaren intresserad av att bevara den. Åtgärder enl. NVL är kanske därför inte påkallade, men det kan likväl vara lämpligt att undersöka markägarens inställning till bildandet av ett naturreservat.

Ungefär samma synpunkter kan läggas på det vackra ekbeståndet c:a 500 m SV Åningatorp (R 47) på krönet av bäckravinen.

Vid en inventering på länsplanet kan härutöver endast ges några allmänna synpunkter.

Ådalarna bör såvitt möjligt hållas fria från bebyggelse. Detta gäller främst Rönneådalen (L 20) men även Bäljane ås dal (L 21). Där bebyggelse likväl anses ofrånkomlig, bör den så mycket som möjligt anslutas till befintlig sådan.

Hela den skogrika norra delen av kommunen är värdefull som strövområde. Dess hittillsvarande "orördhet" kan illustreras av att vid inventeringen korp påträffats under omständigheter, som tyder på häckning. Gles fritidsbebyggelse kan givetvis tänkas men den bör inpassas i terrängen på ett känsligt sätt. Påfallande vackra landskapspartier bör ej tagas i anspråk, t.ex. bokhultet öster om Bjärröd (R 48), omgivningarna kring dammen 3 km SV Bjärröd (R 49) eller kring Skärsjön (R 50). På södra sidan av Skärsjön löper en vacker rullstensås.

Sådana landskapsdetaljer bör självfallet ej vanprydas av sommarstugor.

Samlad (tät) fritidsbebyggelse kan väl också tänkas på sina ställen. Man bör sträva efter att lokalisera den till nedlagda, icke bärkraftiga jordbruk och gärna placera husen på åkermark, som eljest kom att planteras igen med gran. Om bebyggelsen kan få stöd av ett skogsbryn, så är det så mycket bättre. Linneröds by (L 18), vackert belägen på en öppen slätt omgiven av skog, vill man gärna se bevarad som jordbruksbygd fri från sommarstugor.

Litteratur

Nordborg, Gertrud och Ingemar. 1957. Fanerogamfloran i Vedby socken med speciell hänsyn till myrarna. - B.N.

Riseberga

Riseberga kommun (20.096 ha, 4.922 inv.) omfattar Färingtofta och Riseberga församlingar. Naturgeografiskt kan man urskilja följande områden. Kring centralorten Ljungbyhed utbreder sig en slätt på underlag av sandiga sediment och med en berggrund, som delvis består av jurassiska bergarter. Sydvästra delen av kommunen tillhör Söderåsen, som är en urbergshorst täckt av morän. De östra delarna åter kan betraktas som utlöpare av Höör-Matterödplatån. De är skogrika liksom Söderåsdelen. Betydande isälvsavlagringar förekommer, t.ex. NO Riseberga samhälle och vid Färingtofta. Kommunen genomflytes av Rönneå från SO till NV. Av biflödena märkes särskilt de österifrån kommande Sällerödsbäcken ("Lilla Rönneå"), Guvarpsbäcken och Ybbarpsån.

Något naturreservat i formell mening finns ej i kommunen. Däremot har inte mindre än tio s.k. domänreservat blivit avsatta, däribland det utomordentligt värdefulla Skärälidreservatet. Den (såvitt känt) fullständiga listan upptar:

- 1) DR 3 Skärälidreservatet, 92,5 ha, fridlyst 26/6 1937, 12/7 1946 och 29/10 1956.
- 2) DR 5 lövskogsbestånd, 1,0 ha, på kronoparken Kolleberga, fridlyst

13/4 1938.

3) DR 6 skogsbestånd, 0,3 ha, på kronoparken Kolleberga, fridlyst 28/8 1941.

4) DR 12 bokbestånd, gammal hagmark, 1,8 ha på kronoparken Herrevadskloster, fridlyst 12/7 1946.

5) DR 16 kärr och sumpskog, 5,4 ha, på kronoparken Herrevadskloster, fridlyst 17/12 1947.

6) DR 17 skogsbestånd, 8,5 ha, på kronoparken Klingstorp, fridlyst 17/12 1947.

7) DR 18 tuvmosse (Älgmossen) jämte kärr och sumpskog, 15/2 ha, på kronoparken Klingstorp, fridlyst 17/12 1947.

8) DR 19 myr och sumpskog (Stenbrottsmossen), 4,5 ha, på kronoparken Kolleberga, fridlyst 17/12 1947.

9) DR 20 kärr och sumpskog (Smedens äng), 2,6 ha, på kronoparken Kolleberga, fridlyst 17/12 1947.

10) DR 23 lövlund, 1,1 ha, på kronoparken Klingstorp, fridlyst 31/5 1952.

Dessutom har domänstyrelsen fridlyst den s.k. Snabbhaneeken vid Herrevadskloster (DB 6) 28/8 1941. Ekens tillstånd har länge varit dåligt och huruvida fridlysningen ännu gäller är obekant.

Byggnadsnämnden har (d.nr. 36/1965) angivit följande områden såsom lämpliga för rekreation och friluftsliv.

- 1) Domänreservatet Skärälid
- 2) Söderåsen i övrigt
- 3) Anderstorps enskog
- 4) Rönneåns dalgång

De viktigaste delarna av Skärälid är som nämnts redan domänreservat (DR 3). Vad man här kan önska är en utvidgning av reservatet (R 57) dels åt sidorna, dels längs Debäcken och Kvärkabäcken i Malmöhus län. Det sålunda utvidgade reservatet bör därefter göras till naturreservat i formell mening. Det är också önskvärt, att Kronan förvärvar mer mark, så att förutsättningar skapas för att här bilda en nationalpark, vilket bör vara slutmålet för naturvården.

Söderåsens betydelse för det rörliga friluftslivet kan knappast över-skattas. Den sträcker sig långt utöver kommunen och berör i själva verket stora delar av Skåne, inklusive hela Öresundsregionen. Bebyggelseplaneringen bör därför ske med det målet för ögonen, att tillgången på strövområden icke minskas. Fritidsbebyggelsen bör sålunda lokaliseras till nedlagda åkrar o.dyl. hellre än till skogsmark. Med hänsyn till landskapsvården är det vidare ett önskemål, att bokskogen bevaras i största möjliga utsträckning, speciellt på åsens sluttningar (L 19). För att nå dessa syften är det önskvärt med en översiktlig planläggning av hela Söderåsen, som klargör huvuddragen av markens användning. Som bekant har en sådan också påbörjats. I avvaktan på dess fördigställande kan det måhända vara lämpligt med förbud enl. 19 § NVL, avseende nybyggnad och omförande av bokskog till granskog. I första hand bör Skäralsområdet och åsens sluttningar beläggas med dylikt förbud.

Att Anderstorps enskog (R 51) avsättes som naturreservat har länge varit ett önskemål för naturvården. Under decennier har markägarna omsorgsfullt vårdat enskogen och i sitt nuvarande skick utgör den en sevärdhet, som årligen lockar många besökande.

För en betydande del av Rönneåns dalgång har länsstyrelsen 22/11 1965 utfärdat nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL. Med hänsyn till landskapsvården är det utomordentligt angeläget, att dispenser ges med mycket stor återhållsamhet.

Av stort vetenskapligt intresse är tre klassiska lokaler, som snarast bör skyddas som naturreservat, nämligen Traneröds mosse (R 52) på Söderåsen (delvis i Malnöhus län), basaltkuppen Follate (R 53) där väg 19 skär länsgränsen samt basalttuffen vid Djupadal (R 54) i Rönneåns dalgång.

Härutöver kan åtskilliga andra områden betecknas som skyddsvärda. Några av de viktigaste är följande.

Östra och Västra Sörödssjöarna (L 22 och R 55), som är kända för sitt rika och intressanta fågelliv. Lämplig skyddsform synes vara

strandskyddsområde enl. 15 § NVL. Därjämte bör övervägas att på västra och norra sidan av Västra Sorrödssjön bilda ett naturreservat.

Syrkhultssjön (delvis i Malmöhus län) är märklig genom sin avsides belägenhet. Rekommenderad som naturreservat av Bot.I. och SkNF. Lämpligt torde vara att till en början förordna om strandskyddsområde (L 25).

Snällerrödsbäckens dalgång (R 56). Vacker och intressant natur. Rekommenderad som reservat av Bot.I.

Bandsjön och Lövringen med omgivande myrmarker. (L 24). Har betecknats som skyddsvärda av Bot.I. men synes vara av mindre intresse än förut nämnda objekt. Bandsjön förefaller lämplig som badsjö och en allmän badplats har anordnats på dess södra sida. Tillträdet till östra sidan är inskränkt genom ett par sommarstugetomter. För att förhindra ytterligare inskränkningar kan det måhända vara lämpligt med förordnande om strandskyddsområde.

Förslag om skydd för Ybbarpsåns dalgång har också framförts från botaniskt håll. Dalgången har visserligen många vackra partier, men själva ån är starkt förorenad genom utsläpp från Skånska Ättikfabriken i Perstorp. Även om, såsom det påståtts, en viss förbättring inträtt under senare år, är förhållandena likväl så otillfredsställande, att den mest angelägna naturvårdsåtgärden synes vara ett åläggande om effektivare reningsåtgärder.

Beteshagarna vid Herrevadskloster (L 23). Tidigare, då Herrevadskloster var en remontdepå, företedde dessa hagar med sina glest stående ekar och sina hjordar av betande hästar, en utomordentligt tilltalande anblick. Nu är hästarna borta och en del av ekarna har avverkats, men ännu har dessa hagar kvar mycket av sin charm. Ur naturvårdssynpunkt vill man önska, att åtminstone kreatursbete skall kunna bedrivas där och hagarna ej planteras igen med granskog.

Gällabjär (L 26), på gränsen till Röstånga kommun, är ett basaltberg, synligt vida omkring. Något exploateringshot torde knappast föreligga,

men i princip är alla våra skånska basaltberg skyddsvärda.

Litteratur

Gertz, Otto. 1935. Enskogen vid Anderstorp. - SkN.

Gertz, Otto. 1935. Förteckning över floran i Anderstorps enskog. - SkN.

Gertz, Otto. 1935. Basalten vid Rallate och dess växtlighet. - SkN.

Grönvall, Karl A. 1935. Basalttuffen vid Djupadal. - SkN.

Sylvén, Nils. 1935. Floran å Djupadals basalttuff. - SkN.

Malmer, Nils. 1964. Traneröds mosse - ett vildmarkselement. - SkN.

Perstorpsblocket

Perstorp

✓ Perstorps köping (15.873 ha, 6.967 inv.) omfattar Perstorps och Oderljunga församlingar. Den är belägen inom det nordskånska urbergsområdet och har i stort sett en berggrund av gnejs. De lösa jordlagren uppvisar stora ytor med morän, vilka genomkorsas av stråk med isälvsgrus och andra sandiga sediment, t.ex. kring Bäljane å och dess biflöden i Oderljunga samt SO Perstorps samhälle. Torvbildningar är vanliga. Skog och myr intar stora ytor och åkern utgör endast 17 % av arealen. Avvattningen sker genom flera smååar till Rönneå.

I kommunen har fridlysts en lokal för mosippa (Anemone vernalis) vid Bälinge (NR 7) 16/12 1953.

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något naturreservat. Från biologilärarehåll har man framhållit värdet av Store damm m.fl. av de s.k. Perstorps fiskdammar för studier i fältornitologi. De intressantaste dammarna, bl.a. Store damm, ligger visserligen i Tyringe kommun men endast c:a 5 km från Perstorps samhälle. Fågelfaunan är väl utforskad genom ett hängivet arbete av lokala amatörornitologer. Bl.a. är området känt för sin grågåsstam.

Något förordnande om strandskyddsområde enl. 15 § NVL synes ej ha utfärdats beträffande sjöarna i Perstorp (till skillnad från sjöarna i grannkommunerna Örkelljunga och Tyringe). Såväl Bälingesjön som Fjällramsjön har delvis grusbotten och torde vara utmärkta som badsjöar. Det förefaller därför motiverat med strandskyddsområde kring dem. Vid båda finns redan en viss fritidsbebyggelse.

Litteratur

Lundh, Asta. 1941. Floran i Oderljunga socken. - B.N.

Lundh, Asta. 1943. Skogen i Oderljunga. - B.N.

Weimarck, Henning. 1954. Mosippan fridlyst vid Bälinge i Oderljunga.

- SkN.

Hässleholmsblocket (jämte Visseltofta och Tjörnarps församlingar)

Vittsjö
Hästveda
Bjärnum
Tyringe
Hässleholm
Stoby
Vinslöv
Sösdala

Vittsjö

Vittsjö (30.367 ha, 3.790 inv.) omfattar Verums, Visseltofta och Vittsjö församlingar. Ur naturgeografisk synpunkt tillhör Vittsjö det nordskånska urbergsområdet, även om kritkalksten förekommer på spridda ställen. Lerfattig NO-morän är vanligast bland de lösa jordlagren, men betydande isälvsavlagringar förekommer lokalt, t.ex. mellan Vittsjö och Verum samt i Helgeådalén. Skog och myr intar stora arealer. Enformigheten brytes dock av de spridda odlingarna och de många småsjöarna. Helgeån och dess biflöde Verumsån är störst bland vattendragen. Centralorten Vittsjö är ett betydande turistcentrum.

Grims myr (R 58) 2 km NV Visseltofta kyrka har av botanisk expertis tillagts ett betydande vetenskapligt värde. Sålunda skriver prof. Henning Weimarck i kommentaren till sin under 1950-talet utförda naturvårdsinventering av kommunen: "Grims myr är vid sidan av Traneröds mosse (i Stenestads och Riseberga socknar) den skånska myr av någon betydelse, som man av olika skäl skulle vilja få lagligen skyddad som naturminne."

Verumsån vid Mölleröd (R 59). - Här om skriver prof. Weimarck (l.c.): "Ravinen med forsen nedan fallen vid Mölleröd borde lagligen skyddas som naturminne. En fridlysning skulle här blott innebära, att forsarna bibehålls i sitt nuvarande skick, medan varsam gallring inom branternas trädbestånd skulle företas med vissa års mellanrum." Sedan

dess har emellertid länsstyrelsen förordnat om ett 200 m brett strand-skyddsområde utmed ån och fråga är, om längre gående åtgärder är nödvändiga.

Kärrängarna S om Hörlinge, (R 60), vilka genomflytas av Verumsån och Helgeå vid deras sammanflöde, hyser ett rikt fågelliv, som förtjänar att närmare studeras. Först därefter kan man ta ställning till vilka naturvårdsåtgärder, som kan vara lämpliga.

Vid Skeingesjön (L 29) har förordnats om ett 200 m brett strandskyddsområde. Dispenser från det härigenom gällande nybyggnadsförbudet bör ej ges annat än undantagsvis och fritidsbebyggelsen hänvisas till mark på större avstånd från sjön.

Näset på östra sidan av Vittsjön samt skogspartiet mellan Getahålan och Gundrastorp, "Ubbaltsområdet", (R 61) borde bevaras som strövområde till glädje såväl för primärbefolkningen som de många turisterna. Tyvärr föreligger redan planer på en omfattande fritidsbebyggelse i östra delen av Ubbaltsområdet, trots att detta på grund av terrängförhållandena förefaller att vara mindre lämpligt för bebyggelse.

Lillåns dalgång mellan Vesljunga och Hanavrå i Visseltofta (L 30). - Dalens skönhetsvärden motiverar återhållsamhet vid tillståndgivningen för bebyggelse.

Bokskogen på branterna ovan Kungskällan (L 31) i Visseltofta. - För landskapsbilden är denna bokskogsklädda sluttning väsentlig och det vore beklagligt, om den kalhöggs och planterades med gran. Skydd enl. 19 § NVL bör övervägas.

Rävabackarna (L 32) omkr. 200 m SO kyrkan i Visseltofta. - Dessa grusåsar bör kunna bevaras som allmän plats vid bebyggelseplaneringen.

Stensmyr (R 34), delvis i Skånes Fagerhult. - Intresse för myrens fredande som naturreservat har anmälts från botaniskt och zoologiskt håll. Vid rekognoscering för den pågående inventeringen har bl.a. konstaterats, att en god orrstam finns på myren.

Rullstensås (R 62) på myren N om Oretorp, c:a 300 m V om järnvägen mellan Vittsjö och Emmaljunga. - Åsen är mycket typisk och kan ha värde för undervisningen. Något exploateringshot torde ej föreligga f.n.

Till ovanstående förteckning kan läggas åtskilliga mindre objekt, som föreslagits av hembygdsintresserade personer i orten. I några fall rör det sig mera om kulturminnen, t.ex. Vittsjö kvarn, Gundrastorps kvarn och den igenväxande kvarndammen vid Olastorp (i gränsbäcken mot Bjärnum). I andra fall är det fråga om snärre terrängpartier, som jämte ett obestridligt skönhetsvärde har intresse ur lokalhistorisk synpunkt. Som exempel kan nämnas ekbäckar i Kraxaboda, Boalt (i Visseltofta) och Emmaljunga, vilka sedan gammalt utgjort sanlingsplatser för befolkningen. De bör kunna bevaras genom lokala initiativ. Slutligen har föreslagits några enstaka träd, t.ex. jättetallen vid Björstorp, en trädformig en mellan Vittsjö och Gundrastorp samt en annan sådan vid Boalt (i Visseltofta). Prof. Weimarck anser Björstorpstallen (M 1) värd att bevara som ett minne av Björstorps forna storskog.

Litteratur

Weimarck, H. 1942. Om floran i Vittsjötrakten. - B.N.

Palmqvist, Sven. 1951. Skalbaggas från Visseltofta socken. - NiG.

- 1958. Skalbaggas från Visseltofta socken II. NiG.

Se vidare under Hässleholm.

Hästveda

Hästveda (13.365 ha, 2.759 inv.) omfattar Hästveda och Farstorps församlingar. Berggrunden består i allmänhet av gnejs och de lösa jordlagren av NO-morän. Sjöarna Tydingen och Lursjön ligger delvis i kommunen.

I Hästveda finns inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. En ek på fastigheten Kälkarp 1¹⁰ har fridlysts som naturminne (NB 11) 4/6 1938.

Sjön Tydingen (L 33) har nämnts som tänkbar framtida vattendonater för Broby och vissa andra samhällen i Nordöstkåne. Dess vatten bör därför hållas rent och planeringen av fritidsbebyggelsen ske med hänsyn härtill.

Lillasjö (R 63) SV Hästveda samhälle är en fågelsjö i det lilla formatet. Åtminstone tidigare har brun kärrhök häckat där. Sjön borde utan större uppoffringar från markägarnas sida kunna göras till naturreservat.

Norr om Tydingen och väg 1111 finns ett skogsområde, "Hallasnärje" (R 64), där berget går i dagen och bildar ett brant stup. Platsen torde ha en viss betydelse som utflyktsmål och man bör undersöka möjligheten att här bilda ett naturreservat.

Öster om landsvägen i Bubbarp står en snåbladig björk M2 (punkt 3 D NO VC 275363). Den är det enda kända skånska exemplaret av denna björkform (Betula verrucosa f. arbuscula) och bör skyddas som naturminne.

Ang. litteratur se Hässleholm.

Bjärnum

Bjärnum (11.198 ha, 4.489 inv.) omfattar Norra Åkarps och Vankiva församlingar. Kommunen tillhör Nordskånes urbergsområde, även om kritkalksten förekommer lokalt, t.ex. vid Bjärnums samhälle. V om Hillarp finns en förkastningsbrant ("Hillarps klintar"), som markerar Hörjaplatåns avslutning mot vad som betecknats som Göinges mellanbygd (H. Nelson 1935). Kommunen avvattnas söderut till Almaån huvudsakligen genom Vankivaån men till en mindre del också genom Hörlingeån.

Något naturreservat finns ej i kommunen och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. En ek, kallad Sparreken, på fastigheten Jeppatorp 1² i Vankiva socken har fridlysts som naturminne 18/3 1955 (NB 17).

Skolchefen Ingvar Aronsson har inkommit med förslag till områden, som önskas säkrade med hänsyn till skolornas behov av exkursionsområden. Dels önskas ett mindre område strax i närheten av Bjärnuns skola, vilken kommer att byggas ut till högstadieskola (R 65), dels ett större område mellan sjöarna Bjärlången, Dalsjön och Västra Sjö "för naturstudier och friluftsverksamhet" (L 34). Områdena förefaller väl valda och synnerligen lämpliga för ändamålet. Om de ej kan säkras i samband med bebyggelseplaneringen, bör man undersöka möjligheten att bilda naturreservat.

Skolchefen har också föreslagit, att gravfältet vid Mala (R 66) av-sättes som naturreservat. Gravfältet som sådant är visserligen skyddat enl. forminneslagen, men hela det skogsområde, där gravfältet befinner sig, är väl värt att bevara som naturreservat. Det är delvis beväxt med ung ekskog, som med tiden bör kunna bli mycket ståtlig.

600 m SO Vankiva gård finns en dubbel s.k. randås (R 67), som omsluter en liten myr ("mosse"). Åsen anses ha bildats kring ett dödisblock, som vid sin avsmältning kvarlämnat en grop, i vilken mossen bildats. Isälvsbildningar av detta slag är tämligen sällsynta, vilket torde kunna åberopas som grund för bildandet av ett reservat. Områdets flora och småfågelfauna förtjänar att undersökas. Åsen fortsätter enkel åt ONO mot Kyrketorp som ett vackert inslag i landskapsbilden. På grund härav är även denna fortsättning skyddsvärd.

Hillarps klint ocy Hörlingeåns dalgång vid Möllarp (L 36) är ett landskapsparti med stora skönhetsvärden, vilka ej bör spolieras genom olämplig bebyggelse.

Aggarps mosse (R 73) är känd för sitt orrspel och för att vara häckningsplats för de nordliga arterna grönbena och ljunpipare. Mossen har anbefallts som naturreservat av SkOF.

Litteratur

Klementsson, Arne. 1952. Ljunpiparen, Pluvialis a. apricaria (L.), som skånsk häckfågel. - NiG.

Se vidare under Hässleholm.

Tyringe

Tyringe (32.393 ha, 7.637 inv.) omfattar Matteröds, Finja, Hörja, Röke och Västra Torups församlingar. Kommunen ligger inom det nord-skånska urbergsområdet och har i stort sett karaktär av platåland med talrika myrar och stora skogar. NV om Finjasjön utbreder sig dock en relativt stor slätt. Morfologiskt framträdande höjdparter finner man t.ex. vid sammanflödet av Rökeån och Hörlingeån (Vedena hall, Ravnahalla) samt söder om Finjasjön (Matterödsåsen). Isälvs- och issjö-avlagringar täcker stora ytor, även om NO-moränen är den vanligaste jordarten. Ungefär 18 % av arealen är odlad mark.

Något naturreservat i formell mening finns ej i kommunen men vid Granhäll i Finja socken finns en klassisk lokal för tagginst l. tysk ginst (Genista germanica) som fridlysts i hela länet 9/6 1941.

Som donänreservat har avsatts en lövlund (DR 21) på kronoegendomen Mölleröd i Finja socken 22/4 1952. Dessutom har donänverket 26/6 1937 fridlyst två bokar (DB 2, DB 3) samt 28/2 1949 sex ekar (DB 7), alla vid Mölleröd. De flesta träden torde dock stå i Hässleholms stad.

Byggnadsnämnden har föreslagit naturskydd för följande områden:

1) Området kring Barasjö och Vedena hall (R 68). - Området är skogsklätt och starkt kuperat. Det genomflytes av den forsande Rökeån i en djupt nerskuren dal. Den idylliska skogssjön Barasjö är vackert belägen mellan en förkastningsbrant i norr och en grusås i söder. Vederligen finns ingen fritidsbebyggelse inom området. Allt detta gör, att området i sin helhet har en prägel av vild, romantisk natur, som det är väl värt att slå vakt om. På senare år har tyvärr bokskogen i viss utsträckning onförts till granskog. Trots detta lämpar sig området synnerligen väl som naturreservat.

2) Skogsområdet mellan Skälsböke och Tyringe samhälle (R 69). - Området är delvis beväxt med bokskog, vilken ur förstlig synpunkt är synnerligen välskött och santidigt vacker. Området i sin helhet lämpar sig väl som naturreservat.

Göingebygdens biologiska förening har föreslagit följande reservat:

1) Krattabyggets isälvsdelta (R 70). - Deltat är nästan intakt. Det har ett vackert, tämligen jämnt och uppodlat plan och bildar en väl sammanhållen och distinkt lob. Deltabildningen är mycket typisk. Distalranden, som är klädd med en trädridå, är mycket tydlig runt hela loben. Deltat är en viktig länk i beviskedjan för en issjö i Finjasjöbäckenet med ytan på omkring 100 m nivå. Nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL förefaller att vara en lämplig skyddsform. Tillstånd till grustäkt bör ej ges utan att geografisk (geologisk) expertis hörts och nödig dokumentation säkrats.

2) Röke-Kädarps-deltat (L 35). - En hel rad deltalober, av vilka en del naggats av grustag, sträcker sig ut mot det dikade området kring väg 24. Det söndersplittrade deltat är av en annan typ än Krattabyggets (R 70) och ger viktiga besked om issjöutbildningen i trakten. Tack vare den fria insynen från vägen framträder deltabildningen mycket vackert och instruktivt. Tillstånd till grustäkt bör ej ges utan att geografisk (geologisk) expertis hörts och nödig dokumentation säkrats, t.ex. genom kartläggning i stor skala.

3) Myr V on Myrarp (R 74) i Matteröds socken. - Myren, som sträcker sig in i Norra Rörums socken, är öppen, odikad, har ej varit föremål för torvtäkt och mottager ej tillflöden från åkrar l.dyl. Vegetationen är typiskt suboceanisk. Den tydliga relativt höga nederbörden ger gott hopp om att myren skall kunna existera under lång tid framöver, om den lämnas orörd. Myrar av denna typ är växtgeografiska dokument av stort intresse. Naturreservat synes vara en lämplig skyddsform med förbud mot utdikning, gödsling och skogsplantering.

Hörlingeåns dalgång (L 36) från kommungränsen till Hörlinge gård rymmer så stora skönhetsvärden, att ansökningar om tillstånd till nybebyggelse bör prövas med stor omsorg.

Vid de flesta av sjöarna i kommunen har förordnats om strandskyddsområde. Så har dock ej skett vid Hornsjön, Möllesjön och Gårdsjön vid Änglarp (L 37). De är ännu opåverkade av fritidsbebyggelse och

har kvar sin karaktär av "vildmarkssjöar". Betecknande härför är, att grågås häckat vid Gårdsjön under senare år. Det föreslås därför, att strandskyddsonråde med 100 m bredd bildas vid sjöarna.

Av stort ornitologiskt intresse är de s.k. fiskdamarna vid Perstorp (R 71), av vilka Store damm, Fåglasjö samt Håkantorps mölledamm och övre damm ligger i Tyringe kommun. De är bl.a. kända som häckningsplatser för grågås. Praktiskt taget all mark runt damarna torde ägas av AB Gustavsborgs säteri, som uppges vilja bevara fågellivet. Likväl kunde det vara önskvärt att här bilda ett formellt naturreservat, om detta kan ske i samförstånd med markägaren. Vid Store damm ligger urbergsknallen Hallen (R 72), som bolaget lär ha avsatt som ett informellt naturreservat.

SkOF har anmält intresse för Aggarps mosse (R 73). Denna, som till större delen ligger i Bjärnåns kommun, är känd för sitt orrspel, och för att vara häckningsplats för de nordliga arterna grönbena och ljungpipare.

Litteratur

Lilja, Nils. 1946. Från grågåsens (Anser anser L.) häckning vid Perstorps fiskdammar åren 1943-1945. - VF.

Olsson, Hilbert. 1951. Nya häckplatser för grågås (Anser anser) i norra Skåne. - VF.

Oredsson, Alf. 1966. Floran i V. Torups och Finja socknar. Ornbunkar och fröväxter. - B.N.

Olsson, Hilbert. 1951. Grågåsens (Anser anser L.) förekomst i Västra Göinge. - NiG.

Se vidare under Hässleholm.

Hässleholm

Hässleholm (2.490 ha, 15.427 inv.) ligger på östra sidan av Finjasjön mellan Göingeåsen och Almaån. Stadens centrala delar är byggda

på ett senglacialt randdelta, vars konturer ännu kan skönjas.

Sex ekar vid Mölleröds kungsgård har fridlysts av domänstyrelsen 28/2 1949 (DB 7). Något naturreservat enl. 7 § NVL finns ej och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant.

Skoldirektören har föreslagit, att en område (R 260) mellan väg 21 och järnvägen till Hälsingborg avsättes som naturreservat för att tillgodose skolornas behov av ett närbeläget exkursionsområde. Området är synnerligen lämpligt för ändamålet, varför förslaget varmt tillstyrkes. Det mådock påpekas, att syftet också kan uppnås genom att området avsättes som park i stadsplan.

Hembygdsparken (Göingeparken) är anlagd på och vid en liten grusås i centrum av staden. Åsen har nämnts som skyddsvärd, men den torde åtnjuta tillräckligt skydd genom att Göingeparken redovisats som parkområde i fastställd stadsplan.

P 2:s övningsområde, som sträcker sig in i Tyringe kommun, torde kunna utnyttjas av allmänheten som strövområde.

Litteratur

Palmqvist, Sven. 1950. Bidrag till kännedom^{-en/} om Hässleholmstraktens skalbaggsfauna. - NiG.

Linder, Stig. 1950. Fågelfaunan inom Göinge härad. - NiG

- 1951. Fågelfaunan inom Göinge härad (forts.). - NiG

- 1952. Fågelfaunan inom Göinge härad (forts.). - NiG.

Israelson, Gunnar. 1951. Blåsippa i Göinge. - NiG.

- 1952. Skalbaggar från hässleholmstrakten I. - NiG.

+ 1953. Skalbaggar från hässleholmstrakten II och III. - NiG.

- 1954. Skalbaggar från hässleholmstrakten IV. - NiG.

- 1955. Skalbaggar från hässleholmstrakten V. - NiG.

- 1956. Skalbaggar från hässleholmstrakten VI. - NiG.

- 1957. Skalbaggar från hässleholmstrakten VII. - NiG.

- 1958. Skalbaggar från hässleholmstrakten VIII. - NiG.

+ 1959. Skalbaggar från hässleholmstrakten IX. - NiG.

- 1

- 1960. Skalbaggar från hässleholmstrakten X. - NiG.
- 1961. Skalbaggar från hässleholmstrakten XI. - NiG.
- 1962. Skalbaggar från hässleholmstrakten XII. - NiG.
- 1964. Skalbaggar från hässleholmstrakten XIII. - NiG.
- 1966. Skalbaggar från hässleholmstrakten XIV. - NiG.

Nilsson, Arvid. 1953. Till kännedom om landmolluskfaunan i Göinge.
- NiG.

- 1954. Till kännedom om molluskfaunan i Göinge. - NiG.

Klementsson, Arne. 1957. Fjärilar från hässleholmstrakten I. - NiG.

- 1958. Fjärilar från hässleholmstrakten II. - NiG.

- 1962. Fjärilar från hässleholmstrakten III. - NiG.

Björklund, Curt. 1966. Finjasjön - några geologiska och limnologiska synpunkter. - NiG.

Björning, L. 1957. Finjasjön. - SGÅ.

Israelson, Gunnar. 1966. Coleopter-faunan i Statten mosse. - NiG.

Stoby

Stoby (13.201 ha, 3.097 inv.) omfattar Ignaberga, Stoby och Norra Sandby församlingar. Södra delen ligger på Nävlingeåsen. Norr därom följer ett område med berggrund av kritkalksten, som kan räknas till Kristianstadsslätten. Återstoden av kommunen tillhör det nordskånska gnejksområdet, men rymmer lokala kalkstensförekomster. Almaån är det största vattendraget.

Något naturreservat finns ej i kommunen och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. Som naturminne har fridlysts den s.k. byasken i Ballingslöv (NB 2) 18/3 1922.

Almaåns dalgång (L 38) rymmer partier av stor naturskönhet. Sedan ån på vissa sträckor upprepats och kanaliserats, återstår som skyddsvärd knappast mer än sträckan från Algustorps kvarn till Laxbro mölla. Här finns idylliska fiskevatten. Av botaniskt intresse är de stora bestånden av safsa (Osmunda regalis) och vildris (Leersia oryzoides). Åtskilliga småkärr utmed ån är också intressanta. Dalgången bör skyddas mot bebyggelse och granplantering, vilket kan ske enl. 19 § NVL.

Av geologiskt intresse är Ignaberga kalkbrott (R 75) c:a 1300 m SV Ignaberga station samt Tykarpsgrottorna (R 76). Så länge brytning försigår i kalkbrottet, kan det knappast bli tal om naturvårdsåtgärder. Om brytningen lägges ner, bör i varje fall vissa delar av botten fortfarande hållas tillgängliga för forskning och undervisning, vilket bör beaktas, om man ämnar upplåta brottet för avstjälpning o. dyl.

Tykarpsgrottorna, som upptagits av Geol. I. bland skyddsvärda objekt, förevisas av ägaren som turistattraktion. Naturvårdsåtgärder synes därför ej påkallade, såvida ej ägaren skulle anse det fördelaktigt med en fridlysning.

Skogspartiet S om kalkbrottet (R 77) mellan Vedhygge och Lommarp förefaller intressant ur flera synpunkter och bör göras till naturreservat, om det kan ske i samförstånd med markägaren. Området är visserligen till stor del planterat med gran, men i de kvarstående randpartierna med ängslövskog finns flera vackra och artrika lokaler. Många sällsyntheter är kända både bland blomväxter och insekter. Bland dessa senare förekommer t. o. m. flera arter, som här har sina enda kända förekomster i Sverige (G. Israelson). I området finns också intressanta raviner, som bildats under inlandsisens reträtt. Genom dessa tappades stora vattenmängder från issjöarna, som var insträngda i Finjasjöbäckenet av den retirerande isen.

V. om Olahus (R 80) i Stoby socken finns några vackra ekhagar med inslag av lind och hassel m. m. Området har en rik och intressant växtflora. Det torde vara uppskattat som strövområde av naturintresserade Hässleholmsbor. Uppgiven ägare är Önnestads folkhögskolas och lantmannaskolas garantiförening. Göingebygdens Biologiska förening har framställt önskemål om att markägaren måtte anlägga naturvårdssynpunkter på områdets skötsel och ej ensidigt eftersträva en maximal avkastning. Man bör sålunda avstå från granplantering samt reglera betesgången så, att den naturliga vegetationen ej skadas. Det vore tacknämligt, om ett formellt naturreservat kunde bildas.

Namnet Ignaberga skrevs under medeltiden Eknabiaergh, vilket väl får tas som en **antydning** om att här fordom fanns mäktiga ekskogar.

Av dessa återstår självfallet ingenting, men en påminnelse utgör likväl de små ekbackar som finns här och var. Som exempel kan nämnas ekbakcen 300 m SSO Ignaberga gamla kyrka (R 78) och ekdungen 500 m O om Ignaberga kalkbrott (R 79). I den senare har tyvärr gran redan planterats in. Göingebygdens Biologiska Förening har önskat båda naturskyddade. Även om dessa ekdungen främst har lokalt intresse, kan det likväl förtjäna undersökas, vilka möjligheter som finns att göra dem till naturreservat.

I Hässleholmstrakten finns många senglaciala s.k. randdeltan. Ett sådant är Tockarpsdeltat (L 39) V om Ottarpssjöns sydspets. Tillsammans bildar dessa deltan länkar i beviskedjan för en istidssjö i Finjasjöbäckenet på ungefär 100 m nivå. Ur den synpunkten förtjänar Tockarpsdeltat att bevaras. Det är dock varken det största eller det mest intakta. Bl.a. skär södra stambanan rakt igenom.

Ilasjön (R 91) på Nävlingeåsen har nämnts som skyddsvärd från botaniskt håll men förefaller att vara av mindre intresse.

Litteratur

- Grönwall, Karl A. 1922. De underjordiska kalkbrotten vid Tykarp. - SkN.
Nilsson, Martin P:son. 1921. Byasken i Ballingslöv. - SkN.
Oredsson, Alf. 1965. Floran i Stoby socken. Ormbunkar och fröväxter. - B.N.
Weimarck, Henning. 1944. Flora och vegetation i Nävlingeåsområdet. - B.N.
Klementsson, Arne. 1953. En blodigelförekomst i Göinge. - NiG.
Oredsson, Alf. 1953. Växtlokaler huvudsakligen från Stoby socken. - NiG.
- 1954. Nya lokaler för några sällsyntare växter i Stoby socken. - NiG.
- 1955. Några nya växtfynd i Stoby socken. - NiG.
Oredsson, Alf och Persson, Åke. 1957. Växtuppgifter från Norra Sandby I. - NiG.

Se vidare under Hässleholm.

Vinslöv (köping och landskommun)

Vinslöv (15.189 ha, 4.523 inv.) omfattar Gumlösa, Sörby, Vinslövs och Nävlinge församlingar. Kommunens centrala delar tillhör Kristianstads-slätten och har en berggrund av kritkalksten. Södra delen är belägen på Nävlingeåsen och norra delen sträcker sig in på det nordskånska urbergsområdet.

Något naturreservat finns ej, men som naturminnen har fridlysts tre objekt, nämligen: 1) en stengrupp (NG 2), kallad Klövehallar, på lägenheten St. Öllstorps skog 31/12 1928, 2) en alm (NB 1) på Lommarp 2⁷ 18/3 1955, 3) en grupp på fem bokar (NB 4), kallad Sju-plante-boke, på St. Öllstorps skog 31/12 1928.

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något ~~reservat~~.

Kommunens viktigaste naturvårdsobjekt är utan tvekan Åraslövs mosse (R 81) , belägen c:a 1,5 km SV om Åraslövs gård. I mossen torde tidigare ha bedrivits ängsslätter och torvtäkt. De sankt partierna är numera till stor del igenväxta med buskratt. I de högre belägna delarna förekommer en del ängsskogsfragment. Småfågellivet är utomordentligt rikt. Ur botanisk synpunkt är måhända de blötaste delarna intressantast. Påfallande är särskilt rikedomen på orkidéer i de gamla igenvuxna torvgravarna. Icke mindre än 12 orkidéarter säges vara funna inom området, bl.a. den sällsynta Orchis ochroleuca i massförekomst (Ebbe Kjellqvist). Åraslövs mosse är det enda stora extremrikkärret i länet väster om Kristianstad. Tyvärr hotas nu denna utomordentliga lokal av utdikning och granplantering. Det är därför angeläget, att Åraslövs mosse snarast göras till naturreservat.

Nävlingeåsens sluttningar är ännu till stor del klädda med bokskog, som det är ett naturvårdsintresse att bevara i största möjliga utsträckning. Skogspartiet NV Lommarp (R 77) har särskilt utpekats som skyddsvårt av Göingebygdens Biologiska Förening. Området är visserligen till stor del planterat med gran, men i de kvarstående randpartierna med ängslövskog finns flera vackra och artrika lokaler. Många sällsyntheter är kända både bland blomm växter och insekter.

Bland dessa senare förekommer t.o.m. flera arter, som här har sina enda kända förekomster i Sverige (G. Israelson). I området finns också intressanta raviner, som bildats under inlandsisens reträtt. Genom dessa tappades stora vattenmängder från issjöarna, som var instängda i Finjasjöbäckenet av den retirerande isen.

Nedför Nävlingeåsens sluttningar strömmar många små bäckar, som representerar betydande skönhetsvärden på det lokala planet. Skall någon framhållas, får det bli Vinslövsån (L 40), vars dalgång från Nävlinge-gränsen till utkanten av Vinslövs samhälle bör hållas fri från ytterligare bebyggelse. I övre delen finns en del granplanteringar, men åtskilligt finns dock kvar av vackra ängsbokskogar med promenadstigar utmed den forsande ån. På åtskilliga håll i dalgången finns artrika s.k. extremrikkärr. Den nedersta delen går genom öppen bygd med betesmarker på underlag av sand. Särskilt på vänstra sidan av ån finns vackra torrängssamhälle med mycket anmärkningsvärd och för trakten unik flora och insektfauna.

Järnåldersgravfältet (R 82) mellan Vinslöv och Åraslöv är visserligen skyddat enligt fornminneslagen, men dess betydelse för landskapsbilden må likväl framhållas här. Marken bör självfallet hållas öppen och ej planteras med skog.

Litteratur

- Bergquist, P. 1894. Anteckningar om Winslöfs och Nävlinge socknar. -
Weimarck, H. 1944. Flora och vegetation i Nävlingeåsområdet. B.N.
Israelson, G. 1950. Ett orkidékärr i Vinslöv. - NiG.

Se vidare under Hässleholm.

Sösdala

Sösdala (20.940 ha, 4.625 inv.) omfattar Norra Mellby, Häglinge, Tjörnarps och Brönnestads församlingar. Av dessa är Tjörnarp avsedd att föras till Höörs kommunblock i Malmöhus län.

Kommunen är belägen söder om Finjasjön. De centrala delarna bildar ett bäcken, som omramas av höjdpartier. Av dessa framträder särskilt Matterödsåsen i NV och Nävlingeåsen i NO. Den senare avslutas med en förkastningsbrant vid Tormestorp. Höjdpartierna i kommunens södra del är mindre framträdande. Karakteristiska inslag i landskapsbilden är de s.k. basaltkupperna, av vilka inte mindre än 14 är kända. Gnejs är eljest den vanligaste bergarten. Bland de lösa jordlagren dominerar NO-moränen, men lokalt förekommer mäktiga lager av isälvsgrus, t.ex. vid Sandåkra och annorstädes utmed väg 23 samt vid Göingeholm.

Fritidsbebyggelsen har stor omfattning, särskilt i Tjörnarps samt vid Finjasjön och ett par av småsjöarna. Förklaringen ligger både i den vackra, skogrika naturen och i de goda kommunikationerna med viktiga befolkningscentra, såsom Malnö-Lund-området och Hässleholm.

Något naturreservat i egentlig mening finns ej i kommunen. Däremot har sju träd vid Göingeholm fridlysts som naturminnen 29/5 1926 (NZ 1), emedan de innehöll bohål för blåkråka. För tre av träden upphävdes fridlysningen 8/9 1943. De kvarstående är alla ekar, men några blåkråkor torde ej ha häckat i den på många år.

Två områden på kronoparken Nösåla har avsatts som domänreservat, nämligen ett område (DR 13) med spontan ekskog jämte inslag av bok, ask och alm, fridlyst 3/12 1946, samt ett område (DR 22) med spontan bokskog, fridlyst 22/4 1952. Dessutom har en bok, "Spraglerödsboken", fridlyst av domänstyrelsen 22/4 1952 (DB 4).

Byggnadsnämnden har föreslagit nedannämnda objekt som skyddsvärda. Några av dem är lämpliga som strövområden, andra har mera karaktär av naturminnen eller rent av fornminnen. De flesta torde kunna få ett tillräckligt skydd genom att beaktas vid bebyggelseplaneringen.

1) Åsen söder om Norra Mellby kyrka (L 41). Miljön kring kyrkan är överhuvudtaget tilltalande. Kyrkogården, som är vackert terrasserad, har anlagts på åsens nordligaste del. Söder om kyrkogården finns ett bestånd av gamla ekar, som är väl värt att bevara. I fältskiktet ingår bl.a. blåsippor. Området bör redovisas som park i ev. kommande bygg-

nadsplan.

2) Området kring dammarna vid Lillsjödalen (L 42). Vid den västra dammen har anlagts en badplats. Med hänsyn till vattenhygienens bör fritidsbebyggelse ej tillåtas i onedelbar närhet av dammarna. Även miljöhänsyn talar mot en sådan lokalisering.

3) Basaltekuppen Hundsberg i Ynglingarum (R 83). - Se nedan.

4) Tormestorpsåsen (R 84) i Brönnestad från södra delen av det framtida planlagda området för Tormestorp söderut till i höjd med Vollsjö toffelfabrik. - Se nedan.

5) F.d. Runissasjön (R 85) med hällkistan vid Duvehus. Runissasjön är numera ett kärr, som torde ha ett visst intresse ur botanisk synpunkt. Området bör ses i samband med Lönnebjär (se nedan).

6) Engelska minnesstenen i Karlarp (K 1). Stenen har rests till minne av stakningen av Södra stanbanan 1853. Den står på en kulle öster om det ställe, där stanbanan skär länsgränsen. Den bör friläggas från skymmande träd och buskar och överhuvud taget göras lättare tillgänglig. Detta är dock knappast en uppgift för naturvården utan snarare för kulturmminnesvården, hembygdsvården eller rent av Statens järnvägar.

7) Ekhamen norr om vägen vid Maglö gård (R 86). - Ekbeståndet är skyddsvärt. Den största eken hade 1954 en stamomkrets på 646 cm. Markägarens inställning till fridlysning av ekarna bör undersökas.

8) Område med backsippor och blåsippor vid Sandåkra (L 43). Området är beläget mellan Råbockamöllan och Sandåkra. De nämnda växtarterna torde vara i stor fara att utrotas på grund av lokalens utsatta läge invid en starkt trafikerad väg. Den påträngande fritidsbebyggelsen hotar också att helt förändra lokalen. I viss mån torde denna redan ha skadats genom ombyggnad av väg 117. Ett botaniskt motiverat naturskydd ter sig därför problematiskt. Däremot kan det vara önskvärt, att en zon utmed väg 117 från Sandåkra till Råbockamöllan hålles fri från bebyggelse med hänsyn till landskapsbilden och kraven på trafik-

säkerhet.

9) Prästgårdsskogen i Tjörnarp (R 87). Denna kan livligt anbefallas som strövområde och bör ev. säkerställas såsom naturreservat.

P 2:s övningsområde vid Hovdala kan i viss utsträckning utnyttjas av allmänheten som strövområde.

Göingeåsen (Tornestorpsåsen) L 47 mellan väg 23 och järnvägen utgör ett annat värdefullt strövområde. Åsen avslutas i väster med en förkastningsbrant, där Tornestorps klint och Spragleröds hallar är två särskilt kända partier. Anblicken av åsen västerifrån är ståtlig. Till intrycket bidrar, att sluttningar^{-na} är klädda med vacker lövskog. Det är därför väl motiverat att här bilda ett naturreservat. Om ej hela Göingeåsen (med undantag för det byggnadsplanelagda området vid Tornestorp) kan göras till naturreservat, bör under alla omständigheter ett mindre reservat bildas (R 84) ungefär av den omfattning byggnadsnämnden föreslagit (se ovan). Reservatet bör även omfatta bäckdalen fram till järnvägen. Härigenom skulle man inom ett relativt begränsat område få flera vegetationstyper representerade. Det kan tilläggas, att områdets insektfauna i vissa avseenden är väl utforskad. Den har visat sig vara mycket rik och innehålla flera sällsyntheter (G. Israelson).

Öster om väg 23 fortsätter Göingeåsen i den egentliga Nävlingsåsen. Även dess sluttningar är skogklädda. Detta sammanhängande skogskomplex (L 48) utgör en ståtlig fond till slätten vid N. Mellby och Store mosse och bör ej splittras genom fritidsbebyggelse.

Mellan Hedensjö och Prästtorp finns ett sammanhängande skogsområde (L 44), som är idealiskt som strövområde. Det har betydelse långt utanför kommunen. Ej minst uppskattas det av de många tillfälliga besökanden, som från Malmö-Lund-området söker sig till Frostavallen. Området bör därför i görligaste mån hållas fritt från fritidsbebyggelse.

Från botaniskt håll har anmälts speciellt intresse för Prästtorpssjön

(R 88). Runt sjön finns ett 150 m brett strandskyddsområde. Dispenser bör ej ges från det sålunda utfärdade nybyggnadsförbudet.

Den skogklädda sluttningen vid Ella (L 45) bör också hållas fri från bebyggelse. Här synes man i första hand bära åberopa landskapsestetiska skäl, även om sluttningen ansetts skyddsvärd också med hänsyn till floran.

Basaltkuppen Lönnebjär (R 85) i Häglinge är geologiskt och botaniskt intressant och bör göras till naturreservat. Det torde också vara uppskattat som utflyktsmål, ej minst på grund av utsikten därifrån. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida ej reservatet bör utsträckas åt SV och omfatta Runissasjön, som föreslagits som naturvårdsobjekt av byggnadsnämnden. Visserligen kom reservatet i så fall att inrymma partier med planterad granskog, men det kan å andra sidan inte anses lämpligt att bilda två skilda reservat så nära varandra.

Ett geologiskt intressant objekt är det s.k. Ljungarumsdeltat (L 46) mellan Adseke och Ljungarum, som beskrivits av Karin Hellberg. Dess värde för undervisningen har bedömts som utomordentligt stort, särskilt sedan den liknande deltabildningen vid Sandåkra nästan förstörts genom grustäkt. Tillstånd till grustäkt vid Ljungarum bör därför ej ges utan att de geologiska och geografiska institutionerna i Lund hörts.

Till sist skall basaltkupperna i kommunen upptagas till samlad behandling. Som tidigare nämnts, är c:a 14 sådana kända och det måste anses som en angelägen naturvårdsuppgift att få några av dem skyddade.

Lönnebjär (R 85) har ovan föreslagits som naturreservat och Hundsberg (R 83) i Ynglingarum har förordats av byggnadsnämnden. Basaltkuppen c:a 1 km S om Tornestorps järnvägsstation (R 90) har föreslagits av lärare i Hässleholm. Den har fördelen att vara lättillgänglig.

Väg 117 skär rakt igenom, men slänterna är täckta av ett tunt gruslager, varför den karakteristiska pelarformiga förklyftningen ej syns så väl. Basaltförekomsten "Ballran" (R 89) vid Ljunga f.d. skola i Häglinge är i alla avseenden typisk men ligger en smula avlägset.

Dessa fyra objekt synes i första hand bära ifrågakomma som naturreser-

vat. Att göra en angelägenhetsgradering är emellertid svårt, eftersom vart och ett av dem har sina fördelar. Möjligen kan man säga, att Hundsberg är det minst angelägna.

Litteratur

- Weimarck, H. 1944. Flora och vegetation i Nävlingeåsområdet. - B.N.
- Ericsson, Jan. 1953. Floran i Tjörnarps socken. - B.N.
- Nilsson, Nils. 1935. Från vegetationsområden och växtsamhällen på Skånes basaltförekonster. - SkN.
- Israelson, Gunnar. 1960. Skalbaggsfauna och naturexploatering i Hässleholmstrakten. - SkN.
- Hellberg, Karin. 1964. Ljungarumsdeltat, ett randdelta i mellersta Skåne. - S.G.Å.
- Israelson, Gunnar. 1952. En givande skalbaggslokal. - NiG.

Se vidare under Hässleholm.

Osbyblocket (utom Visseltofta församling)

Osby

Loshult

Örkened

Osby

Osby köping (16.740 ha, 7.448 inv.) ligger inom det nordskånska urbergsområdet. Lerfattig och blockrik nordostmorän är nest franträdande bland de lösa jordlagren. Kommunen är därför skogrik, men den rymmer också jordbruksområden men tämligen god jordmån. I västra gränsen ligger Skeingesjön, som genomflytes av Helgeå, vilken därefter rinner genom Osbysjön. I dennas norra ända mynnar Drivån, som jämte sitt viktigaste biflöde Krusån upprinner vid Smålandsgränden. Längs Krusån och Drivån finns betydande isälvsavlagringar.

Som naturreservat har avsatts 28/12 1928 den skogklädda höjd (NR 4), på vilken de s.k. Sibbarps skansar (Osby skansar) är belägna. Som naturminnen har fridlysts två ekar och en bok, nämligen Gullarpseken (NB 14) 6/9 1943, Kalhultseken (NB 15) 22/3 1945 samt Angshultsboken (NB 6) 11/2 1942.

Som domänreservat har avsatts ett område kring Hönjarums skans (DR 38) samt två områden med barrblandskog (DR 36 och DR 37), alla 28/1 1960.

Byggnadsnämnden har betecknat följande objekt såsom värdefulla naturområden:

- 1) Den skogklädda höjden Klinten (Ebbarps klint) R 92 vid nordöstra sidan av Osbysjön. - Området är uppskattat som strövområde såväl av ortsbefolkningen som av gästande turister. På ett eller annat sätt bör det säkras som sådant, ev. genom att göras till naturreservat.
- 2) Ön Näset (R 93) som skiljer norra delen av Osbysjön från södra. - Näset har tidigare varit intressant på grund av sin vegetation och sitt fågelliv. Till följd av Osbysjöns reglering och de i samband härmed företagna strandkorrigeringarna har artificiella förhållanden

inträtt, som minskat öns värde ur naturvetenskaplig synpunkt. Den torde dock ha kvar sitt värde som utflyktsmål och bör säkras mot olämplig exploatering. Lämplig skyddsform synes vara att bilda ett naturreservat.

3) Sibbarps skansar. (NR 4). - Dessa är redan naturreservat.

4) Strömsborgs (Hönjarums) skans. - Denna är redan domänreservat.

Osby Hembygdsförening har föreslagit sex naturreservat och ett naturminne. Av reservaten befinner sig ett, nämligen parkområdet Filosofen, definitivt inom stadsplanlagt område och ett annat, Källedalsområdet, i varje fall till största delen inom sådant område. Båda objekten är synnerligen lämpliga som parkområden och de bör bevaras som sådana, men det får anses vara en kommunal angelägenhet att sörja härför. Objekten har därför ej upptagits på inventeringskartan. Föreningen har vidare föreslagit Ebbarps klint (R 92) samt utvidgning söder- och västerut av naturreservatet Sibbarps skansar (NR 4). Ebbarps klint har, som ovan omtalats, också föreslagits av byggnadsnämnden. En utvidgning av reservatet Sibbarps skansar är i och för sig önskvärd men den skulle bl.a. beröra fastigheten Sibbarp 1:6, som äges av Andeslföreningen Skansens Hembygdspark. Denna har energiskt motsatt sig förslaget.

Av Osby Hembygdsförenings förslag till reservat återstår att nämna Helgeådalen vid Genastorp och Bökeskog samt Kalhults backar (L 49). Den angivna åsträckan är förvisso skyddsvärd ur skilda synpunkter, men tyvärr kommer den obönhörligen att radikalt förändras genom det planerade (och redan påbörjade) kraftverksbygget. Kalhults backar förefaller att tidigare ha haft karaktär av lövängar och beteshagar, kanske på diabasgrund. Numera har de emellertid växt igen betänkligt och delvis planterats med gran. En restaurering av lövängsstadiet torde stöta på nästan oöverstigliga svårigheter, och det är därför tveksamt om de bör upptagas som skyddsvärda objekt.

Hembygdsföreningen har slutligen föreslagit, att flyttblocket Pikhall (M 3) på gränsen mellan Ö. och V. Göinge härader samt byarna Boarp, Svanshals och Torup fridlyses som naturminne. Förslaget kan tillstyrkas, ehuru något hot mot objektet i fråga knappast föreligger.

I en senare inkommen skrivelse har hembygdsföreningens ordförande tandläkaren Sven Ahlberg, angivit vissa delar av egendomen Kälsved (L 50) som skyddsvärda, nämligen "vången" med dess många gamla hantlade lindar, uppfartsvägen med dess mäterligt lagda stengärdesgårdar samt ett område med gamla furor och två stora granar där Skarebäck tangerar landsvägen Marklunda-Älmhult. - De två förstnämnda objekten synes snarare vara att betrakta som kulturminnen, under det att skogsområdet visserligen kunde tänkas bevarat som naturreservat, om det ej redan förlorat en del av sin särart genom avverkningar.

Genom docenten Åke Persson har förmedlats nedanstående förslag från personer knutna till Botaniska institutionen vid universitetet i Lund. Förslagsställarnas motiveringar återges i sammandrag.

1) Vyssle nyr L 51 (delvis i Loshults kommun). - Denna har betecknats som en viktig lokal för undervisningen och bör skyddas från dränering och torvtäkt. Av särskilt intresse är södra delen av nyren kring triangelpunkten Hackeboda (R 94).

2) Helgeå mellan Hörlinge (ovan Skeingesjön) och utloppet i Osby-sjön jänte omgivande översvänningsmarker (L 52). - Ån uppvisar på denna oreglerade sträcka stora variationer i vattenföringen. Som följd härav kommer onråden på uppskattningsvis 3 km² att stå under vatten hela vinterhalvåret. Vegetationen inom dessa onråden, med under sommarhalvåret varierande fuktighetsgrad, uppvisar en rad säregna växtsamhällen. Även fågellivet är rikt och intressant. I några delar av området äger kiselgurbildning rum, och detta är ett av de få ställen i Skandinavien, där större ytor av kiselgurbildande växtsamhällen finns bevarade. Området utgör alltså ett säregnet objekt för ekologisk forskning men har ännu ej vetenskapligt behandlats ur denna aspekt. Naturvårdsåtgärderna bör innefatta förbud mot dämmnings-, diknings- och kanaliseringsföretag.

3) Delar av Åbrolla by (R 96). - På Åbrolla 2⁴ finns bevarade såväl mangårdsbyggnad som ladugård av hög ålder (troligen 150-200 år). Deras kulturhistoriska värde torde vara högt. Inägomarken omfattar dels mindre åkerlappar norr om vägen mot Kräbbleboda station, dels rester av slätteräng söder om vägen samt i sluttningen mellan gården och Åbrollasjön. Gårdens skogsmark är belägen på båda sidor om vägen mot Ekeröd. Den gamla bygatan, kantad av stengärdesgård, går fram från

Ekerödsvägen mellan gården och sjön. Det gamla kulturlandskapet framträder således här på ett i nutiden sällsynt sätt: gamla ofärgade timrade hus, åkrar och slätteräng, väg och hägnader.

Sedan 1961 har Åbrolla använts för undervisningen i växtekologi vid Lunds universitet. Det är främst slätterängen, som därvid studerats. Önskvärt vore, att denna hävdades och utvidgades. Om möjligt borde en del av gårdens skogsmark röjas till beteshage. På så sätt finge man exemplifierade två av de viktigaste driftsformerna i det gamla nord-skånska jordbruket: slätterängen och beteshagen. "Idealet vore," slutar förslagsställaren, "att få hela byn skyddad och bevarad för framtiden som ett minne av det gamla kulturlandskapet i länets skogsbygd."

För egen del kan jag instämma i ovanstående, men problemet är hur man skall ordna det med vårdnaden. Självfallet bör såväl markägaren som Skogsvårdsstyrelsen kontaktas. Innan man löst problemet om vårdnaden, är det inte mycket mening i att föreslå reservatbildning eller annan åtgärd enl. NVL.

Litteratur

Gertz, Otto. 1942. En märklig, hittills obeaktad form av bok. - SkN.

Gertz, Otto. 1944. Ännu ett märkligt träd i Osby socken naturminnesmärke. - SkN.

Lundberg, Folke. 1950. Gullarpseken i Osby. - SkN.

Lundberg, Folke. 1950. Idegranarna i Osby-Loshult. - SkN.

Hall, A. 1950. Kräldjur, groddjur och fiskar i Osbytrakten. 1 - 3. - NiG.

Loshult

Loshult (10.419 ha, 1.586 inv.) är länets nordligaste kommun och ligger helt inom urbergsonrådet. Lerfattig nordostmorän är den förhärskande jordarten, ehuru den inom stora arealer överlagras av torv. Kommunen är skogrik och har talrika myrar, av vilka Vysslemyr-Västermyr är den största. Drivån, som utfaller i Osbysjön, är det största vattendraget.

Något naturreservat i formell mening finns ej i kommunen. Däremot har ett naturbestånd av gran vid Gråshult fridlysts som domänreservat 28/1 1960 (DR 40).

Vysslomyr (L 51), delvis i Osby kommun, har sagts vara av betydelse för undervisningen i botanisk ekologi vid Lunds universitet. Vysslomyr sammanhänger med Västermyr och båda gränisar till flera smärre myrområden. Dettamyrkomplex torde vara bland de största i sitt slag i Skåne. Då det dessutom är praktiskt taget intakt, kan det vara motiverat att här bilda ett naturreservat.

Vid Hammarbäcks gård (R98) i Bohult finns vid stranden av Drivån ett bestånd av idegranar (möjligen i Osby socken). Detta trädslag är så pass sällsynt i Skåne, att det kan vara motiverat att göra samtliga idegranslokaler till naturreservat, vilket är att föredraga framför att fridlysa arten som sådan enl. 14 § NVL. Hittills har två lokaler fridlysts, den ena i Hjärsås och den andra i Visseltofta.

Vid triangelpunkten i Södra Hulta finns ett gammalt lövängsområde (R 95) med inslag av lundvegetation. I fältskiktet ingår bl.a. blåsippa, vårviol och ormbär. Denna örtflora tyder på att berggrunden utgöres av diabas eller liknande bergart (s.k. grönsten). Det är i hög grad önskvärt, att några sådana grönstensberg avsättes som naturreservat. Många har redan blivit förstörda genom stentäkt. Enellertid är större delen av Södra Hulta-berget numera militärt område och får härigenom anses naturskyddat. Problem kan dock uppstå beträffande vårdnaden, men dessa torde kunna lösas genom hänvändelse till vederbörande militära myndighet. Någon annan naturvårdsåtgärd är knappast påkallad.

Litteratur.

Lundberg, Folke. 1950. Idegranarna i Osby-Loshult. - SkN.

Snogerup, Sven. 1956. Flora och vegetation i Loshults socken. - B.N.

Örkened

Örkeneds kommun (22.455 ha, 3.827 inv.) är helt belägen inom Nordskånes urbergsområde. I allmänhet täckes berggrunden av blockrik NO-morän, en marktyp som bäst lämpar sig för skogsproduktion. Endast 7,7 % av arealen är åker. Skogen är mestadels barrskog. Många stora och små myrar finns, och antalet småsjöar är förhållandevis stort. Längs kommunens västra gräns rinner Rönnebodaån, som (under namnet Bivarödsån) mynnar ut i Helgeå. Vesslarpssjön i sydvästra delen av kommunen avbördas till Rönnebodaån. Eljest avrinner de flesta sjöarna till Immeln, vars norra del tillhör kommunen. Immeln tillhör Skräbeåns vattensystem.

I kommunen finns tre domänreservat, nämligen:

- 1) Nytebodaskogen (DR 2) om 51,8 ha, fridlyst 26/6 1937
- 2) Hägghults myrreservat (DR 31) om 1 ha med bl.a. rik förekomst av korallrot (Corallorhiza trifida), fridlyst 29/1 1953
- 3) Ulvshults myrreservat (DR 32) om 2 ha med bl.a. dvärgbjörk, fridlyst 29/1 1953.

Kommunen har ett fritidsonråde, Hjärtatorpet (F 1), om c:a 10 ha vid norra ändan av Hjertasjön.

Byggnadsnämnden har utom Hjärtatorpet och Nytebodaskogen nämnt fastigheten Stora Nyteboda 1³ såsom ett område, som bör beaktas vid inventeringen. Fastigheten ligger vid Västraviken av Immeln söder om landsvägen Nyteboda-Kruseboda och sålunda söder om domänreservatet Nytebodaskogen. Det senare är ganska mycket besökt av allmänheten, särskilt sedan domänverket låtit iordningställa promenadvägar och sätta upp anvisningstavlor. Som strövområde måste det dock anses vara alltför litet, och det är därför en riktig tanke av byggnadsnämnden, att man bör söka åstadkomma en utvidgning av reservatet åt söder fram till stranden av Immeln. Centralorten i kommunen, Lönsboda, är ett framåtgående industrisamhälle, och flera andra expanderande industriorter befinner sig på mindre än 3 mils avstånd från Nyteboda, t.ex. Broby, Hanaskog, Glimåkra, Sibbhult, Osby och Olofström. Ett utvidgat Nytebodareservat med strand vid sjön Immeln skulle säkert bli mycket uppskattat av invånarna på dess orter liksom också av mera långväga främlingar, vilka skulle

lockas av den "orörda" naturen i dessa gränstrakter mellan Skåne och Blekinge och de goda möjligheter till bad och friluftsliv, som ett reservat vid Immeln skulle erbjuda. Reservatet bör emellertid göras större än vad byggnadsnämnden föreslagit och om möjligt få den utsträckning, som inventeringskartan utvisar (R 99).

Sjön Immeln (L 55) har nämnts som tänkbar framtida vattendonator för samhällen i nordöstra Skåne. Dess vatten bör därför hållas rent och bebyggelsen planeras med hänsyn härtill.

Linn.I. har anmält intresse för Vesslarpsjön (R 100) såsom forsknings- och studieobjekt. Dess vattenstatus bör därför ej förändras genom utsläpp av spillvatten, rotenonbehandling eller på annat sätt.

I Ekeshultsån nedanför kvarnen finns en av Skånes rikaste förekomster av kungsbräken l. safsa (Osmunda regalis). Lokalen bör skyddas som naturreservat (R 101).

Litteratur

Almestrand, Asta. 1957. Immeln. - SkN.

Digerfeldt, Gunnar. 1965. Vielången och Farlången. En utvecklings-
historisk insjöundersökning. - SkN.

Weimarck, Gunhild. 1953. Studier över landskapets förändringar inom
Lönsboda, Örkeneds socken, nordöstra Skåne. - Lunds Univ. Årsskr.,
N.F.

Weimarck, Henning. 1939. Vegetation och flora i Örkeneds socken. - B.N.

Weimarck, Henning. 1944. Fortsatta undersökningar inom Örkened. - B.N.

Glinberg, C.-F. 1963. "Svart granit". - SkN.

Brobyblocket

Glinåkra

Broby

Hjärsås

Knislinge

Glinåkra

Glinåkra (15.487 ha, 2.821 inv.) ligger inom det nordskånska urbergsområdet. Berggrunden består i allmänhet av gnejs men lokalt förekommer granit och yngre eruptiver (diabas, hyperit, syenit, ofta gemensamt kallade grönstenar). De senare har brutits flerstädes under namnet svart granit. Bland de lösa jordlagren dominerar NO-noränen, som ofta är både stor- och rikblockig och därigenom bäst lämpar sig för skogsproduktion. Grönstensbergen kännetecknas ofta av en rikare flora än omgivningens.

I kommunen har fridlysts två naturninnen, nämligen Vesslarpsboken (NB 7) 3/7 1944 och Högsnaeken (NB 12) 28/10 1939. Svaleholmsnyren (DR 30) har avsatts som domänreservat 29/1 1953.

Byggnadsnämnden har som lämpliga reservat föreslagit Rumperödsberget (R 103) och Trollabackarna (R 102). Linn.I. och SkNF har betecknat Vesslarpsjön (R 100) som ett värdefullt forskningsobjekt.

Rumperödsberget (R 103) är ett grönstensberg med en rik och intressant flora. Tyvärr har en betydande del av berget förstörts genom stenbrytning. Ännu återstår dock så mycket, att utrymme finns för ett naturreservat, varför byggnadsnämndens förslag livligt tillstyrkes.

Trollabackarna (R 102) är likaledes ett grönstensberg, som sargats av stenbrytning. Dessutom har den ursprungliga vegetationen av ekblandskog ersatts med planterad granskog. Platsen sådan den nu är torde främst ha betydelse som utflyktsmål för Glinåkraborna. Från en bergställ nära krönet har man en hänförande utsikt över trakten västerut.

Trollabackarna bör självfallet bevaras som strövonråde och ej bebyggas. Det kan vara lämpligt att här bilda ett naturreservat, om detta kan ske utan att ersättning till markägaren behöver utgå. Området torde ägas av Glimåkra pastorat.

Vid Biskopsgården (R 104) i kommunens nordligaste del finns ett tredje grönstensberg. Liksom Rumperödsberget är det känt för sin rika flora, vilket kan motivera att det förklaras som naturreservat, även om den avsides belägenheten gör att det är mindre angeläget. Härtill kommer att vårdnaden kan erbjuda problem, eftersom området är stätt i igenväxning.

Allmänt sett har kommunens skogar betydelse som strövonråden inte bara för invånarna i Glimåkra utan för en betydligt större allmänhet. För att säkerställa dem för detta ändamål torde det dock inte vara erforderligt med några naturvårdsåtgärder, bortsett från att fritidsbebyggelsen här som annorstädes kan komma att kräva en skärpt uppmärksamhet från de kommunala myndigheternas sida. Även om skogsområdena vid första anblicken kan förefalla enformiga och triviala, så finns det gott om vackra detaljer i landskapet, skogsbackar, sjöstränder, dalstråk m.m., som man helst ej vill se belamrade med sommarstugor.

Bland skogsområdena förtjänar Kullaskogen (L 54) ett särskilt omnämnande. I dess centrum ligger gården Sporrakulla (K 4), som förklarats som byggnadsminne. Botanisterna har sedan länge intresserat sig för Kullaskogen. Man har också pekat på en rad växtlokaler i dennas utkanter eller närmaste omgivning och betecknat den som skyddsvärda. Som sådana har nämnts nyren N Lommagylet (R 105), nyren NV Buddatorp (R 106) och Högsmaån vid Knaggatorp (L 53).

Litteratur

Digerfeldt, Gunnar. 1965. Vielången och Farlången. En utvecklingshistorisk insjöundersökning. - SkN.

Gertz, Otto. 1929. Den märkliga eken i Högsma. - SkN.

Glimberg, C.-F. 1955. Glimåkraboken I.

Glimberg, C.-F. 1963. Boken och granen i Glimåkra förr och nu. - SkN.

Glinberg, C.-F. 1963. "Svart granit". - SkN.

Karlsson, Gunvald. 1965. Sporrakullagården. Idyll som försvinner? - SkN.

Norlindh, Tycho. 1953. Flora och vegetation i Glimåkra socken I. - B.N.

Norlindh, Tycho. 1953. Flora och vegetation i Glimåkra socken II. - B.N.

Norlindh, Tycho. 1954. Naturskydd i Glimåkra socken. - SkN.

Broby

Broby (9.339 ha, 3.773 inv.) omfattar Emmislövs och Östra Broby församlingar. Kommunen genomflytes av Helgeå, som dock är starkt reglerad genom kraftverksbyggen. Berggrunden består i allmänhet av gnejs men lokalt förekommer andra bergarter, bl.a. kritkalksten. Bland de lösa jordlagren dominerar urbergsmoränen.

I kommunen har tre bokar och en ek fridlysts som naturminnen, nämligen två bokar (NB 5) 28/10 1939, en bok (NB 8) 29/9 1948 och en ek (NB 13) 28/10 1939. Något formellt naturreservat finns ej men SkNF äger fastigheten Nöbbelev 5⁴ (R 262), som därigenom kan sägas vara naturskyddad. På fastigheten har tidigare bedrivits ängsslåtter men området kan nu betecknas som beteshage.

Byggnadsnämnden har föreslagit som reservat ett område (R 107) mellan länsväg 14 och Tydingesjön, i norr begränsat av väg 1111 (Glimminge-Hästveda) och i söder av väg 1110 (Tydingevägen). Området är väl lämpat som strövområde men torde ha betydelse främst för invånarna i Broby samhälle. Bildandet av naturreservat kan övervägas, men initiativet synes böra tagas av kommunen.

Skolchefen önskar ett kärrområde vid Nöbbelev (R 108) bevarat, emedan det användes som exkursionsonråde. Trots att naturförhållandena delvis är artificiella till följd av regleringen av Helge å och att landsvägen går rakt igenom, hyser området ett rikt fågelliv och har också en växtlighet, som gör det lämpat som exkursionsonråde. Möjligheterna att här bilda ett naturreservat bör därför undersökas.

I gamla tider var Helge å med sina forsar och fall kommunens största

tillgång ur naturestetisk synpunkt. Ån är nu fullständigt utbyggd för kraftverksändamål, varigenom dessa naturvärden helt spolierats. Det skall emellertid villigt medgivas, att nya skönhetsvärden skapats tack vare god vilja hos huvudintressenten, Sydkraft.

Tillkomsten av massafabriken i Broby har på senare år medfört andra naturvårdsproblemen, som det är angeläget att komma till rätta med. Genom utsläpp från fabriken har nämligen Ån blivit starkt förorenad, vilket åtminstone tidvis lett till en omfattande fiskdöd och andra olägenheter.

Sjön Tydingen (L 33), vars östra del ligger inom kommunen, lär vara påtänkt som framtida vattendonator för Broby samhälle och möjligen också för andra samhällen i trakten (Hästveda, Knislinge, Hanaskog). Med hänsyn härtill bör uppenbarligen varje förorening av vattnet undvikas. Sjön har vidare framhållits som skyddsvärd av Bot.I. Dessa förhållanden gör, att stor återhållsamhet bör visas vid tillståndgivningen för fritidsbebyggelse. Sålunda bör dispenser från gällande nybyggnadsförbud enl. 15 § NVL endast ges i ringa antal och med största urskillning. I första hand bör befintliga agglomerationer byggas ut.

Udden norr om gårdarna i Haganäs (R 97) är till stor del klädd med vacker bokskog. De förutvarande åkrarna kring det nedlagda torpet brukas som betesmarker och hålles därigenom öppna. Betingelserna förefaller gynnsamma för olika viltslag, bl.a. rådjur, varav en god stan lär finnas. Bo av ormvråk påträffades vid inventeringen. Miljön kring gårdarna är utomordentligt tilltalande och värd att bevara på ett eller annat sätt. Särskilt gäller detta den södra gården (vid a i Haganäs). Denna äges av ett sterbhus och en representant för detta har förklarat, att sterbhuset var villigt att låta avsätta som naturreservat hela udden norr om den på kartan markerade linjen. Den mark som sterbhuset ej ägde, var man villig att köpa.

Förslaget om reservatbildning kan tillstyrkas under förutsättning att ersättning till markägarna ej behöver utgå. Huvudsyftet är att bilda ett bokskogsreservat. Det är önskvärt att så många sådana som möjligt bildas runt om i länet med hänsyn till den allmänna tendensen att er-

sätta bokskogen med granskog. Föreskrifterna enl. 8 § NVL synes kunna inskränkas till förbud att onföra till barrskog de värdefullaste bokskogspartierna samt förbud mot nybyggnad utom för att tillgodose lantbrukets och skogsskötselns behov samt behovet av bostäder för markägarna, deras anhöriga och anställda. Vården och förvaltningen av reservatet bör uppdragas åt Skogsvårdsstyrelsen, som bör uppgöra en skogsvårdsplan bl.a. för att klargöra vilka bokskogsområden som bör bevaras. Allmänheten bör äga fritt tillträde till området i överensstämmelse med den s.k. allemansrätten.

Litteratur

Johnsson, Per. 1919. Boken om Broby.

Olsson, Ulf. 1961. Floran i Emmislövs socken. - B.N.

Sjöstrand, Bertil. 1963. Helgeåns hästkrafter. Något om kraftproduktion och landskapsvård. - SkN.

Jensén, Sven Eric. 1964. Fågelobservationer vid Helgeån. - NiG.

Hjärsås

Hjärsås (8.131 ha, 2.624 inv.) ligger nästan helt inom det nordskånska urbergsområdet och har sålunda en berggrund, huvudsakligen bestående av gnejs och granit. Lokalt förekommer även hyperit ("svart granit"). Längst i söder når kommunen fram till randen av Kristianstadsslätten med dess berggrund av kritkalksten. Bland de lösa jordlagren dominerar NO-moränen. Bivarödsån (Axeltorpsån, Sibbhultsån) är det viktigaste vattendraget. Sjön Immelns västra sida söder om Ekeshultsån ligger inom kommunen.

Två fridlysta naturminnen finns i kommunen, nämligen ett idegransbestånd (NB 19) på en holme i Axeltorpsån, samt "Bollehall" (NG 1), en stenhäll med ett därpå vilande större flyttblock. Båda fridlystes 26/2 1919. Något naturreservat enl. 7 § NVL finns icke.

Vid Kylaboda längre upp vid Axeltorpsån förekommer ett annat idegransbestånd (R 109), som också borde fridlysas som naturminne enl. 13 § NVL.

Idegranen är en så sällsynt art i Skåne, att man alternativt kunde överväga att fridlysa den enl. 14 § NVL. Erfarenheten har emellertid visat, att fridlysning av växtlokaler mera respekteras än fridlysning av arter.

Sjön Immeln (L 55) har angivits som skyddsvärd av bl.a. Bot.I. Det är emellertid att märka, att sjön är reglerad för kraftverksändamål och sålunda icke "orörd". Det kan tänkas, att den i framtiden kommer att utnyttjas som vattendonator för samhällen i nordöstra Skåne. Dess vattenstatus bör därför icke förändras genom utsläpp av spillvatten och hänsyn härtill bör sålunda tagas vid tillståndsgivningen till fritidsbebyggelse. F.n. finns strandskyddsområde med 150 m bredd runt sjön.

För ett kärr vid Ebbarp (R 110) har anmälts intresse från botaniskt håll. Det har bl.a. använts vid de till Arkelstorp förlagda kurserna i floristik för botanikstuderande vid universitetet i Lund.

Litteratur

Almestrand, Asta. 1957. Immeln. - SkN.

Glinberg, C.-F. 1963. "Svart granit". - SkN.

Norlindh, Tycho. 1960. Idegransön vid Kylaboda i Hjärsås socken. - SkN.

Sjögren, Josef. 1945. Floran i Hjärsås. - B.N.

Digerfeldt, Gunnar. 1966. Utvecklingshistoriska och limnologiska observationer i Ranviken av sjön Immeln. - B.N.

Knislinge

Knislinge (10.334 ha, 3.813 inv.) omfattar Knislinge, Gryts och Kviinge församlingar. Kommunen genomflytes av Helgeå och dess biflöden Almaån och Bivarödsån. Geologiskt sett är kommunen ett gränsområde: Nordskånes gnejs möter här Kristianstadsslättens kritkalksten. Tidigare har kalksten brutits vid Hanaskog.

Något naturreservat finns ej i kommunen men förekomsten av ett par stora gods (Vanås, Hanaskog) har gjort, att stora områden med vacker

och intressant natur likväl bevarats.

Byggnadsnämnden har föreslagit fem förnämliga "rekreations- och strövområden" i närheten av tätorterna Knislinge och Hanaskog, nämligen:

- 1) skogsområdet N om Knislinge fram till åkröken vid Ensfors (L 56)
- 2) skogsområdet V om Knislinge fram till gränsen mot Gryts församling (L 57)
- 3) skogsområdet Kviinge backe vid Truedstorp Ö om Hanaskogs samhälle (L 58)
- 4) östra delen av Store mark Ö om Hanaskogs gård.
- 5) omgivningarna kring gården Ballingstorp (K 3), som äges av Skånes Hembygdsförbund.

Områdena 1-3 tillhör endera Vanås eller Hanaskogs gods och torde därigenom vara säkerställda mot olämplig exploatering. Naturligtvis kan man likväl undersöka möjligheten att få den avsatta som naturreservat med förbud endast mot nybyggnad. Alternativt kan tänkas förordnande om nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL.

Områdena 4 och 5 ingår i det område kring Helgeå, som även omnämnts under Nosaby och Araslöv. Det sträcker sig från Torsebro i söder till skogsområdet 2 km S om Bivaröds gård i norr. Det innesluter också Gummastorpa sjö och skogsområdet NV därom, Hanaskogs ängar och Store marksant på östra sidan ån skogsområdena vid Nälleviken, Tornagården och Odersberga ävensom de öppna åkerfälten utmed ån. Hela detta område, här för enkelhetens skull kallat Helgeådalens naturreservat (L 59), vill man gärna se bevarat ungefär i sitt nuvarande skick. Bland ornitologer är det framför allt känt som tillhåll för övervintrande rovfåglar (bl.a. örn) och genom att stora skaror sädgäss brukar rasta och delvis övervintra på de öppna markerna. Gummastorpa sjö (R 111) är en ganska förnämlig fågelsjö i det lilla formatet. Reservatet är vidare remarkabelt genom den nästen totala frånvaron av bebyggelse, vilket förlämnar det en storslagenhet och harmoni, som i och för sig är värd att bevara. Bland de få gårdarna märkes Ballingstorpsgården (K 3), som åtnjuter lagligt skydd som kulturminne. Gårdsanläggningen vid Odersberga är en prydnad i landskapet men kan lämnas utanför reservatet. Områdets karaktär av "orördhet" sammanhänger givetvis med

att nästan all mark hör till en rad gods och stora gårdar: Vanås, Hanaskog, Råbelöv, Odersberga och Bivaröd. Detta är också en utmärkt garanti för att det skall få förbli i sitt nuvarande skick under överskådlig tid. Än starkare garantier kan naturligtvis erhållas genom nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL, som genom att vara dispensabelt medför en relativt ringa inskränkning i markägarens förfoganderätt. Det kunde därför för tjäna att övervägas, huruvida ej dylikt förbud borde meddelas i varje fall för de delar av området, där exploateringshot på grund av äganderättsförhållandena kan anses föreligga. Att bilda ett naturreservat i formell mening torde däremot stöta på alltför stora svårigheter.

Självfallet finns det många andra skyddsvärda områden i kommunen. Nämnas kan t.ex. Almaåns dalgång (L 60) mellan Spånga bro och Almö, landskapet kring hällristningarna i Frännarp (K 4) samt slottsmiljön kring Vanås. Längs Almaån bör en zon lämnas fri från bebyggelse. Hällristningarna är skyddade enl. forminneslagen men landskapet kring den bör också bevaras och bl.a. hållas fritt från störande bebyggelse. Beträffande miljön kring Vanås slott får man räkna med intresse från ägarens sida såsom tillräcklig garanti för naturvården.

Förhandenvaron av godsen gör, att det överhuvud taget är gott om attraktiva strövområden i kommunen. Detta framgår tillräckligt tydligt av den topografiska kartan utan att några flera områden behöver markeras.

Litteratur

Sjöstrand, Bertil. 1963. Helgeåns hästkrafter. Något om kraftproduktion och landskapsvård. - SkN.

Kristianstadsblocket

Oppmanna och Vånga

Araslov

Nosaby

Fjälkinge

Träne

Vä

Kristianstad

Tollarp

Everöd

Åhus

Degeberga

Oppmanna och Vånga

Oppmanna och Vånga kommun (13.981 ha, 2.543 inv.) består av de båda församlingarna med samma namn. Sydvästra delen har en berggrund av kritkalksten men huvudparten av kommunen faller inom det nordskånska urbergsonrådet. Dock består berggrunden här ej enbart av gnejs, som annars är den vanligaste bergarten, utan i stor utsträckning av granit och av bergarter tillhörande den s.k. Västana-serien (glimmerskiffer, amfibolit m.fl.). Morfologiskt kännetecknas urbergsplatån av sprickdalar, varigenom den söderstyckas i avgränsade höjdparter. Vissa av dalstråken intages av sjöar (Raslången, Båen, Lerjesjön, Immeln med sina vikar). Vångaberget och Tollarpabjär är mera fristående höjdparter. De lösa jordlagren utgöres vanligen av lerfattig morän men betydande isälvsavlagringar förekommer också, t.ex. vid Mjönäs och N om Vånga kyrkby. De bästa jordbruksområdena finns i de centrala delarna av båda församlingarna. De perifera delarna är skogrika, särskilt norra delen av Vånga församling.

I kommunen finns tre (enl. äldre lag) fredade naturvårdsobjekt, som alla har karaktär av naturminnen (enl. gällande lag). Dessa är:

1) Gullyckeskär (NR 6), en samling stora flyttblock vid västra foten av Vångaberget. Fridlyst 8/4 1935. - Omgivningen förfulas av stora

skrotstenshögar från ett närbeläget stenbrott.

- 2) En samling stora flyttblock på Arkelstorp 3¹⁰ (NG 3) N om Arkels-
torps by (ej stationssamhället med samma namn). Fridlyst 17/5 1958.
- 3) En ek med omgivande hagmark på Ronelia 1³ (NR 8). Fridlyst 3/3 1955.

Dessutom har Domänstyrelsen fridlyst:

- 1) Ett boskogsområde V om Arkelstorps stationssamhälle (DR 7). Res.
22/5 1942.
- 2) En pelargran på Skärsnäs kronopark i Vånga (DB 8). Res. 23/3 1957.

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något reservat.

Naturvetenskapliga institutioner och ideella organisationer har angivit följande objekt som skyddsvärda:

- 1) Lövedalskärret (R 112) c:a 3 km NO Oppmanna kyrka. Säregen flora med bl.a. den sällsynta orkidéarten flugblomster (Ophrys insectifera). Bör avsättas som naturreservat.
- 2) Sjöarna Bäen (R 113) och Lerjesjön (R 114) på grund av deras värde för den botaniska och limnologiska forskningen och undervisningen (Limn.I., SKNF). - Emellertid finns vid båda sjöarna strandskyddsområden, vilket får anses vara en tillräcklig form av naturskydd f.n.
- 3) Norra delen av Oppmannasjön (R 115) för fågellivets skull (SkOF). - Se häron även Nosaby.
- 4) Ravinen Kastagropen (R 116). Angiven som skyddsvärd av flera förslagsställare. - Kastagropen är en sprickdal av huvudsakligen lokalt intresse. Den är ett ganska onttyckt utflyktsmål. Förtjänar att avsättas som naturreservat, om det kan ske utan nämnvärd kostnad för statsverket.
- 5) Den gamla kyrkvägen mellan Mjönäs och Vånga (K 5) över Spångabro (Vill.Här.Hemb.för.). Början av vägen vid Mjönäs är dock så förstörd av grustäkter, att åtgärder enl. naturvårdslagen ter sig meningslösa. De vackraste partierna är redan helt bortschaktade. Det kan väl också ifrågasättas, om naturvårdslagen är tillämplig för att bevara en väg.
- 6) Rullstensås vid Mjönäs (R 117). Av de förut mäktiga isälvsavlagringarna vid Mjönäs återstår snart bara detta åsparti intakt. Det visar flera intressanta särdrag och är ett givande exkursionsobjekt för skolor. Om möjligt bör grustäkt ej tillåtas här utom för husbehov.

Utöver dessa objekt har sjöarna Immeln (L 55), Oppmannasjön (L 63) och Ivösjön (L 62) angivits som skyddsvärda av flera institutioner och organisationer. Vid samtliga finns strandskyddsområden, vilket får anses tillräckligt för naturskyddet f.n.

För såväl det rörliga som fasta friluftslivet har kommunen stor betydelse. De vidsträckta skogarna är värdefulla som strövområden. Härom vittnar bl.a. Skidfränjandets anläggning Lerjevallen vid Lerjesjön. Enl. uppgift skall organisationen äga 15 ha runt sjön. Det vore önskvärt, att ett betydligt större område kunde säkras (L 61), ev. med kommunal hjälp.

På flera håll har fritidsbebyggelse uppstått och mer kan säkerligen väntas i framtiden. Om lokaliseringen kan helt allmänt sägas, att fritidsbebyggelsen så litet som möjligt bör tillåtas inkräkta på mark, som är tillgänglig enl. allemansrätten. Nedlagda fruktodlingar, inägor vid ödegårdar och liknande marker bör tagas i anspråk hellre än skogsmark och beteshagar.

Litteratur

Almestrand, Asta. 1957. Immeln. - SkN.

Gertz, Otto. 1934. Gurlyckeskär - en giganternas lek. - SkN.

Uddling, Åke. 1958. Kända och mindre kända flyttblock i Kristianstads-
trakten. Kommentar till en ansökan om fridlysning. - SkN.

Persson, M. 1932. Morfologiska studier inom nordöstra Skånes sjöområde.
- S.G.Å.

Dahm, Anders G. 1963. Ivösjöns lägre djurvärld och livsmiljöer. - SkN.

Araslöv

Araslöv (10.172 ha, 3.782 inv.) omfattar Norra Strö, Önnestads och Färlövs församlingar. Större delen tillhör Kristianstadsslättens kritområde men längst i norr når kommunen in i det nordskånska gnejsområdet och i söder sträcker den sig upp på Nävlingeåsen. På slätten har glacialalleror stor utbredning men där finns också betydande isälvsavlag-

ringar, t.ex. vid Färlöv och Bjärlöv. Uppe på Nävlingeåsen och flerstäderna i norra delen av kommunen utgöres de lösa jordlagren av NO-morän. Vinnöån är det viktigaste vattendraget.

I allén till Torsebro gård har en ek (NB 9) fridlysts som naturminne (21/2 1925). Något naturreservat finns däremot inte, och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant.

Araslövssjön (R 118), vars östra del ligger i Kristianstad, är det viktigaste naturvårdsobjektet i kommunen. Sjön är bekant för sitt rika fågelliv och från flera håll (bl.a. Zool.I., SkNF och SkOF) har den föreslagits som naturreservat. Det har också (av SkOF) föreslagits, att staten skulle förvärva mark runt sjön så att en nationalpark kunde bildas. Kronan äger redan större delen av sjöns östra sida. På västra sidan hör större delen till Araslövs gods.

Om man här vill bilda ett naturreservat, har man i första hand att ta ställning till jakten. Det föreligger många uppgifter om att den nu i vissa delar av sjön utövas på ett sätt som är både ansvarslöst och t.o.m. lagstridigt. En talesman för P 6:s jaktvårdsförening, som har jakten på regementets område, beskrev förhållandena i norra delen av sjön med orden: "Där råder en fruktansvärd oordning." Det har sagts, att missförhållandena framför allt skulle bestå däri, att obehöriga personer från Kristianstad jagade i sjön. Det har också påståtts, att dessa i viss utsträckning skulle jaga på olaga tid (t.ex. sädgäss). Mot jakträttsinnehavarna själva har ingen generell anmärkning framställt.

Ur renodlad naturvårdssynpunkt vore det givetvis önskvärt, att all jakt kunde förbjudas och en effektiv jaktbevakning anordnas. Sjön kunde härigenom bli ett fågelskyddsområde av hög klass, särskilt för andfåglar, i en trakt, där eljest en intensiv jakt bedrives.

Emellertid torde ett förslag om totalt jaktförbud komma att stöta på mycket stort motstånd från jakträttsinnehavarnas sida. Ett sådant förbud vore också mycket svårt att upprätthålla, eftersom övervakningen kom att åvila polisen och ej längre bleve en angelägenhet för mark-

ägarna. Däremot förtjänar det övervägas, huruvida ej partiellt jaktförbud borde utfärdas med stöd av KK 57/1965, avseende jakt efter gäss av alla förekommande arter. Araslövssjön är nämligen känd som en av de viktigaste övernattningsplatserna i Skåne för rastande och övervintrande gäss, särskilt sädgäss. Tidvis övernattar ner än tusen sädgäss i Araslövssjön, varvid de under sin in- och utflygning är utsatta för en intensiv jakt. En framställning om partiellt jaktförbud i berörda hänseende har därför ingivits till länsstyrelsen 24/2 1966.

Urbergsknallen Hallabacken (R 119) 350 m V om Kristinebergs gård i Färlövs socken har föreslagits som naturreservat av Geogr.I., Geol.I. och SkNF. Tillräcklig grund härför föreligger utan tvivel. Bl.a. kan åberopas förekomsten av flera vackra jättegrytor.

Av det gamla krutbruket vid Torsebro (K 6) finns en del byggnader och andra anläggningar kvar, som bör skyddas som kulturminnesmärken. En del av dem ligger inbäddade i ståtlig lövblandskog, som i hög grad förtjänar att avsättas som naturreservat.

Gummastorpa sjö (Ballingstorpssjön) R 111 norr om Torsebro är en fågelsjö i det mindre formatet. Den bör bevaras jämte en omgivande skyddszon. Angränsande marker i Knislinge kommun från Ballingstorp till Hanaskog och likaså markerna på andra sidan Helgeå i Nosaby kommun från Nälleviken till Bivaröd är utomordentligt värdefulla ur ornitologisk synpunkt. På kartan har därför inlagts ett stort "skyddsvärt område" (L 59) kring Helgeå från Torsebro till Hanaskog. Det är önskvärt att ny bebyggelse inom detta område inte tillåtes annat än undantagsvis. Förbud enl. 19 § NVL bör övervägas.

Landskapet kring Vinnöån väster om landsvägen Karpalund-Bjärlöv kännetecknas av de många herrgårdarna, ofta med alléer utmed uppfartsvägar. Hela detta herrgårdslandskap är nästan unikt och bör bevaras, särskilt som det också rymmer detaljer av stor naturskönhet, t.ex. åspartiet vid Gustavsberg (L 64). Då man emellertid kan utgå ifrån att de berörda godsägarna själva är intresserade av att bevara landskapsbilden, torde det ej vara nödvändigt med särskilda naturvårdsåtgärder. Allén vid väg 14 (M 9) mellan Vinnö och Färlöv intar en särställning.

Genom sin ålder och magnifika anläggning är den en av de märkligaste i Skåne och bör bevaras som naturminne under förutsättning att medel kan ställas till Skogsvårdsstyrelsens förfogande för alléns skötsel.

På Nävlingeåsen bör bebyggelseplaneringen ske med stor omsorg. Skogen bör bevaras i största möjliga utsträckning och ny tätbebyggelse förläggas till nedlagda åkrar o.dyl. Åssluttningen, som ju dominerar landskapsbilden norrifrån, vill man gärna se lövskogsklädd. Vid Djurhagen i Önnestad (F 9) har Skogsvårdsstyrelsen anlagt en s.k. naturstig, som är värdefull för skolornas biologiundervisning. Djurhagen är också ett onttyckt utflyktsmål, särskilt på våarna.

Litteratur

Gertz, Otto. 1940. Ett närkligt skånskt jättegrytsfält. - SkN.

Nosaby

Nosaby (11.178 ha, 3. 898 inv.) omfattar Nosaby, Fjälkestads och Österslövs församlingar. Kommunen är belägen kring Råbelövssjön och Balsberget. I väster når den fram till Helgeådalén, i öster till Oppmannasjön och i söder till Hammarsjön. Större delen tillhör Kristianstads- och Österslotts slätten men ett mäktigt parti av norra delen utgöres av urbergsterräng. Ett betydelsefullt drag ur naturvårdssynpunkt är de stora godsen: Råbelöv, Odersberga och Karsholm.

I kommunen finns två fridlysta naturminnen:

- 1) Fem idegranar vid Österslövs gamla prästgård, fridlysta 19/5 1919 - (NB 20).
- 2) En ek på Fjälkestad 33¹, fridlyst 13/6 1955 (NB 18).

Byggnadsnämnden har föreslagit Balsberget (R 120) som reservat, "ett ur social synpunkt värdefullt naturområde, vilket bör avsättas för rekreatiönsändamål". Balsberget har också föreslagits som naturreservat av Geogr. och Zool. institutionerna, av skolor i Kristianstad och av SkNF. Balsbergsgrottan har nämnts av Geol.I.

Att det råder en allmän önskan om att Balsberget skall naturskyddas är sålunda tydligt. Svårare är emellertid att säga både hur området skall avgränsas och vilka åtgärder som bör vidtagas. Den på kartan gjorda avgränsningen får endast uppfattas som ungefärlig. Man kan tänka sig förordnande enl. 19 § NVL och utfärda ett sådant för ett ganska vidsträckt område. Man kan också tänka sig att bilda ett naturreservat av de värdefullaste delarna. I vilket fall som helst bör förbudsföreskrifterna omfatta utom förbud mot bebyggelse även förbud att omföra till barrskog vissa partier, som nu är beväxta med särskilt vacker bokskog. Det är tänkbart, att markägaren ej skulle ha något emot detta. Under alla förhållanden bör förhandlingar upptagas med honom och naturvårdsåtgärder ej vidtagas utan hans samtycke.

Helgeådal (L 59) från Torsebro till Knislinge kommuns gräns utgöres till största delen av bördiga åkrar på underlag av lera. Dessa fält är framför allt intressanta genom att vara betesplatser för stora skaror av rastande och övervintrande gäss, särskilt sädgäss. Detsamma gäller fälten på andra sidan ån SO om Hanaskog. Hela detta landskap är också remarkabelt genom den nästan totala frånvaron av bebyggelse, vilket förlämnar det en storslagenhet och harmoni, som i och för sig är värd att bevara. Området har på kartan angivits som skyddsvärt, ehuru det inte är känt att det skulle hotas av någon exploatering. I det skyddsvärda området har medtagits skogspartierna vid Nälleviken samt N om Tornagården och N om Odersberga.

Den lilla lunden Ekenabben (R 121) vid Hammarsjön, som äges av Kristianstads stad, har av skolorna där upptagits som värdefullt exkursionsområde. Ev. kunde den ingå i det under Fjälkinge föreslagna Hammarsjöreservatet.

Karsholms fure (L 64) är ett av många kristianstadsbor uppskattat strövområde, särskilt under svamplockningstiden. Något annat värde har det knappast ur naturvårdssynpunkt.

Den lilla urbergsknallen Lövhall (R 122) SV om Karstads gård är växtplats för fältnocken (Senecio integrifolius), en av Sveriges sällsyntaste växtarter. Det skulle troligen ej stöta på motstånd från mark-

ägaren, om Lövhall förklarades för naturreservat. Blomplockning borde förbjudas men eljest behövde inga inskränkningar göras i det hittillsvarande utnyttjandet av marken.

Oppmannasjön, särskilt norra delen (R 115), har föreslagits som naturreservat av bl.a. SkOF. Kring sjön finns nu strandskyddsområde, vilket i stort sett kan anses tillfyllest för naturskyddet. Emellertid är just norra delen av sjön känd för sitt fågelliv, vilket kan motivera bildandet av ett naturreservat. Bl.a. kan nämnas, att gladan häckat på Björnön under ett antal år och därefter på en annan plats vid sjön. En hägerkoloni har länge funnits vid sjön. Knölsvan häckar där. Liksom i andra fall beträffande fågelsjöar är förbud mot eller inskränkningar i jakten vad man främst skulle önska ur naturvårdssynpunkt. Möjligheter härtill finns också genom KK 57/1965.

På östra sidan sjön ligger Bokenäset (R 254), känt av alla botanister såsom klassisk växtplats för den sällsynta orkidén skogsfru (Epipogium aphyllum), upptäckt på Bokenäset 1850 och kvarlevande där åtminstone in på 1890-talet. Även om arten nu är försvunnen därifrån och även om Bokenäset på senare år mycket förändrats genom granplanteringar, anser jag likväl området värt att avsätta som naturreservat, bl.a. för att bevara kvarstående bokskogspartier.

Ängsområdet mellan Fredriksdal och Torsebro ingår i det med hänsyn till fågellivet skyddsvärda området kring Araslövssjön (R 118), vilket närmare diskuterats under Araslöv.

Litteratur

- Alm, C.G. 1932. Skogsfrublomman (Epipogium aphyllum) i Skåne. - SkN.
Gertz, Otto. 1948. Idegranarna i Österslöv. - SkN.
Hanström, Bertil. 1934. Balsbergsgrottan, Sveriges största grottbildning. - SkN.
Wahlstedt, L.J. 1912. Om förekomsten af Epipogon aphyllum SW. på Kareholms bokenäs i Skåne. - B.N.

Fjälkinge

Fjälkinge kommun (15.883 ha, 5.245 inv.) omfattar Rinkaby, Nymö, Trolle-Ljungby, Ivö, Kiaby, Fjälkinge och Gustav Adolfs församlingar. Kommunen är så gott som helt och hållet belägen inom Kristianstads-slättens kritområde men över slättlandskapet höjer sig ett antal urbergsknallar (Fjälkinge backe, Lilles backe, Kjuge kull, Ivö klack). NO-morän, glaciala leror, isälvsavlagringar och postglaciala sandavlagringar omväxlar bland de lösa jordlagren. Tre stora sjöar (Ivö-sjön, Oppmannasjön, Hammarsjön) ligger delvis inom kommunen, vilken också når fram till Östersjökusten. Allt detta bidrar till att göra naturförhållandena omväxlande och intressanta.

I kommunen har av länsstyrelsen fridlysts två naturreservat och ett naturminne samt av domänstyrelsen två reservat och två enstaka präd.

De båda naturreservaten är:

- 1) Skäret Lägerholmen (NR 1) i Trolle-Ljungby socken. Fridlyst 31/12 1913 såsom häckningsplats för sjöfågel.
- 2) Tosteberga strandängar (NR 17) i Trolle-Ljungby socken. Fridlysta 13/6 1963.

Naturminnet utgöres av ursprungligen 8 ekar vid Plageboda i Kiaby socken (NB 10), fridlysta 9/3 1929. Fridlysningen har senare upphävts för några av ekarna.

Domänreservaten utgöres av:

- 1) Ett område om c:a 0,8 ha på östra sidan av Ivö klack (DR 33). Fridlyst 29/1 1953 såsom lokal för den sällsynta orkidéarten skogsfrun (Epipogium aphyllum).
- 2) 11,7 ha av Kjuge kull (DR 35). Fridlyst 18/ 10 1955.

De av Domänverket fridlysta träden är två bokar (DB 1) på kronoparken Bäckaskog, Kiaby socken. Res. 26/6 1937.

Byggnadsnämnden har föreslagit följande områden såsom lämpliga reservat:

- 1) Fjälkinge backe, 2) Kjuge kull, 3) Tosteberga ängar, 4) Håslövs

ängar, 5) Lilles backe, 6) Brinkahagen och Möllerödsnäs av kronoparken Bäckaskog, 7) Ivö klack, 8) Östersjökusten fr.o.m. Västra Hammaren upp till bäcken genom Dala, 9) Östersjökusten från "Vattenfall" till Söndrekrok. De flesta av dessa objekt har också föreslagits från annat håll (vetenskapliga institutioner, skolor, organisationer och enskilda).

Fjälkinge backe (R 123) har sålunda föreslagits av Geogr., Geol. och Zool. institutionerna, av skolor i bygden och av SkNF. Ett reservat på Fjälkinge backe skulle få betydelse såväl för friluftslivet som för forskningen och undervisningen. Förslag om reservatbildning har därför inlämnats till länsstyrelsen 23/8 1965.

Ett naturreservat på Lilles backe (R 124) har föreslagits av Geogr.I. och av skolor. Lilles backe är synnerligen värdefull som exkursionsområde och utnyttjas mycket som sådant.

Det befintliga domänreservatet på Kjuke kull får anses som alldeles otillräckligt för naturvården. Angeläget är framför allt, att de vackra betesmarkerna norr om domänreservatet blir skyddade. Förslag om ett sålunda utvidgat naturreservat (R 125) har, utom av byggnadsnämnden, framförts av Geogr. och Geol. institutionerna, av skolor samt av SkNF och Villands härads hembygdsförening.

Förslaget om naturreservat på Ivö klack (R 126) har fått stöd av Geol. och Zool. institutionerna, av skolor samt av SkNF och Villands härads hembygdsförening. I reservatet bör ingå de nu nedlagda kaolinbrotten samt hela kronoparken. Kaolinbrotten är unika och av oskattbart värde för den geologiska forskningen och undervisningen.

Såsom inledningsvis påpekats ligger de stora sjöarna Hammarsjön, Ivösjön och Oppmannasjön delvis inom kommunen. Från olika håll har man betecknat dem som skyddsvärda och t.o.m. föreslagit, att de göres till naturreservat. Vilka förbud eller föreskrifter, som i så fall skulle utfärdas, har man emellertid ej angivit.

Vad först Hammarsjön beträffar (L 65), är den en utpräglad slättsjö, som är känd för sitt rika och intressanta fågelliv. Den är icke lämpad

för bad och stränderna är knappast tilldragande för bebyggelse. Det är därför föga motiverat att här bilda något strandskyddsområde enl. 15 § NVL. I stället är det jaktutövningen som är bekymmersam ur naturvårdssynpunkt. Man hör ofta påståenden om att olaga jakt skulle förekomma i ej ringa utsträckning. En bättre jaktövervakning förefaller sålunda behövlig. Däremot kan man knappast tänka sig att förbjuda all jakt eller göra inskränkningar i allmänhetens rätt att färdas på sjön, vilket säkerligen skulle stöta på ett kompakt motstånd. Fråga är därför vad som står att vinna med att förklara Hammarsjön som naturreservat. Vad man i stället synes böra inrikta sig på är att avsätta några av de fågelrikaste ängsmarkerna runt sjön som reservat.

Av de områden, som i så fall bör ifrågakomma, står ett i särklass, nämligen Håslövs ängar (R 129) i Gustav Adolfs församling. Håslövs ängar är riksbekanta för sitt fågelliv och deras bevarande har föreslagits från många håll och med stort eftertryck. Sålunda kallar prof. Brinck dem "en av landskapets dyrbaraste klenoder" och SkOF skriver bl.a.: "Framför allt den nuvarande förekomsten av vadare gör området till det kanske mest skyddsvärda i länet ur strikt ornitologisk synpunkt." För markägarna skulle ett reservat ej behöva innebära så stora inskränkningar. Förbud måste givetvis utfärdas mot utdikning, uppodling och plantering, men eljest skulle ägarna få bruka marken som hittills, d.v.s. i huvudsak till bete men därjämte som åker de delar, som redan är uppodlade.

Andra ornitologiskt värdefulla strandområden vid Hammarsjön, belägna inom Fjälkinge kommun, är kärrängarna och vassarna mellan Kvarnnäs och Ekenabben (R 130), udden SV Kvarnnäs (R 131), den gamla lergraven O Kvarnnäs (R 132) samt vassarna, lergravarna och betesmarkerna mellan Hercules tegelbruk och sjön (R 133).

Ett framtidsmål för naturvården kan vara att av alla dessa områden, inklusive Håslövs ängar, skapa ett stort, sammanhängande reservat, förslagsvis kallat Hammarsjöreservatet. Att därvid en del åkrar och bebyggelse kom att ligga inom reservatet borde icke anses som ett hinder. Reservatföreskrifterna jämlikt 8 § naturvårdslagen skall ju endast omfatta de inskränkningar i förfoganderätten, som är nödiga

för att trygga ändamålet med reservatet, i detta fall att bevara fågellivet. För människor inom reservatet skulle det dagliga livet kunna fortgå som hittills. Däremot kan det vara önskvärt att inskränka allmänhetens rätt att färdas inom vissa delar av området, t.ex. att förbjuda motorfordonstrafik på Håslövs ängar och att där endast tillåta gångtrafik på vägen runt området och på särskilt utmärkta stigar. Markägarna borde hälsa sådana inskränkningar med tillfredsställelse.

Oppmannasjön (L 63) och Ivösjön (L 62) är visserligen också slättsjöar men av en annan karaktär och ej så vassrika som Hammarsjön. Vid båda finns strandskyddsområden med 150 m bredd, vilket får anses tillfyllest för naturskyddet. Möjligen kan man beträffande norra delen av Oppmannasjön överväga särskilda åtgärder till skydd för fågellivet (se härom Nosaby).

Lämpliga naturreservat intill Oppmannasjön är de av byggnadsnämnden föreslagna uddarna Brinkahagen (R 134) och Möllerödsnäs (R 135) av kronoparken Bäckaskog. I synnerhet Möllerödsnäs är värdefullt ur botanisk synpunkt. Härtill kan läggas det under Nosaby nämnda Bokenäset (R 254).

Vid Ivösjön har tidigare föreslagits Kjuge kull (R 125) och Ivö klack (R 126) såsom lämpliga naturreservat. På vartdera stället finns f.n. ett litet domänreservat, vilket får anses som alldeles otillräckligt för att trygga så värdefulla naturområden. Strax norr om färjeläget på Ivön finns några i strandbrinken uteroderade hålor, kallade Ugns-munnarna (M 4). De är av geologiskt intresse och bör kunna skyddas som naturminne eller ingå i ett litet naturreservat.

Utom tidigare nämnda fågellokaler kan Väjläsjön (R 127) och Nymö mosse (R 128) bringas i åtanke. Båda är också botaniskt intressanta, i synnerhet Väjläsjön och dess närmaste omgivning. Den har föreslagits som naturreservat av bl.a. Bot.I., SkNF och Villands härads hembygdsförening. Nymö mosse har föreslagits av Zool.I., SkNF och SkOF.

En lokal av speciellt botaniskt intresse är det gamla grustaget mellan

Rinkaby och Gälltofta (R 136). Bl.a. växer här den sällsynta orkidéarten johannesnycklar (Orchis militaris). Möjligheterna att här bilda ett naturreservat bör undersökas.

Till fridlysning som naturminne kan föreslås det bekanta flyttblocket Trollasten (M 5) öster om Bäckaskogs station.

Slutligen återstår att nämna kommunens Östersjökust, som rymmer naturvärden av mycket hög klass. Länsstyrelsen har också haft öppen blick härför och redan vidtagit flera naturskyddsåtgärder. Sålunda har skäret Lägerholmen och Tosteberga ängar avsatts som naturreservat, Ängholmarna belagts med nybyggnadsförbud och hela kuststräckan i övrigt förklarats som strandskyddsområde. Detta är tacknämligt, men får likväl anses som otillräckligt med tanke på de stora värden det är fråga om.

Bortsett från sommarstugorna vid Fårabäck och Landön är kusten märkvärdigt oberörd av modernbebyggelse och har därför i stort sett kvar sin prägel av orörd natur och lantlig idyll. Redan detta är skyddsvärt. Härtill kommer, att den natur som skall skyddas i flera avseenden är säregen. Vi har här Skånes enda skärgård och ett typiskt exempel på flack moränkust. Flera av Skånes sällsyntaste växtarter påträffas inom området. Fågellivet är synnerligen rikt både vad de häckande arterna beträffar och flyttfåglarna. Bl.a. kan nämnas, att denna kuststräcka är ett av de pålitligaste tillhållen i Skåne för övervintrande örnar.

Av de särskilda kustavsnitten måste framför allt tre betecknas som omistliga ur naturvårdssynpunkt, nämligen de redan fridlysta Tosteberga ängar, Gyetorpskärrret och de enbuskbeväxta betesmarkerna SO Lyckebo.

Gyetorpskärrret (R 137) är ett s.k. extremrikkärr och torde i fråga om artantal knappast överträffas av något annat område i Skåne av denna storlek. Åtminstone fem orkidéarter förekommer här, bl.a. det sällsynta flugblomstret (Ophrys insectifera). Kärrret bör snarast avsättas som naturreservat, men för att inte alltför mycket dra uppmärksamheten till detsamma bör reservatbildningen helst ske på så sätt, att

Tostebergareservatet utökas åt norr hit upp och sålunda även det mellanliggande området (L 69) får ingå i reservatet.

Lyckeboåängarna (R 138) hör också till de orkidérikaste lokalerna i länet och är dessutom kända för sitt fågelliv. Särskilt på hösten rastar mängder av flyttfåglar här och från stranden har man goda möjligheter att studera olika arter vadare och simfåglar. Området har också en säregen skönhet, som tilltalar envar med sinne för naturen. Om möjligt bör reservatet göras större och omfatta också Kolamossen, tallskogen och stranden vid Hyllekroken (L 67) samt stränderna runt Söndrekrok (L 68). Någon bebyggelse bör ej tillåtas inom hela detta område.

Kustavsnittet mellan Fårabäck och Landön (L 66) har en storslagen skönhet, som ej bör plottras bort genom fritidsbebyggelse. Om möjligt bör det göras till naturreservat, men ett minimikrav är att det befintliga strandlagsförbudet utökas med nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL.

Generellt kan om bebyggelseplaneringen vid kusten sägas, att ny fritidsbebyggelse bör lokaliseras så, att den anknyter till redan existerande agglomerationer, d.v.s. Fårabäck, Landön och Tosteberga by.

Litteratur

Bengtsson, Sven-Axel. 1963. Hammarsjöns häckfågelfauna. - SkN.

Hallberg, Carl Erik. 1941. Fågelfaunan på Ängholmarna - en bortglömd skånsk skärgård. - SkN.

Landin, Bengt-Olof. 1960. Bland skalbaggar på Ivö. - SkN.

Nordqvist, G. 1947. Hammarsjön och Nymö mosse. - Natur i Skåne, sid. 119 - 126.

Nordqvist, G. 1943. Några fågelnotiser från nordöstra Skåne. - F.o.F.

Persson, Ove. 1960. En intressant kritlokal på Ivö. - SkN.

Ramel, Claes. 1952. Håslövs ängar, ett unikt naturområde i fara att spolieras. - SkN.

Uddling, Åke. 1963. Tosteberga strandängar. - SkN.

Wideholt, Gunvor. 1948. Floran i Fjälkinge, Gustav Adolfs och Rinkaby socknar. - B.N.

Dahm, Anders G. 1963. Ivösjöns lägre djurvärld och livsmiljöer. - SkN.
Persson, M. 1932. Morfologiska studier inom nordöstra Skånes sjöområde. - S.G.Å.

Träne

Träne (11.260 ha, 1.712 inv.) omfattar Äsphults, Djurröds och Träne församlingar. Norra delen är skogrik och ansluter sig till Nävlingeåsen. Mot sydost sänker sig terrängen till det öppna jordbrukslandskapet kring Träne och Venestad. Vramsåns dalgång mellan Årröd och Rickarum bildar gräns till den sydligaste delen av kommunen, som är belägen på Linderödsåsen. Även denna del är skogrik.

Av detta framgår, att kommunen har stora områden med "orörd" natur. Fritidsbebyggelsen har hittills varit av ringa omfattning.

Något naturreservat finns ej i kommunen och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant.

Skolstyrelsen i Kristianstad har angivit skogen N om Ovesholms slott (R 139) såsom ett värdefullt exkursionsområde.

Vramsåns dalgång (L 70) från Årröd till närheten av kommungränsen i väster är värd att undantagas från bebyggelse så långt detta är möjligt. Förbud enl. 19 § naturvårdslagen synes böra övervägas. Landskapsbilden är flerstädes utomordentligt tilltalande. Intressanta växt- och djurarter förekommer inom området, varför det vore önskvärt att floran och faunan kunde undersökas närmare.

Beträffande lokaliseringen av framtida fritidsbebyggelse kan helt allmänt sägas, att denna så litet som möjligt bör inkräkta på mark, som nu är tillgänglig enligt allemansrätten. Nedlagda åkrar o.dyl. bör tagas i anspråk hellre än skogsmark och beteshagar.

Ett allmänt önskemål är också, att lövskogen bibehålles så mycket som möjligt och ej omföres till granskog.

Vä

Vä (10.147 ha, 4.151 inv.) omfattar Skepparslövs, Vä och Köpinge församlingar. Kommunen är belägen i övergångszonen mellan Kristianstadsslätten och de sydostligaste utlöparna av Nävlingeåsen. Vi möter här urgamal kulturbygd men också naturområden av stort intresse, låt vara att även dessa är kulturpåverkade. Avgörande för landskapets utformning är de vidsträckta sand- och grusavlagringarna. Vransån är det viktigaste vattendraget.

Elva ekar på Uddarp 1² i Skepparslöv har fridlysts som naturminne 23/1 1947 (NB 16).

Byggnadsnämnden har föreslagit följande områden som lämpliga reservat:

- 1) Fastigheterna Skepparslöv 9:2 A, 1:3 A, 1:2 A och 25:1 A till den del de är belägna söder om järnvägen Kristianstad - Eslöv.
- 2) Bäckområdet mellan Hallaröd och Vä 30:2.
- 3) Området kring Vransån mellan Ugerups säteri och tegelbruket i Gärds Köpinge.

Det förstnämnda området täcker större delen av vad som brukar kallas Skepparslövs backar. Flera skäl talar för att dessa bevaras. Utsikten över Kristianstadsslätten är hänförande och möjligheten att njuta därav bör hållas öppen för alla och ej förbehållas det fåtal, som skulle kunna få tomtplats där. Botaniskt är området av stort intresse, varför det uppskattas som exkursionsområde av skolorna såväl i kommunen som grannkommunerna. En skans från Karl XI:s tid finns inom området och är av betydande antikvariskt värde.

Det andra området ansluter sig till det föregående, Vid bildandet av ett naturreservat bör medtagas ej blott bäckstråket utan också hela den vackra och floristiskt intressanta gräsheden mellan bäcken och landsvägen Skepparslöv - Vä söder om vägporten. Gräsheden representerar en naturtyp, som tidigare hade stor utbredning i östra Skåne men som alltmer försvinner genom bebyggelse, skogsplantering och - ända till på sista tiden - fruktträdsodling.

Båda de nämnda områdena kan lämpligen bilda ett sammanhängande naturreservat (R 140) med förbud mot bebyggelse och skogsplantering.

Trots att Vramsån (L 71) är starkt förorenad, erbjuder den på många ställen en vacker anblick. Dessutom är vegetationen i och vid ån av intresse. Vintertid brukar strömstare uppehålla sig vid forsarna. Ur ornitologisk synpunkt är eljest ängsområdet kring det ställe, där ån mynnar ut i Helge å, det värdefullaste avsnittet (R 141). Vidare härom se Åhus.

Med hänsyn till dessa omständigheter synes det motiverat med någon form av naturskydd för Vramsån i hela dess längd och ej blott den sträcka, som byggnadsnämnden föreslagit. Man kan tänka sig förordnande enl. 19 § NVL eller möjligen 15 § , ehuru ån knappast har någon större betydelse för bad- och friluftslivet. Det kan naturligtvis också sägas, att med den positiva inställning till naturvården, som byggnadsnämnden tycks ha, särskilda åtgärder enl. NVL är obehövliga.

Längst i NV sträcker sig kommunen upp på Nävlingeåsen (L 72), där Kristianstad äger ett stort sammanhängande markområde mellan Bockeboda och Uddarp. Det är önskvärt, att de skogklädda delarna av åsen bevaras och att ev. tätbebyggelse kan förläggas till nedlagda åkrar och dylikt.

S om Vä kyrkby och V om Mosslanda finns ett område med betesmarker (L 73), som är mycket tilltalande och som man gärna skulle vilja se bevarat. Även på andra håll finns betesmarker, skogsdungar m.m., som kan betecknas som "skyddsvärda" men knappast föreslås som naturreservat, t.ex. området öster om Ranbrobäcken och söder om landsvägen Nöbbelöv - Ugerup (L 74).

I sydöstligaste delen av kommunen är Köpinge fäläd (R 142) och Köpinge ängar (R 143) två värdefulla naturområden, det första huvudsakligen ur floristisk, det senare ur ornitologisk synpunkt. Tillsammans bör de kunna bilda ett reservat utan att markägarnas rätt behöver inskränkas nämnvärt.

Gräshedarna SSV om Vä och kring Nöbbelöv på underlag av grov sand är nu tyvärr så söndertrasade av grustag, att området får anses tillspilogivet ur naturvårdssynpunkt. Den förr så tilltalande landskapsbilden har nu helt förändrats genom den moderna industribebyggelsen. Vissa hedar irrigeras och gödes med vatten från stärkelsefabriken, vilket antagligen starkt påverkat den ursprungliga vegetationen. Alla dessa förändringar kan sägas ha varit ofrånkomliga ur ekonomisk synpunkt men motiverar kompensation i form av positiva naturvårdsåtgärder i andra delar av kommunen. Främst tänker man härvid på ett reservat mellan Skepparslöv och Vä, omfattande Skepparslövs backar och gräsheden sydost därom.

Kristianstad

Kristianstad (5.513 ha, 26.924 inv.) omfattar Heliga Trefaldighets och Norra Åsums församlingar. Stadskärnan ligger vid Helgeå mellan Araslövs-sjön och Hammarsjön. Ytterområdena sträcker sig öster om den förstnämnda och väster om den sistnämnda sjön. Berggrunden utgöres av kritkalksten. De lösa jordlagren är omväxlande. Öster om Helgeå utgöres de i stor utsträckning av leror, glaciala såväl som postglaciala. I Norra Åsums församling dominerar sandavlagringar, men därjämte förekommer både moränområden och lerområden. Topografiskt är stadens område ett utpräglat slättland och ett område vid Nosabygränsen uppges t.o.m. ligga under havets nivå. Vidsträckt ängsmarker finns V om Helgeå och vid Hammarsjön. Egentlig skog saknas, om man bortser från vad som planterats på de militära övningsfälten och några obetydliga rester av ursprunglig lövskog. Åkerarealen var 1/1 1965 2.575 ha.

Något naturreservat finns ej i staden och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant.

Beträffande Araslövssjön se Araslöv.

Ängsområdena Blackan, Isternäset och Härlövs ängar (L 75) är kända för sitt rika fågelliv. De utgör karakteristiska inslag i landskapsbilden. Av skolorna utnyttjas de som exkursionsområden. Flera skäl talar så-

lunda för att de reserveras som grönområden vid bebyggelseplaneringen så långt detta är möjligt.

Militära övningsfält kan i regel utnyttjas som strövområden av civilbefolkningen. Åtminstone vissa delar brukar ha en natur, som är både vacker och intressant. Detta gäller i hög grad P 6:s övningsfält, som bl.a. förtjänar uppmärksammas på grund av sitt fågelliv. De inom fältet belägna dungarna N. och S. Lindenäset (R 258, R 259) hyser en flora, vars våraspekt är utomordentligt tilltalande. Inte på något annat ställe inom staden finner man en så rik och typisk lundflora. Lindenäsen har därför stor betydelse för skolornas botanikundervisning och borde skyddas genom förbud mot blomplockning för annat ändamål än undervisning.

A 3:s övningsfält förtjänar också att omtalas som lämpligt strövområde ehuru naturen där är fattigare och mera enformig.

Parkområdena Björket och Udden utnyttjas mycket av skolorna som exkursionsområden. Från lärarehåll har uttryckts önskemål om att Björket i större utsträckning borde ges karaktär av lövblandskog. Inom någon del borde ett tätt buskbestånd tillåtas utveckla sig för att gynna småfågellivet. Genom sådana åtgärder skulle Björket få större värde för biologiundervisningen.

Hammarsjön (L 65) med sina täta vassar och omgivande ängar är riksbekant för sitt fågelliv. Vid bebyggelseplaneringen borde en bred marginalzon runt sjön lämnas fri (L 76). Särskilt värdefulla delar inom stadens område är lagunen Ö om Mariehem (R 144) och vassarna SO om Prästgården i N. Åsum (R 145). Här vore det lämpligt med s.k. fågeltorn. För att ytterligare ge allmänheten bättre möjligheter till utsikt över sjön borde en gångväg anläggas mellan Udden och Ekenabben på utsidan av banvallen.

Beträffande kärrområdet S om Vista gård (R 141) se Åhus och Vä.

Litteratur

Bengtsson, Sven Axel. 1963. Hammarsjörs häckfågelfauna. - SkN.

Svensson, Ossian. 1963. Kristianstadsslättens hydrologi. En pågående undersökning. - SkN.

Tollarp

Tollarp (10.254 ha, 4.152 inv.) omfattar Östra Vrams, Västra Vrams och Linderöds församlingar. Naturgeografiskt består kommunen av två skarpt skilda delar. Den ena och större delen är belägen på Linderödsåsen, den andra och mindre delen tillhör Kristianstadsslätten. Gräns mellan båda är Linderödsåsens förkastningsbrant mellan Sätaröd och Maltesholm.

Något naturreservat finns ej i kommunen.

Byggnadsnämnden har föreslagit V. Vram 1:1 (R 148) som reservat. Fastigheten utgöres av kyrkojord. Den utnyttjas av ortens skytteförening och orienteringsförening. Det förefaller lämpligt att den avsättes för fritidsverksamhet vid bebyggelseplaneringen.

Boarps hed (R 149) har betecknats som skyddsvärd av Bot.I., Zool.I. och SkNF. Den utgör en sista rest av de fordon vidsträckta ljunghedar som fanns på Linderödsåsen ända in på detta århundrade. Den del, som kan komma i fråga som naturreservat, befinner sig på nellersta delen av fastigheten Boarp 3³ vid triangelpunkten Högabjär. Västra delen av fastigheten är tyvärr redan planterad med gran och lärk i betydande utsträckning. Östra delen utgöres av åker, tontplats och naturliga skog.

Av det sålunda föreslagna naturreservatet utgöres större delen av vacker och typisk ljunghed med glest stående enar och några enstaka träd, huvudsakligen tall. Endast sydöstra delen utgöres av kulturbebyggad, gräsbevuxen betesmark. Det är enellertid önskvärt, att även denna del medtages i reservatet dels för erhållande av bättre arrondering, dels för att möjliggöra jämförelser med ljungheden.

Den 20/4 1965 meddelade länsstyrelsen ned stöd av 11 § NVL förbud att inom ifrågavarande område utan länsstyrelsens tillstånd uppföra nybyggnad eller plantera skog.

I vidsträckt bemärkelse omfattar Boarps hed jämväl fastigheterna Boarp 3⁶, 3⁷ och 3⁹. Dessa fastigheter bildar ett sammanhängande helt men ljungheden är där ej så typisk som på Boarp 3³.

Bäckrazinerna i Linderödsåsens förkastningsbrant mellan Tollarp och Sätaröd har betecknats som skyddsvärda av Geol.I. På vissa avsnitt är de också botaniskt intressanta såsom lokaler för en yppig lundflora med en synnerligen tilltalande våraspekt. Som naturreservat vill jag i första hand föreslå ravinen N Björkeröd, där vägen Sätaröd-Svensköp går fram (R 150), därnäst ravinen SV Sandhusen (R 151) och sist ravinen NO Linnekulla (R 152). Graderingen är gjord huvudsakligen efter floristiska synpunkter. Reservatföreskrifterna bör omfatta förbud mot bebyggelse och omförande av lövskog till granskog. Tendens till båda exploateringsformerna har visat sig.

Med hänsyn till landskapsbilden är det överhuvud taget önskvärt, att så mycket som möjligt bevaras av boskogen på åsslutningen (L 77). Huruvida man i detta syfte bör utfärda förordnande enl. 19 § NVL för hela slutningen från Degeberga till Sätaröd är dock tveksamt. Visserligen har man framför sig ett av de vackraste naturscenerierna i Skåne, när man norrifrån betraktar Linderödsåsen, och ur den synpunkten kunde det varabefogat med naturvårdsåtgärder. Å andra sidan torde man ha anledning räkna med att åtskilliga av markägarna frivilligt skall bevara boskogen och att det rent av kan ligga en fara i att utfärda förbud, nämligen på så sätt att ersättningsanspråk framställles, vilka måhända eljest ej skulle ha aktualiserats.

Vid Bjära finns ett litet lövskogsområde (R 147), troligen på diabasgrund, som ägaren synes vara villig att låta avsätta som naturreservat.

Utmed Vramsån bör en zon lämnas fri från bebyggelse, så långt detta är möjligt. Eventuellt bör övervägas förordnande om strandskyddsområde jämlikt 15 § NVL.

Litteratur

Nilsson, Nils. 1936. En idyll på Linderödsåsen. - SkN.

Nilsson, Nils. 1930. Om lövängar och lövängsfragment på Linderödsåsen.
- SkN.

Damman, A.W.H. 1957. The South-Swedish Calluna-Heath and its Relation
to the Calluneto-Genistetum. - B.N.

Ericsson, Jan. 1965. Boarps hed. - SkN.

Everöd

Everöd (10.015 ha, 1.884 inv.) omfattar Östra Sönnarslövs, Everöds och Lyngsjö församlingar. Naturgeografiskt består kommunen av två skarpt skilda delar. En del ligger uppe på Linderödsåsen, en annan del tillhör Kristianstadsslätten. Gräns mellan båda är Linderödsåsens förkastningsbrant.

På norra sidan av Lyngsjön finns ett litet naturreservat av huvudsakligen botaniskt intresse (NR 11). Bl.a. förekommer här den sällsynta orkidéarten johannesnycklar (Orchis militaris). Området fridlystes 10/3 1959.

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något reservat i anledning av inventeringen.

Linderödsåsens förkastningsbrant (L 77), som fortsätter åt NV i Tollarps och Träne kommuner, är ett markant inslag i landskapsbilden. Anblicken norrifrån hör till de vackraste naturscenerierna i Skåne. Ej minst uppskattas detta panorama av de många, som färdas på riksväg 15 i riktning mot Malmö. Med hänsyn till landskapsbilden är det därför önskvärt, dels att återhållsamhet visas i fråga om tillstånd till ny bebyggelse, dels att bokskogen bevaras i största möjliga utsträckning. Speciellt värdefull är skogen nedanför Maltesholms slott (R 153) med den märkliga uppfartsvägen till slottet. Bäckravinerna i åsslutningen är alla mer eller mindre intressanta men som speciellt skyddsvärd kan utpekas Mjöåns ravin (R 154) nedanför Gräsma.

Dammen i Kärravången vid Borrestad (R 155) är häckningsplats för bl.a. smådopping och därigenom skyddsvärd. Att fördenskull bilda ett naturreservat här är dock knappast påkallat med hänsyn till att området hör till Borrestads gods. I varje fall bör det ej ske utan ägarens samtycke.

Vad beträffar den del av kommunen som ligger på slätten, är det framför allt två faktorer som sätter sin prägel på dess naturförhållanden, nämligen den sandiga jordmånen och de slingrande åarna. Ett representativt prov på sandfälten borde bevaras som naturreservat, t.ex. omnejden kring Lyngsjö kyrka (R 156). Risk finns att de öppna sandfälten mer och mer försvinner genom skogsplantering. Vramsåns (L 71) och Mjöåns (L 78) närmaste omgivningar borde skyddas från störande bebyggelse genom förbud enligt 15 eller 19 §§ naturvårdslagen.

Åhus

Åhus köping (7.102 ha, 4.538 inv.) sträcker sig cirka 20 km utefter Hanöbukten. I NV når den fram till Hammarsjön. Helgeåns båda mynningsarmar ligger inom kommunen. Landet är lågt och kusten en flack sandkust med dyner.

Strax S om Åhus hamn finns ett naturreservat, "Kronoåspet" (NP 3) om cirka 90 ha, som avsatts 7/1 1963. Reservatet är värdefullt ur många synpunkter. Som strövområde är det synnerligen uppskattat såväl av Åhusborna som av gästande främlingar. Vid stranden ges goda tillfällen till bad. För skolorna i trakten är reservatet ett givande exkursionsområde. De till området hörande lagunerna och sandrevlarna utgör tillsammans den bästa lokalen för rastande vadare på Skånes östkust, särskilt under höststräcket.

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något nytt reservat.

Emellertid synes det önskvärt, att ytterligare ett eller två reservat bildas vid Åhuskusten. I sin helhet har denna ansetts skyddsvärd av flera förslagsställare (Bot.I., Geogr.I., Geol.I., SkNF), men ej alla

synes ha gjort klart för sig, hur hårt området redan är exploaterat och än mindre hur långtgående planer som finns på ytterligare exploatering. Frågan gäller därför icke, huruvida dynområdet vid kusten kan bevaras som naturreservat utan endast, om man kan bevara någon del av detsamma.

Vid Yngsjö, cirka 7 km söder om Kronöspeet, äger Kristianstad en fastighet om cirka 42 ha, som staden ej torde ha för avsikt att exploatera. Här förefaller man därför att ha en naturlig utgångspunkt för bildandet av ett "dynreservat" (R 157). Om till stadens fastighet lägges närbeläggna fastigheter söderut till Gropahålet, skulle arealen bli cirka 110 ha. Området är representativt för den naturtyp man vill bevara. Det är också välbeläget ur flera synpunkter. Det ligger ungefär på mitten av hela kuststräckan och är lätt tillgängligt såväl från allmän väg som från sjösidan, om man nämligen räknar med att Gropahålet i framtiden kan bli småbåtshamn. Reservatet skulle därför få stor betydelse för det s.k. rörliga friluftslivet samtidigt som det vore värdefullt ur vetenskaplig synpunkt.

Från botaniskt håll har föreslagits, att hela dynområdet från Gropahålet i norr till kommungränsen i söder förklaras som naturreservat. Detta torde dock vara ^{-om}ogenförbart. Det kan däremot ej anses för mycket begärt, att en mindre del göres till reservat. SO Ungdomsgården i Furu-boda befinner sig den högsta toppen inom hela dynområdet. Detta jämte andra skäl talar för att reservatet förlägges hit. Å andra sidan är det önskvärt att förlägga det så långt söderut som möjligt för att få en jämn utspridning av reservaten. Ur den synpunkten är området närmast norr om Segesholmsåns mynning (R 159) lämpligt. Även andra skäl talar för att reservatet förlägges hit och jag vill i första hand förorda detta. Om möjligt borde reservatet utsträckas söder om ån in i Degeberga kommun.

Från geologiskt håll har anmälts speciellt intresse för Revhaken (R 160). Det är dock knappast troligt, att Revhaken skulle hotas av exploatering i någon form, varför naturvårdsåtgärder förefaller obehövliga, åtminstone för närvarande.

Delvis inom kommunen ligger tre områden, som är skyddsvärda på grund av sitt fågelliv. De är alla av mycket hög klass, men särskilt ett av dem är riksbekant, nämligen området kring Yngsjösjön och f.d. Egeside sjö (R 158), som delvis hör till Degeberga kommun. Det andra är området kring f.d. Svarta sjö (R 141), som ansluter sig till det under Vä omtalade ängsområdet kring Vramsåns nedersta lopp. Dessa två områden har starkt anbefallts som reservat av Zool.I., SkNF och SkOF. Det tredje fågelrika området utbreder sig kring Helgeåns utlopp ur Hammar-sjön (R 146) och ligger alltså delvis i Kristianstads stad. I betydelse når det väl ej upp till de båda föregående men på senare år har det alltmer uppmärksamrats av ornitologerna.

Som alltid när det gäller sådana områden är det jakten, som utgör det stora problemet. Att förbjuda all jakt torde vara omöjligt. Man får vara glad om man kan uppnå ett tillstånd, där jakten utövas av några få ansvarskännande jägare, och att i övrigt en sträng bevakning av området kan ske, så att olaga jakt förhindras.

Vid bildande av naturreservat av dessa områden har man alltså att beakta, att jakten kan behöva inskränkas och kontrolleras. Vidare kan allmänhetens rätt att färdas över områdena under fåglarnas häckningstid behöva inskränkas. Däremot lär dessa områden knappast vara i fara exploateras genom bebyggelse, täktberksamhet, dikning, uppodling m.m., som eljest är ofta förekommande hot mot värdefulla fågelmarker.

Litteratur

Schönbeck, Erik. 1956, Rastplats för vadare vid Åhus, Några intryck från en exkursion. - SkN.

Swegen, Hans. 1963. Egesideområdet - en östskånsk fågellokal. - FoF.

Degeberga

Degeberga (18.308 ha, 3.785 inv.) omfattar Maglehems, Hörröds, Huaröds, Degeberga och Vittskövle församlingar. En del av kommunen ligger på Linderödsåsen, en annan del tillhör Kristianstadsslätten. På åsen domi-

nerar morän bland de lösa jordlagren men flerstädes och särskilt mellan Maglehem och Lillehem finns betydande isälvsavlagringar. På slätten är jordmånen mestadels sandig. Mot gränsen till Åhus är dock stora ytor täckta av kärrtorv.

Södra sidan av Forsakarravinen har avsatts som naturreservat 28/12 1928 (NR 3) och norra sidan som domänreservat 2/12 1946 (DR 15). Ytterligare tre domänreservat finns i kommunen, nämligen ett bokbestånd vid Blåherremölla fridl. 23/12 1952 (DR 27), ett hedområde vid Julebodaån fridl. 1/12 1964 (DR 42) och en enefälad i Hörröd fridl. 1/12 1964 (DR 43).

Byggnadsnämnden har föreslagit följande reservat:

- 1) Egeside sjö,
- 2) Söndre klack vid Degeberga samhälle,
- 3) ravinen och skogspartierna vid Trollemölla SV om Degeberga.

Egeside sjö R 158 (delvis i Åhus kommun) är knappast någon sjö längre utan ett otillgängligt träskområde, genomkorsat av grävda kanaler samt genomflutet av Helge å. Området är skyddsvärt framför allt på grund av sitt fågelliv. Enligt en nyligen gjord inventering av Hans Swegen skall c:a 160 fågelarter ha påträffats här, varav flera rariteter. Egesideområdet kan utan tvekan räknas som ett av de mest skyddsvärda naturvårdsobjekten i länet. För dess fredande har också uttalat sig Zool.I., Geol.I., SkNF och SkOF. Målet bör vara att här bilda ett naturreservat.

Söndre klack bör ses i samband med Forsakarbäckens dalgång (L 80). Det är önskvärt att denna skyddas på hela den sträcka som utmärkts på kartan, d.v.s. från övre fallet till de planlagda delarna av Degeberga. Redan har vissa naturvårdsåtgärder vidtagits. Sålunda är övre delen av ravinen skyddad dels som naturreservat, dels som domänreservat. Dessutom råder nybyggnadsförbud enl. 122 § BL för ett område kring Söndre klack. Emellertid har Geogr.I., Geol.I., Zool.I. och SkN uttalat sig för ett starkare naturskydd. Detta borde väl i så fall ges formen av förbud mot nybyggnad, skogsplantering och kalhuggning antingen enl. 19 § NVL eller genom reservatbildning enl. 7 § NVL.

Den djupa dalgången vid Trollemölla och Trolleliar (R 161) kan anses skyddsvärd dels av naturestetiska skäl, dels på grund av sin betydelse för friluftslivet. Öster om Mamölla är sluttningarna ännu beklädda med vacker bokskog. Det bör undersökas vilka möjligheter som finns att här bilda ett naturreservat, i vilket dessutom bör ingå av kronan ägd mark längre ner i ravinen.

Julebodaåns dalgång (L 81) på gränsen till Brösarps kommun har många pittoreska partier. Såväl ån som dalgången har betecknats som skyddsvärda av SkNF. Ny bebyggelse bör tillåtas endast med stor urskillning och all förorening av ån förhindras. Äskebjär (R 162) N om Drakamölleran-reservatet i Brösarps kommun bör införlivas med detta.

Kulturdynen "Vittskövle driva" (M 6) c:a 2 km ONO Vittskövle kyrka är märklig och bör bevaras. Veterligen finns i länet endast en mosvarighet, nämligen vid Gualöv. Båda har betecknats som skyddsvärda av Geogr.I. Något exploateringshot torde knappast föreligga, men om markägaren ej har något emot saken, kunda drivan lämpligen fredas som naturminne enligt 13 § NVL.

Fjällmossen (R 164), delvis belägen i Långaröds socken av Malmöhus län, är av stort vetenskapligt intresse. Den bör snarast avsättas som naturreservat. Härför har bl.a. Zool.I., Geol.I. och SkNF uttalat sig.

Hörrödsåsen (R 163) VSV om Hörröds kyrka utgör ett markant inslag i landskapsbilden och torde vara av stort vetenskapligt intresse. Åsen utgör en fortsättning på Jären i Andrarums socken. Grustäkt bör ej tillåtas i Hörrödsåsen.

Fritidsbebyggelse torde vara att vänta såväl på Linderödsåsen som vid Östersjökusten. Beträffande åsen vill man som ett allmänt önskemål uttala, att fritidsbebyggelsen så litet som möjligt skall inkräkta på mark, som nu är tillgänglig enligt allemansrätten. Åkrar vid nedlagda gårdar bör sålunda tagas i anspråk hellre än skogsmark och beteshagar. De sammanhängande skogsområdena på åsen är värdefulla som strövområden och bör få behålla sin prägel av "orörd" natur. I största möjliga utsträckning bör bokskogen bevaras. Miljön kring Ribetuarödsgården (K 7)

bör vårdas liksom själva gården. Målet bör vara ett där skapa ett intryck av det odlingslandskap, som i gamla tider kännetecknade skogsbygden.

Södra delen av kommunens Östersjökust är redan hårt utnyttjad för fritidsbebyggelse under det att norra delen, från Nyegrop till Friseboda, i stort sett är intakt, om man bortser från Olseröds sommarby, som tillkommit på sista tiden. Det vore önskvärt, att åtminstone en del av denna norra del kunde förbehållas det rörliga friluftslivet och göras till naturreservat. Såväl sociala som naturvetenskapliga skäl kan åberopas härför. Det kan nämnas, att såväl Bot., Geogr. och Geol. institutionerna som SkNF betecknat hela kuststräckan från Gropahålet (i Åhus kommun) till Nyegrop såsom skyddsvärd. Ett naturreservat har därför föreslagits i sydligaste delen av Åhus kommun och det vore önskvärt, att detta kunde utsträckas in över norra delen av Degeberga kommuns och strandområde (L 79).

Litteratur

Bergdahl, Arvid. 1953. Israndsbildningar i östra Syd- och Mellansverige.

- Medd.L.Geogr.I., Avhandlingar, XXIII.

Brinck, Per. 1942. En linnéansk insekt återfunnen i Skåne. - SkN.

Gertz, Otto. 1935. Forsakar. - SkN.

Hedwall, Anders. 1922. Boken om Hörröd. Illustrerade hembygdsskildringar. -

Hulthén, Ture. 1949. Anteckningar om floran i Andrarum och Hörröd. - B.N.

Swegen, Hans. Egesideområdet - en östskånsk fågelokal. - FoF.

Bromöllablocket

Bromölla

Ivetofta

Näsum

Bromölla

Bromölla köping (970 ha, 4.820 inv.) ligger vid sydöstra sidan av Ivösjön inom Kristianstadsslättens kritkalkstensområde. Genom södra delen av köpingen rinner Skräbeån, som bildar utlopp för Ivösjön. Sydvästra delen av Levrassjön ligger inom köpingen.

I Bromölla finns inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. Skolchefen har uppgivit sju områden såsom exkursionsområden för kommunens skolor. Av dessa ligger dock endast Norreskog (R 165) i köpingen.

Ivösjön (L 62) och Levrassjön (L 82) har betecknats som skyddsvärda av flera naturvetenskapliga institutioner och av SkNF. Vid Ivösjön finns ett 150 m brett strandskyddsområde, vilket får anses tillräckligt som naturvårdsåtgärd. Vid Levrassjön finns några botaniskt intressanta kärrområden, som bör naturskyddas. Dessutom bör utsikten över sjön säkras, vilket förutsätter en viss reglering av bebyggelsen. I någon mån torde väl sjön också ha betydelse för friluftslivet. Det torde därför vara möjligt att begagna 15 § NVL som instrument, när man vill säkra stränderna, varvid det underförstås att floran och landskapsbilden samtidigt blir skyddade. Jag får därför föreslå, att ett 150 m brett strandskyddsområde bildas runt sjön.

Ivetofta

Ivetofta kommun (6.022 ha, 2.923 inv.) omfattar den del av Ivetofta församling, som ej utgör Bromölla köping, samt Gualövs församling. Kommunen är belägen mellan Ivösjön och havet. Större delen tillhör

Kristianstadsslätten men i öster sträcker sig kommunen upp på Ryssberget.

Någon naturreservat finns ej i kommunen.

Byggnadsnämnden har angivit området kring Brantahallar samt Ryssberget öster om järnvägslinjen Sölvesborg-Älmhult såsom skyddsvärda områden.

Vid Brantahallar (R 166) går urberget i dagen. Vegetationen utgöres av ängssnår på underlag av blockrik morän, en naturtyp som är estetiskt tilltalande och därtill ofta intressant ur olika synpunkter, särskilt floristiska och ornitologiska. Hur det därmed förhåller sig i detta fall förtjänar att närmare undersökas. Under alla omständigheter tycks området vara uppskattat som lek- och strövområde av ungdom i Bromölla.

Söderut gränsar Brantahallar-området till ett med gran planterat område. Detta är ointressantare ur naturvetenskaplig synpunkt men har likväl ansetts skyddsvärt av byggnadsnämnden, sannolikt emedan det har betydelse som strövområde (L 84) för befolkningen i Bromölla. Det bör därför ej bebyggas.

Av båda de nämnda områdena kan ev. bildas ett sammanhängande naturreservat huvudsakligen av sociala skäl. För det norra området kan möjligen också åberopas vetenskapliga skäl, vilket dock kräver en närmare undersökning. Reservatet torde närmast ha lokal betydelse.

Av regional betydelse som strövområde är däremot Ryssberget (L85) med sina vidsträckta skogar. Tidigare - och måhända ännu - har här funnits Skandinaviska halvöns största sammanhängande bokskogsområde. Ryssberget har därför intresse även ur naturvetenskaplig synpunkt och med hänsyn till landskapsbilden. På senare år har en viss omföring av bokskog till granskog ägt rum, en process som kan väntas fortsätta. Ur naturvårdssynpunkt är det självfallet önskvärt, dels att skogskomplexet ej splittas, dels att så mycket som möjligt av bokskogen bevaras. Med hänsyn till områdets värde för skogsproduktionen är måhända faran för splittring genom olämplig bebyggelse ej så stor, att nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL behöver utfärdas. Aktuellt ur naturvårdssynpunkt synes då närmast vara, att genom överenskommelse med markägaren få vissa områden avsatta

som bokskogsreservat.

Synnerligen lämpligt som strövområde är det triangelformade skogspartiet Allarp-Sonakulla-Axeltorp (L 83) väster om väg 116. Här finns ännu mycket bokskog kvar, skogsvägnätet är väl utbyggt och från höjden N Allarp har man en hänförande utsikt över Ivösjön. Vidare kan nämnas, att vid Panshamn finns en hägerkoloni, som åtminstone tidigare torde ha varit Skånes största och som ansetts skyddsvärd av SkOF. Området i sin helhet är synnerligen lämpligt som naturreservat.

Utmed Skräbeån (L 86) bör en zon lämnas fri från bebyggelse och ev. göras till naturreservat.

Tallskogen SO om Gualövs kyrka (R 171) har angivits som skyddsvärd av Bot.I., Geogr.I. samt skolor i Kristianstad dels på grund av den säregna inlandsdynen utmed vägen till Lindenro, dels på grund av floran. Möjligheten att här bilda ett naturreservat bör undersökas.

Skolchefen i Bromölla har meddelat, att följande områden användes som exkursionsområden av skolorna i distriktet:

- a) Skogsområde vid Ivösjöns strand SV om Bromölla köping (R 167)
- b) Brantahallarområdet (R 166). Se ovan.
- c) Norreskog i Bromölla köping (R 165)
- d) Terrängen N om Levräsjön (L 83)
- e) Terrängen mellan Råby och Levräsjöns östra strand (R 168)
- f) Grundsjön (R 169), delvis i Blekinge län
- g) Siesjöns östra strand (R 170). Området, som i högsta grad är skyddsvärt ur skilda synpunkter, ligger i Blekinge län.

De nämnda exkursionsområdena bör beaktas vid bebyggelseplaneringen. Brantahallarområdet har ovan föreslagits som naturreservat. Litt. d ingår i det föreslagna Allarp-Sonakulla-Axeltorp-reservatet. Ang. Levräsjön se nedan.

Ivösjöns stränder (L 62) har ansetts skyddsvärda av Geogr.I. och Bot.I. Här har emellertid länsstyrelsen förordnat om strandskyddsområde, vilket får anses tillfyllest för naturskyddet. Däremot har strandskydds-

område ej inrättats vid Levrasjön (L 82), vilket vore önskvärt såväl med hänsyn till de sällsynta växtarter, som påträffas i strandzonen, som till önskvärdheten att hålla utsikten över sjön öppen. Levrasjön har framhållits som ett skyddsvärt objekt av Bot.I., Limn.I. och SkNF.

Slutligen är kommunens Östersjökust (L 87) i hög grad skyddsvärd både med hänsyn till landskapsbilden och till den intressanta faunan och floran. Ev. fritidsbebyggelse bör förläggas så långt bort från stranden som möjligt. Befintligt strandskyddsområde bör utsträckas till maximal bredd, där ej kustlandsvägen utgör en naturlig gräns inåt land. I första hand bör ny fritidsbebyggelse förläggas i anslutning till befintliga agglomerationer.

Litteratur

Dahm, Anders G. 1963. Ivösjöns lägre djurvärld och livsmiljöer. - SkN.

Näsum

Näsum (9.078 ha, 1.889 inv.) omfattar Holjeåns dalgång från Jänshögsgränsen i norr till Ivösjön i söder samt de höjdparter, som i öster och väster inranar dalgången (Ryssberget, Västanaåberget m.fl.).

I kommunen har en grusås vid Västanaå (NR 18) fridlysts som naturminne 21/10 1963.

Byggnadsnämnden har som lämpliga naturreservat föreslagit följande områden:

- a) samtliga öar i Ivösjön belägna inom kommunen
- b) Orudden (R 172)
- c) Bokeholmsudden (R 173)
- d) Klacken i Klagstorp (R 174)
- e) utsiktsplats i Klagstorp (K 8), kallad Gudahagen
- f) utsiktsplats i Östad (R 175)

Som lämpligt strövområde föreslår byggnadsnämnden Ryssberget (L 85)

och skriver därom, att nämnden förväntar sig att detta område i framtiden kan bevaras för fritidsändamål. Se vidare nedan.

Områdena a-f är små men värdefulla, särskilt med hänsyn till den sociala sidan av naturvården. De utgöres av kända båtplatser, badplatser, utflyktsnål och utsiktspunkter. Gudahagen (K 8) är fast fornlämning och åtnjuter som sådan skydd enl. fornminneslagen. Vid Orudden (R 172) har redan en viss fritidsbebyggelse uppstått. - Kontakt bör av länsstyrelsen tagas med de kommunala myndigheterna för att få utrett, hur stort intresset är inom kommunen för att få de föreslagna objekten förklarade som naturreservat. De har huvudsakligen lokalt intresse och det är därför önskvärt, att kommunen själv står som sökande. I några fall torde det vara lämpligt, att kommunen förvärvar området.

Skyddsvärda ur vetenskapligt-kulturell synpunkt är Näsumsdalens grusåsar. Tyvärr är de ganska illa åtgångna av grustäkter. Vi möter här dels N-S-gående åsar, bildade under israndens tillbakavikande mot norr, dels V-O-gående grusplatåer, markerande mera stationära lägen hos isranden. Av den senare typen märkes söderifrån räknat åspartiet S om Gudahagen, Ekebjär vid Gonarp, åsen Ö om skolhuset vid Sibbarpsdalens hållplats, åsen vid Östads skola samt platån 500 m NO om Östafors hållplats. Några av dessa åsbildningar har kunnat konnekteras med de berömda strandvallarna inom naturreservatet på Listers huvud i Blekinge.

Självfallet har dessa åsar i orört skick utgjort vackra och karakteristiska inslag i landskapsbilden. De många och stora grustagen måste därför beklagas inte bara ur vetenskaplig utan också ur estetisk synpunkt. Så som läget nu är, finns det knappast annat att göra än att inrikta sig på att bevara sydsidan av Ekebjär (R 176) med sina vackra ekar samt sydsidan av åsen vid Östads skola (R 177). Ehuru knappast mera än kulisser i landskapsbilden kan de dock ge någon föreställning om forna skönhetsvärden i Näsumsdalen.

Ryssberget (L 85) har av byggnadsnämnden med all rätt betraktats som ett värdefullt strövområde. Det är emellertid också värdefullt ur vetenskaplig synpunkt genom sina stora bokskogar. I litteraturen finns

uppgifter om att man här skulle ha Skandinaviska halvöns största sammanhängande bokskogsområde med ^{en}/areal på c:a 3.000 ha. Det hade förvisso varit en triumf för naturvården, om hela detta bokskogsområde hade kunnat göras till naturreservat, där skogsbruket väl att märka skulle fortgå som hittills med avverkning och föryngring av bokskogen. Förslag härom har också framförts från flera håll men detta måste betecknas som utopiskt. Någon har t.o.m. framkastat tanken, att Ryssberget borde göras till nationalpark. Detta är ännu mer utopiskt, eftersom det förutsätter, att staten förvärvar marken. På sin höjd kan man eftersträva, att en representativ del av Ryssberget förklaras som naturreservat, vilket bl.a. föreslagits av Zool.I. och SkNF.

På senare år har inletts en omföring av vissa bokskogsarealer till granskog, en process som kan väntas få ökad omfattning. Med hänsyn härtill synes det angeläget, att man snarast möjligt får till stånd en överläggning med den störste markägaren, nämligen innehavaren av Trolle-Ljungby och Årups fideikommiss, om möjligheten att avsätta vissa begränsade partier av Ryssberget som bokskogsreservat. Såväl ängsbokskog som hedbokskog bör bli representerade. Vid valet av reservat bör hänsyn också tagas till landskapsbilden, anblicken av åsen från slätten, synintrycken från vägarna o.dyl.

Litteratur

Dahm, Anders G. 1963. Ivösjöns lägre djurvärld och livsmiljöer. - SkN.

Tomelillablocket (inklusive Ravlunda församling i Brösarps kommun men exklusive Östra Ingelstads församling i Hammenhögs kommun, som förts till Sinrishamnsblocket, samt Övraby, Tosterups och Bollerups församlingar i Glemmingebro kommun, som förts till Ystadsblocket)

Brösarp
Onslunda
Smedstorp
Tomelilla

Brösarp

(18.396 ha, 2.597 inv.) omfattar Eljaröds, Fågeltofta, Andrarums, Brösarps och Ravlunda församlingar. Av dessa skall Ravlunda föras till Sinrishamns-blocket och de andra till Tomelilla-blocket. Kommunen är till övervägande del belägen på Linderödsåsen och dennas utlöpare åt söder. Berggrunden består i västra delen av kambro-siluriska bergarter. Sådana återkommer vid kusten, där också kritkalksten lär förekomma på sträckan närmast Maglehem. För övrigt består berggrunden vanligen av gnejs. Den är dock nästan överallt täckt av mäktiga lager kvartära sediment, vilka i hög grad är bestämmande för topografin. Verkeån är det viktigaste vattendraget.

Kommunen är en av de intressantaste i länet med hänsyn till naturförhållandena. Det är också en kommun, där naturvården hunnit långt. Sålunda finns där tre naturreservat (Drakamöllan, Brösarps södra backar och Stigalundstranden), vilka såväl arealmässigt som kvalitativt hör till de förnämsta i länet. Härtill kommer Ravlunda skjutfält, som i likhet med andra militära övningsområden kan sägas vara en sorts naturreservat, sant ett mindre s.k. domänreservat. Två stora områden har belagts med byggnadsförbud enl. 122 § byggnadslagen.

Drakamöllanreservatet (NR 16) bildades 20/7 1962.

Reservatet på Brösarps södra backar (NR 19) bildades 31/12 1964 i avsikt att förhindra skövling av gullvivebestånden.

Stigalundsreservatet (NR 20) bildades 31/12 1964. Det fortsätter söder

on Klammersbäcken till Vitemölla i Kiviks kommun.
Domänreservatet (DR 28) bildades 23/1 1952. Det utgöres av ett park-
artat område med gammal ek jätte bok, avenbok n.m. på kronoparken
Brösarp, sk. II.

Byggnadsnämnden har visat stort intresse för naturvården och angivit
ej mindre än 15 områden såsom skyddsvärda. Dessa är:

- 1) Strandområdet vid Stigalund. - Detta är redan avsatt som naturrese-
vat (NR 20).
- 2) Brösarps norra och södra backar. - Ehuru byggnadsnämnden på karta
angivit vilka områden som åsyftas, säger den i sin kommentar, att det
är angeläget att gränserna preciseras av expertis. Vid denna översikt-
liga inventering torde det dock vara tillräckligt att angiva gränserna
ungefärligt.

Ett reservat på de norra backarna (R 178) synes böra omfatta ej endast
det av byggnadsnämnden föreslagna området utan hela det område, om vars
fridlysning SkNF väckt förslag 7/1 1965. Framställningen har tillstyrkts
av Naturvårdsrådet i länet 5/5 1965 och av SNN 2/7 1965. Den 1/6 1966
meddelade länsstyrelsen interimistiska förbud enl. 11 § NVL.

Ett reservat på de södra backarna finns redan (NR 19) men reservatföre-
skrifterna synes böra kompletteras, så att de omfattar jämväl förbud
mot bebyggelse, täktverksamhet och skogsplantering. Dessutom förtjänar
det att allvarligt övervägas, huruvida ej det södra reservatet bör ut-
sträckas över hela det område utmed Verkeån, för vilket nu endast gäller
nybyggnadsförbud enl. 122 § byggnadslagen. Alternativt föreslås, att
sagda förbud ersättes med nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL samt komplette-
ras med förbud mot skogsplantering enl. samma lagrum. Om sistnämnda
väg väljes, vilket kanske är att föredraga, bör förbudsområdet utvidgas
norr om Verkeån mellan Bengtemölla och Torpabron. Härigenom skulle den
ur flera synpunkter intressanta miljön kring Bengtemölla komma att ingå
i förbudsområdet. Det kan nämnas, att vi här har en av de pålitligaste
lokalerna i Skåne för den sällsynta fågelarten forsärla. - Förbudsområ-
det i sin helhet har på kartan betecknats L 88. K 9 markerar fornminnes-
området på Ravlunda skjutfält.

3) Verkeåns dalgång från Bengtemölla uppströms till Møllegården. Hit bör enl. byggnadsnämnden också räkas Alunbruksområdet i Andrarum (R 179) Verkasjön (R 180) samt en del av Lönnbäckens djupa ravin (R 181).

Dalgången har på kartan betecknats L 89. Dess stora värde som naturvårdsobjekt har allmänt vitsordats av de hörda institutionerna och organisationerna. Sålunda föreligger uttalanden från Bot.I., Geol.I., Zool.I., SkNF och SkOF. Sörskilt värdefulla ur vetenskaplig synpunkt är avsnitten vid Forsemölla (R 182), där de ~~kambrosiluriska~~ skifferna är blottade, Hallamölla (R 183), där den kambriska sandstenen anstår och en kanjon med vattenfall bildats, samt det ovan nämnda Bengtemölla (R 184). Geologiskt såväl som kulturhistoriskt utgör Alunbruksområdet (R 179) ett av de mest skyddsvärda objekten i länet.

Ur naturestetisk synpunkt är hela dalgången betydelsefull men alldeles särskilt sträckan från Hallamölla till havet. Några av bidalarna besitter också utomordentliga skönhetsvärden. Det gäller t.ex. den ovan nämnda Lönnbäcken (R 181) men också Fiskabäcken (R 185) och Tockabjärsbäcken (R 186). Det är därför synnerligen beklagligt, att avloppsledningar från blivande fritidsområden kan komma att framdragas genom dessa dalgångar enligt vad en översiktsplan utvisar

Som ett av de främsta målen för naturvården i Verkeådalen måste man sätta, att åns vattenstatus icke förändras. Hittills har vattnet kunnat hållas någorlunda rent, varigenom Verkeån framstår som nästan unik bland de skånska vattendragen. Ur faunistisk synpunkt är ån därför utomordentligt intressant. Bl.a. må framhållas, att två skilda populationer av laxöring har sina lekplatser i ån, en havsgående nedströms fallen vid Hallamölla och en stationär uppströms fallen.

Tyvärr lär det ej vara möjligt att helt förbjuda utsläpp av spillvatten i ån. Redan nu tillföres ju ån spillvatten, framför allt via det höggradiga reningsverket i Brösarp. Det torde också vara realistiskt att räkna med att i framtiden än större kvantiteter spillvatten kommer att tillföras ån denna väg i samma mån som nya tätbebyggelseområden kommer till, antingen det är fråga om en utbyggnad av Brösarps samhälle eller fritidsbebyggelse på längre eller kortare avstånd därifrån. Även om den höggradiga reningen endast innebär,

att de hygieniskt och estetiskt mest stötande ingredienserna i spillvattnet undanhålles recipienten och att sålunda stora mängder närings-salter likväl tillföres denna, lär man ur naturvårdssynpunkt ej kunna kräva mera än att spillvattnet från tätbebyggelsen generellt sett behandlas i reningsverk, innan det släppes ut i ån. I speciella fall kan måhända infiltration komma i fråga. Självfallet är det också ett allmänt önskemål ur naturvårdssynpunkt, att fritidsbebyggelsen hålles tillbaka inom Verkeåns hela nederbördsområde, men mera än ett önskemål kan detta knappast bli.

Vad gäller själva dalgången tycks byggnadsnämnden att döma av remiss-svaret vara inställd på att den skall hållas fri från bebyggelse. Det är önskvärt att detta kommer till uttryck i en översiktsplan. Än mera betryggande vore det, om nybyggnadsförbud utfärdades enl. 19 eller 15 §§ NVL. Med hänsyn till dalgångens stora och allmänt erkända skönhetsvärden och dess ur skilda naturvetenskapliga synpunkter betydande intresse vill jag förorda, att sådant nybyggnadsförbud utfärdas.

Särskilt med hänsyn till viltstammarna (älg, rådjur) är det önskvärt, att förbudsområdet mellan Hallamölla och Brösarp utsträcker söderut till väg 14. Hela detta skogsområde (L 90) med de tidigare nämnda ravinerna bör ej splittras genom fritidsbebyggelse.

4) Djurrödsbäckens dalgång från Tappamöllan till länsgränsen med tillflöde i bäckravinen vid Nötabjärshus. (R 188). - Naturen i denna utomordentligt vackra och botaniskt intressanta dalgång torde komma att radikalt förändras genom granplanteringar. Man kan här endast vädja till markägaren att bevara så mycket som möjligt av de forna betesmarkerna.

5) Blandlövskogsområde c:a 400 m NV Christinehofs slott (R 187). Areal 3,8 ha. - Markägaren torde vara intresserad av att bevara området, varför åtgärder enl. NVL förefaller onödiga.

6) Bäckravin vid Sillarödsbäcken 700 m S om gården Fridhill (R 191). - Någon motivering har ej lämnats av byggnadsnämnden. Objektet är möjligen botaniskt intressant, men jag har ej haft tillfälle att besöka

platsen förrän efter vegetationsperiodens slut. Något akut exploateringsshot synes ej föreligga.

7) Fyndort för månviolon (Lunaria rediviva) intill en mindre bäckravin vid Breabäcks gård (R 189). - Detta är en klassisk växtlokal såväl för månviolon som för vitskråp (Petasites albus) och andra intressanta växtarter. Det bör vara möjligt att här bilda ett naturreservat.

8) Oplanterad Ljungbacke (R 190) intill allmänna vägen Andrarum - Eljaröd och c:a 1,3 km O om Andrarums kyrka. Areal 4,5 ha. - Lämplig att avsätta som naturreservat, om detta kan ske med markägarens samtycke och utan att ersättning begäres. Skötseln kan bereda vissa problem och medföra kostnader. Dessa svårigheter bör dock kunna övervinnas.

9) Enefälad (R 192) c:a 1.200 m SV gården Buralycke (södra) i Andrarums socken. Areal 3,1 ha. - Ortsangivelsen stämmer ej med vad byggnadsnämnden markerat på kartan. Det är därför ovisst vilket område som avses. Heltallmänt kan man säga om terrängen SV Buralycke, att den förefaller att tidigare ha varit botaniskt intressant. Numera är ganska stora ytor planterade med gran. Området förtjänar att närmare undersökas. Själv har jag bara besökt det vid ett tillfälle sent på året.

10) Enefälad intill allmänna vägen Andrarum-Lövestad och invid länsgränsen (R 193). - Om denna kan i tillämpliga delar sägas vad som sagts om objekt nr 8 (R 190).

11) Tockabjär (R 186) SV Brösarps by. - Härmed torde byggnadsnämnden ha avsett den förut nämnda bäckravinen R 186 med "Tockabjärs killor". Ravinen är ej så trång som Lönnbäckens ravin, med vilken den eljest kan jämföras. Båda bör ingå i naturvårdsområdet L 90 mellan Verkeån och väg 14.

12) Grusåsen Jären (R 194) från kommungränsen i Agusa till Breabäck. - Jären är en fortsättning söderut på Hörrödsåsen. Hela detta åssystem är vetenskapligt intressant och utgör ett karakteristiskt inslag i landskapsbilden. Det bör bevaras från grustäkt i största möjliga utsträckning. Tyvärr finns redan ett stort grustag vid Breabäck.

13) Ismistan (R 195) 2,3 km SV Andrarums kyrka. - Detta kärr, som nu ligger inbäddat i granskog, kan tänkas vara av ornitologiskt och botaniskt intresse och bör närmare undersökas. Något exploateringshot torde knappast föreligga.

14) Tulleboda backe. - Byggnadsnämnden har angivit läget till 3 km N Brösarps by men fråga är, om inte punkten VB 449799 (triangelpunkten Tulleboda) avses i stället. Terrängen på den förstnämnda platsen förefaller ointressant och fritidsbebyggelse finns alldeles i närheten. Å andra sidan ligger triangelpunkten Tulleboda inom det redan existerande naturreservatet vid Drakamöllan.

15) Allmänna vägen Hörröd-Andrarum, avsnittet Agusa-Traneboda, samt lövskogarna utmed denna väg (L 91). Vägen hör otvivelaktigt till de vackraste i länet genom sitt slingrande förlopp och sin inramning av lövskog. På ömse sidor om den finns stora skogsområden, som lämpar sig som strövområden. De bör ej splittras genom fritidsbebyggelse. Synnerligen beklagligt vore det om "vildmarksområdet" mellan Jären och Gussaröd (L 92) skulle exploateras för sådant ändamål.

Som synes upptar denna lista båda stora och små objekt. Där finns badstränder och strövområden, vackra naturscenerier och vetenskapligt intressanta lokaler. Vissa objekt kan måhända säkras enbart genom byggnadsreglerande åtgärder. Andra bör ges ett starkare skydd genom att förklaras som naturreservat. Flera av objekten är betesmarker, som nu hotas av granplantering. Även där så ej är fallet, kan ett bibehållande av den nuvarande karaktären bli problematisk. Fortsatt betesgång är i vissa fall nödvändig, kompletterad med aktiva röjningar bland uppkommande träd och buskar. Under alla förhållanden är det med tillfredsställelse man konstaterar den positiva inställning till naturvården, som kommit till uttryck i byggnadsnämndens förslag. För egen del har jag endast några få objekt att tillägga, nämligen

1) Maglehems ora (R 196). Detta utomordentligt vackra skogsområde, har på senare år alltmer uppmärksamats som utflyktsmål och strövområde. Olika typer av skog ingår i området, men vad som ~~kan~~ kanske särskilt gör området lockande är dess partier med enastående vacker bokskog. Det

kan tänkas, att markägaren själv önskar bevara dessa partier som bokskog och att han ej har något emot att det sker i form av ett naturreservat. Underhandlingar här om bör därför snarast inledas med honom.

Det må framhållas, att Maglehems ora i norr gränsar till naturreservatet Drakamöllan och i söder förbindes med Brösarps norra backar genom ett hittills oexploaterat skogsområde, den s.k. Glimminge skog. Indirekt sammanhänger sålunda Maglehems ora med Verkeådalen, för vilken vittgående naturvårdsåtgärder antingen redan vidtagits eller föreslagits. Dessutom gränsar oran praktiskt taget till Ravlunda skjutfält, som i viss mån kan betraktas som ett naturreservat. Om Glimminge skog ej exploateras, finns det alltså möjligheter att i Brösarp få ett sammanhängande naturvårdsområde, som såväl arealmässigt som med hänsyn till sina urskilda aspekter intressanta naturförhållanden skulle bli utan motstycke i länet för att inte säga i hela södra Sverige

2) Lövskogsområdet i Lönkhult och Åkaröd kring gölen vid punkt 394764 (R 197). Skogen torde, åtminstone delvis, ha uppkommit genom igenväxning av gamla lövängar, vilka det skulle vara möjligt att restaurera för en rimlig kostnad. Örtfloran är rik och vacker, i synnerhet i sin vårarpekt. Jag är medveten om att fritidsbebyggelse planeras inom området men har likväl velat framhålla dess kvalifikationer ur naturvårdssynpunkt.

3) Bokskogen V om L. Bjärnaboda (R 257) bör bevaras som sådan.

Litteratur

Bergholtz, Karin, och Holmqvist, Carin. 1952. Haväng. - SkN.

Gertz, Otto. 1941. Andrarum. Studier och anteckningar. - SkN.

Hulthén, Ture. 1949. Anteckningar om floran i Andrarum och Hörröd. - B.N.

Hulthén, Ture. 1950. Issmistan, Verkadalen och Andrarums vångar. - SkN.

Nilsson, A.B. 1904. Andrarums alunbruk. Anteckningar från äldre och nyare tider. - STF:s årsskr.

Nilsson, Margot. 1949. Några anteckningar om floran i Eljaröd. - B.N.

Stoltz, E. 1932. Andrarums alunbruk, en försvunnen bruksbygd. En historisk-geografisk och kulturgeografisk ortsstudie. - SGÅ.

Westergård, A.H. 1922. Sveriges olenidskiffer. - SGU Ser. Ca 18.
Skånes Natur 48:2, 1961. - Innehåller 11 uppsatser om Ravlunda skjutfält.

Onslunda

Onslunda (5.672 ha, 2.250 inv.) omfattar Spjutstorps, Tranås och Onslunda församlingar. Berggrunden tillhör i stort sett kambro-siluren men går sällan i dagen. Kännetecknande för topografin är de många små grusåsarna och moränkullarna, som skapar ett helhetsintryck av småkuperad terräng. Skogsarealen är på det hela taget obetydlig. Det största sammanhängande skogsområdet, "Onslunda sten", finns i nordöstra delen av kommunen.

Sju askar (NB 3) i Tranås by har fridlysts som naturminne 3/11 1949.

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något reservat.

Några åsar och kullar är så framträdande i landskapsbilden, att de kan betecknas som skyddsvärda. I något fall kan man överväga att bevara dem som lagligen skyddade naturreservat, men i allmänhet torde det vara tillfyllest, om man ägnar dem uppmärksamhet vid bebyggelseplaneringen och vid tillståndsgivningen för grustäkter. Plantering med granskog bör undvikas.

Vallsås (R 198) i gränsen mellan Tryde och Tranås bör kanske nämnas i första hand. Här kan det vara motiverat att bilda ett naturreservat, om intresse finns i orten.

Kumlaberg (K 10) i Spjutstorp har på krönet en gränsbestämd fornlämnning, varigenom ett visst naturskydd också finns.

Det öst-väst-gående åssystemet från Snoggedal (i Smedstorp) till Norrevall (R 199) har många vackra partier. Det vore tacknämligt, om dessa kunde bevaras som naturreservat genom kommunalt initiativ.

Tranås backe (L 93) är helt uppodlad. Dess betydelse för landskapsbildningen är dock sådan, att man inte önskar någon förändring.

I kommunen finns ett par skogsområden, för vilka intresse anmälts från botaniskt håll. Det ena är Onslunda sten (del av L 94), ett hed-bokskogsområde som torde vara tämligen värdelöst ur forstlig synpunkt men som just på grund av sin extrema karaktär har ett visst värde ur vetenskaplig naturvårdssynpunkt. Jfr SNN:s skrivelse 52/1966 ang. inventering av bokskogar. Det andra är skogsområdet 1,5 km NNV Tranås kyrka (R 200), som upptagits som skyddsvärt i laborator Lövkviksts inventering.

Självfallet finns härutöver många små områden med mer eller mindre ursprunglig natur, som är till glädje för de närmast boende. Det kan röra sig om skogsdungar, bäckdalar, betesmarker m.m. men det är knappast möjligt att vid en översiktlig inventering beakta dylika objekt, vilka för övrigt torde åtnjuta tillräckligt skydd genom markägarens försorg.

Smedstorp

Smedstorp (6.279 ha, 1.953 inv.) omfattar Smedstorps och Kverrestads församlingar. Berggrunden utgöres av kambro-siluriska bergarter och flera stenbrott och skärningar är klassiska lokaler för geologerna. Mäktiga isälvsavlagringar sätter sin prägel på landskapet. Främst bör nämnas Listarumsåsen, som går som ett band snett över kommunen. Morän-avlagringarna, som arealmässigt har lika stor betydelse, anses bildade av olika isströmmar. Gränslinjen mellan SO-morän och NO-morän går sålunda fram över kommunen.

I Smedstorp finns ännu inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant. Emellertid kan följande områden eller delar av dem anses skyddsvärda.

1) Listarumsåsen (R 201). Förutom sin betydelse för landskapsbildningen har den stort intresse ur botanisk och kvartärgeologisk synpunkt. Tyvärr

är den illa sargad av grustäkter och delvis förfulad genom granplanteringar, men ännu finns där "orörda" partier, som förtjänar att bevaras som naturreservat. Konkreta förslag kan dock inte framläggas förrän efter ett grundligt detaljstudium.

2) I Killeröd-Flagabro-området finns kalkstensbrott och skifferbranter, som är av mycket stort vetenskapligt intresse. Kalkstensbrotten är knappast i behov av några naturvårdsåtgärder. Däremot vill jag föreslå, att den vackra bäckdalen SV Flagabro (R 202), där skifferlagren är blottade, avsättes som naturreservat.

3) Skogsområdet mellan allmänna vägen Tunbyholm-Smedstorp och gården Marietorp (R 203). I området finns åspartier, som kan betraktas som en fortsättning av Listarumsåsen. Trots att området till stor del planterats med granskog, är det utomordentligt intressant. Ännu finns där nämligen ganska betydande lövskogsarealer och i dem kan man finna samtliga svenska lövträdsarter. Överhuvud taget förefaller både floran och faunan att vara rika. Det kan bl.a. nämnas, att vid rekognosceringen i maj 1965 halsbandsflugsnapparen påträffades, en art som i Sverige endast förekommer regelbundet på Gotland.

4) Skogsområdet i norra delen av kommunen är en del av skogsbältet kring S:t Olof (L 94). Naturen där är väl trivialare än i det förut nämnda området, men tillsammans utgör dessa skogar ett utomordentligt strövområde. Ev. fritidsbebyggelse bör förläggas till utkanterna, så att skogskomplexet splittras så litet som möjligt.

Tomelilla

Tomelilla köping (7.607 ha, 6.161 inv.) omfattar Ullstorps, Benestads, Ramsåsa, Tryde och Tomelilla församlingar. Berggrunden är kambro-silurisk. De lösa jordlagren består dels av sandiga isälvs- eller issjösediment, dels av moränleror, som bildar underlag för bördiga jordar. Fyleåns dalgång längs kommunens västra gräns är ett topografiskt betydelsefullt element liksom bidalarna för Trydeån och Örupsån.

I kommunen finns två naturreservat av hög klass, nämligen sydöstra delen av Örups almskog (NR 2) och Benestads backar (NR 14). Reservatet NR 2 bildades 28/12 1928 och NR 14 den 26/6 1961. Dessutom äger SkNF ett kalkkärr, som gränsar intill Örups almskog.

Från såväl byggnadsnämnden som skolchefen har inkommit värdefulla förslag till naturreservat. Ungefär samma förslag har inkommit från vetenskapliga institutioner och ideella organisationer. Förslagen kan sammanfattas på följande sätt:

- 1) Fyledalen.
- 2) Trydeåns dalgång genom Ramsåsa inklusive Västermossen och kronoskogen söder om dalgången.
- 3) Örupsåns dalgång till gränsen mot Kverrestad.

Om Fyledalens värde för den naturvetenskapliga forskningen och undervisningen råder inget tvivel. Därom vittnar tillräckligt de uttalanden som gjorts till utredningen av representanter för de botaniska, geografiska, geologiska och zoologiska universitetsinstitutionerna i Lund. Skolchefen i Tomelilla har betygat, att Fyledalen liksom dess bidalar används vid skolexkursioner. Säkerligen utnyttjas de också av skolor i Ystad och andra kommuner i såväl Kristianstads som Malmöhus län. De torde därjämte ha betydelse som strövområden för en större allmänhet. Skönheten i landskapsbilden kan upplevas även av dem, som blott färdas på vägarna.

Det finns alltså många skäl till att bevara detta landskap ungefär i det skick, vari det nu befinner sig. I första hand kan detta ske genom planinstitutet i byggnadslagen. Därför är det med tillfredsställelse man konstaterar den positiva inställning till naturvården, som kommit till uttryck i byggnadsnämndens svarsskrivelse. Så länge ej områdena redovisats som naturvårdsområden l.dyl. i fastställd plan kan det emellertid ifrågasättas, huruvida ej förordnande enl. 19 § NVL bör utfärdas. Nybyggnad får då ej ske utan länsstyrelsens prövning i varje särskilt fall. Förordnandet kunde också omfatta tillståndstvång för t.ex. plantering av granskog och anordnande av upplag. Tåktverksamheten är redan nu underkastad tillståndstvång enl. 18 § NVL.

På inventeringskartan har med streckad kontur och beteckningen L 95 inlagts det område, som byggnadsnämnden ansett angeläget att bevaka ur naturvårdssynpunkt vid bebyggelseplaneringen. Endast några smärre avvikelser har gjorts från byggnadsnämndens gränsdragning. Liksom nämnden menar jag att avsikten icke skall vara att förhindra all bebyggelse inom området, endast att denna skall "ägnas speciell uppmärksamhet med hänsyn till landskap och miljö". Likaså bör tillstånd till täktverksamhet lämnas med stor restriktivitet.

På längre sikt och sedan området hunnit detaljstuderas, kan man tänka sig att begränsade delar av förbudsområdet ges ställningen som naturreservat. Som sådana synes i första hand böra ifrågakomma Fyledalen i trängre bemärkelse mellan tegelbruket och Benestad (R 205), det av Skånes naturskyddsförening ägda Örups kalkkärr (R 206) på fastigheten Örup 1¹² i Benestad samt den strax utanför det föreslagna förbudsområdet liggande Västermossen i Ramsåsa (R 204), vilken betecknats som synnerligen intressant av representanter för Bot.I. Utom Fyledalen och Örups almskog har skolchefen framhållit kronoskogen i Ramsåsa (R 207), Ullstorpsnaden (R 208), backsluttningen ovanför skjutbanan (R 209) samt ett par områden i köpingens stadsplanlagda delar såsom de mest utnyttjade exkursionsområdena samt föreslagit, "att behövliga åtgärder vidtages för tryggnad av tillträde för studie- och idrottsändamål".

Litteratur

- Kurck, Clas. 1922. Kalktuffen vid Benestad. En ny profil. - SkN.
Andersen, Svend. 1936. Om vegetation og flora paa kalktufskraenten ved Benestad. - SkN.
Waldheim, Stig. 1949. Ett kalkkärr vid Örups almskog. - SkN.
Nilsson, Arvid. 1956. Landmolluskfaunan i kalkkärret vid Örups almskog. - SkN.
Palm, Thure. 1960. Skalbaggar i Örups almskog. - SkN.

Simrishamnsblocket (utom Ravlunda församling i Brösarps kommun, som förts till Tomelillablocket)

Kivik

Tommarp

Simrishamn

Hammenhög

Borrby

Kivik

Kiviks kommun (11.698 ha, 4.370 inv.) omfattar S:t Olofs, Rörums, Södra Mellby och Vitaby församlingar. Den utbreder sig kring Grevlunda-Stenshuvudplatån. Berggrunden utgöres i stort sett av gnejs men vid Kivik och Vitemölla finns ett område med kambro-siluriska bergarter. Sådana påträffas också längs kommunens södra gräns. De lösa jordlagren består närmast Östersjökusten i allmänhet av marin sand och därinnanför av äldre sandiga sediment eller (på Stenshuvudplatån) av morän. Särskilt märkta är de glaciala sandavlagringarna vid Rörum, där de bildar kullar med mjukt rundade former. Kommunens inre delar är i stort sett täckta av NO-morän. Ett antal små bäckar eller åar (Klammersbäcken, Mölleån, Rörums norra å och Rörums södra å) söker sig i vackra dalgångar ner mot Östersjön.

I kommunen finns två naturreservat av hög klass, nämligen Stenshuvud (NR 5), först bildat 22/9 1931 och senare utvidgat 29/4 1954, samt Vitemölla-Klammersbäck-stranden (NR 20), fridlyst 31/12 1964. Vid Svabitsholm har en betesmark avsatts som domänreservat (DR 34) 11/5 1954. Det vore önskvärt att Stenshuvudreservatet kunde utvidgas ytterligare åt norr och väster samt göras till nationalpark.

Byggnadsnämnden har visat stort intresse för inventeringen och föreslagit följande områden som "lämpliga naturreservat, rekreations- och strövområden.

- 1) Strandområdet N Vitemölla. - Detta är som nämnts redan avsatt som naturreservat 31/12 1934.
- 2) Strandområdet mellan Vitemölla och Kivik. - Detta är redan strand-

skyddsområde enl. beslut av länsstyrelsen 16/6 1953.

3) Vitebäckens (Möllebäckens) dalgång från Ryadal till havet (R 210).

- Bäckens torde ha förhållandevis rent vatten, sedan reningsverket i Vitaby tagits i bruk. Floran och faunan i dalgången förtjänar att närmare undersökas. Bebyggelse bör ej tillåtas i en bred zon utmed bäcken.

4) Området NO Strömsberg (R 211). - Inom området finns en liten vacker bäckravin. Byggnadsnämnden kan själv förhindra tätbebyggelse. För att få kontroll över glesbebyggelsen kan ev. förbud enl. 19 § NVL övervägas.

5) Kalvhagen och ravinen S Hjälmaröd (R 212). - Samma skyddsform bör användas som beträffande nr 4 (R 211).

6) Hjulahlults backe och Djupadal (R 213). - Området har på inventeringskartan gjorts vidsträcktare än vad byggnadsnämnden föreslagit på sin karta. Det är delvis planterat med gran, vilket minskat dess värde ur naturvårdssynpunkt. Likväl kvarstår en del kärrstråk, som kan vara botaniskt intressanta. Vid rekognosceringen påträffades älg. Området kan betraktas som en del av det stora skogsområdet kring S:t Olof (L 94).

Ägare torde vara Christinehofs fideikommiss, varför naturvårdsåtgärder för närvarande ej torde vara behövliga.

7) Stenshuvudområdet. - Här finns redan ett naturreservat (NR 5) enl. länsstyrelsens beslut 22/9 1931 och 29/4 1954. Reservatet omfattar nu 108 ha. Såsom ovan framhållits är det önskvärt, att reservatet utvidgas åt norr och väster. Åt norr bör reservatets gräns framflyttas c:a 400 m, så att terrängen vid foten av berget kan hållas fri från bebyggelse. Åt väster bör reservatet utvidgas över de områden, som nu endast är belagda med nybyggnadsförbud enl. 122 § BL. Höjden öster om Gladelund bör i sin helhet ingå i reservatet. På så sätt kan förbindelse nås med ett reservat längs Rörums norra å (se nedan).

8) Dalgången längs Rörums norra å från Tångdala till havet (R 214).

- Tyvärr har en del av dalgången redan exploaterats för fruktodlingar, vilka nu torde komma att läggas ner och ersättas med fritidsbebyggelse. Vad som återstår av ursprunglig natur bör emellertid göras till naturreservat med anknytning till Stenshuvudreservatet.

9) Kustområdet Stenshuvud-Vik. - För detta gäller redan nybyggnadsförbud enl. 122 § BL, utfärdat 12/6 1950, varjämte södra delen förklarats som strandskyddsområde 16/6 1953. Dessa åtgärder förefaller tillräckliga för naturskyddet.

- 10) Kustområdet från Vik söderut till kommungränsen. - För detta gäller redan nybyggnadsförbud enl. 122 § BL, utfärdat 16/7 1954 och 13/7 1956. Åtgärderna får anses tillräckliga för naturskyddet.
- 11) Grötafatet och Milkafatet med dalgången fram till Rörums by (R 215). - Dessa båda höjder med mellanliggande dalgång bör absolut hållas fria från bebyggelse. Detta torde tillräckligt kunna beaktas genom kommunala initiativ. Ev. kan nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL övervägas.
- 12) Skallahögbjör med dalgången längs Rörums södra å. - Den trånga övre delen av dalgången från Forsemölla till Sträntemölla (R 217) är synnerligen skyddsvärd och bör om möjligt göras till naturreservat. Skallahögbjör bör självfallet ej bebyggas, lika litet som höjderna på motsatta sidan vägen. Reservatbildning är motiverad för detta område (R 216) eller ock nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL. Om man väljer det sistnämnda alternativet, vilket kanske är att föredraga, bör förbudsområdet omfatta alla de tidigare nämnda höjderna ovanför Rörum samt ravinen vid Ramnakulla (i Simrishamn). Förbudsområdet har på kartan fått kodbeteckningen L 96. Skog bör ej planteras inom området.
- 13) Skogsområdet vid S:t Olofs källa (R 218). - Skogen här utgör en del av det stora skogsområdet (L 94) kring S:t Olof men har genom sitt läge alldeles intill samhället särskild betydelse som strövområde för dettas invånare och som exkursionsområde för skolorna. Dessa synpunkter bör kunna beaktas vid bebyggelseplaneringen.
- 14) Området Ljunglyckorna med bäckfåran längs Raskarums å, den s.k. Starrapivan, samt betesmarken Östaröd fram till landsvägsbron mot Björklunda (R 219).

Flera av dessa objekt (nrs 1,5,6,7,8,9,10 och 12) har också föreslagits av vetenskapliga institutioner och ideella organisationer. Starkast framträder en opinion för ett utökat naturskydd vid Stenshuvud. För ett dylikt har Geol.I., Bot.I., Zool.I., SkUF och SkOF uttalat sig.

Från naturvetenskapligt håll har dessutom följande objekt framhållits som skyddsvärda:

- 15) Gedingsnosse (R 220). - Här har visserligen torvtäkt bedrivits men rester av den ursprungliga floran finns kvar. Både denna och fågellivet är intressanta.

- 16) Rackapotts mosse och Rörums käsk (R 221). - Botaniskt intressanta.
- 17) Trueds mosse i Rörum (R 222). - Botaniskt intressant...
- 18) Skogspartiet V Röla och Torupshus (R 225). - Synnerligen skyddsvärt ur såväl botanisk som ornitologisk synpunkt. Vid rekognosceringen påträffades bl.a. flera par stenknäck (under häckningstid). Möjligheterna att här bilda ett naturreservat bör snarast undersökas.
- 19) Hängkärren 700 m S Södra Mellby kyrka (R 223). - Föreslagna från botaniskt håll.
- 20) "Torupa flo" (R 224), en göl mellan grusbackarna 1.200 m O Torups gård. - Åtminstone tidigare har såväl smådopping som gråhakedopping häckat här. Området är också en livligt frekventerad rastplats för flyttande vadare och andfåglar. Ur naturvårdssynpunkt är det framförallt önskvärt med jaktförbud.

Objekten 15-20 bör detaljstuderas av specialister. Först därefter kan man ta mera definitiv ställning till vilka naturvårdsåtgärder som är lämpliga i varje särskilt fall.

I en kommun så rik på vacker och intressant natur som Kivik kräver bebyggelseplaneringen stor omsorg, om ej oersättliga naturvärden skall gå till spillo. Glädjande nog tycks byggnadsnämnden, att döma av enkätsvaret, vilja så vakt om dessa värden. Därom vittnar också, att man föranstaltat om en översiktlig planläggning för fritidsbebyggelsen. I samband med den nu redovisade naturvårdsinventeringen kan självfallet endast ges några allmänna synpunkter. Det förefaller t.ex. önskvärt, att mark som hittills varit tillgänglig enligt allemansrätten om möjligt bör hållas fri från tätbebyggelse. Nedlagda åkrar, fruktodlingar o.dyl. bör sålunda tagas i anspråk hellre än skogspartier och betesmarker. I landskapet dominerande höjdpartier bör också hållas fria, t.ex. Hjulahults backe, backen öster om Gladelund och backarna ovanför Rörum, vilka alla diskuterats ovan, men också höjden ovanför Grevlundagården (L 97) och vid Lilla Tostaröd (L 98) m.fl.

Litteratur

Malme, G.O. 1935. Stenshuvuds lavflora. KVA:s skr. i naturskyddsärenden nr 28.

Persson, H. 1935. Stenshuvuds mossflora. Ibidem nr 29.

Persson, H. 1936. Tillägg till Stenshuvuds mossflora. Ibidem nr 30.

Tommarp

Tommarp (7.709 ha, 3.272 inv.) omfattar Bolshögs, Östra Tommarps, Östra Vemmerlövs och Stiby församlingar. Berggrunden utgöres av kambrosiluriska bergarter med undantag för ett område med granit SO Bolshög. Vid Gyllebosjön och öster därom mot Simrishamnsgränsen finns stora områden med isälvsgrus. Eljest är det moränavlagringar av olika typ som vanligen bildar markytan. Större delen av kommunen är utpräglad jordbruksbygd men norra delen av Ö. Vemmerlövs församling har en annorlunda natur och är ganska skogrik.

Något naturreservat enl. NVL finns ej i kommunen. Däremot har tre s.k. domänreservat fridlysts på kronoparken Gyllebo 23/12 1952 (DR 24, 25 och 26).

Byggnadsnämnden har ej föreslagit något reservat.

Gyllebosjön med omgivningar (R 226) har bedömts som det mest skyddsvärda området i kommunen av Bot., Linn. och Zool. institutionerna samt av SkNF och SkOF. Kring sjön finns nu ett 200 m brett strandskyddsområde (KB res. 18/5 1965). Kronan äger det mesta av marken inom strandskyddsområdet.

Emellertid pågår planläggning för en omfattande fritidsbebyggelse på privat mark i närheten av sjön. Härigenom kan landskapsbilden komma att helt förändras. Jag har under hand till planförfattaren framfört kritik mot förslaget, vilket därefter justerats i några enskildheter. Mer synes man f.n. knappast kunna göra för naturskyddet.

Ravinen som Rörums södra å bildar vid Forsenölla (R 217) har en romantisk skönhet och har framhållits som skyddsvärd av Geol.I. Markägaren har vårdat naturen på ett föredömligt sätt, varför lagliga naturvårdsåtgärder kanske är obehövliga. Givetvis kan man likväl efterhöra mark-

ägarens inställning till att här bilda ett naturreservat.

Enefäladen 900 m NNV Fredriksborg (R 227) representerar en naturtyp, som alltmer försvinner. Det ~~kan~~ därför vara motiverat att här bilda ett naturreservat, särskilt om fritidsbebyggelsen vid Gyllebosjön kommer till stånd. Förhandlingar med markägaren bör upptagas.

Tommarpsåns dalgång (L 99) bör såvitt möjligt hållas fri från bebyggelse. Man torde kunna förutsätta, att de kommunala myndigheterna skall beakta detta önskemål, varför åtgärder enl. naturvårdslagen synes obehövliga.

Kalkstensbrotten vid Komstad har framhållits som skyddsvärda av SkNF. Självfallet är de betydelsefulla för den geologiska undervisningen, men naturvårdsåtgärder synes knappast påkallade.

Öster och sydost om Glimminge gård (R 228) finns vidsträckta betesmarker på urbergsgrund (c:a 2,5 km OSO Bolshögs kyrka). Från botaniskt håll har anmälts intresse för deras bevarande.

Om Listarumsåsen: se Smedstorp.

Litteratur

Tham, Erik. 1964. Gyllebo kronopark. - SkN.

Simrishamn

Staden Simrishamn (5.982 ha, 7.964 inv.) omfattar Simrishamns, Simris, Östra Nöbbelövs, Järrestads och Gladsax församlingar. Den är belägen inom kambro-silurområdet på Österlen och har en kustlinje utmed Östersjön, som är nära två mil lång. Berggrunden går flerstädes i dagen. De lösa jordlagren är av skiftande beskaffenhet. Vid Tobisborgsstranden förekommer marin sand av säreget slag. Den kännetecknas av grova korn och hyser en smådjursfauna, som företer många anmärkningsvärda drag. SV om Vik och Baskemölla finns mäktiga avlagringar av isälvs-

grus. För övrigt omväxlar områden med morän, moränlera och sand av olika typ.

En strandäng om c:a 1 ha på fastigheten Simris 26¹ har avsatts som naturreservat 6/6 1959 (NR 12). Avsikten är att bevara ängen såsom lokal för den sällsynta växtarten klöverärt (Lotus Siliculosus).

Byggnadsnämnden har i sin svarsskrivelse hänvisat till ett av stadsfullmäktige 14/4 1964 avgivet yttrande över en av laboratorn Börje Lövkvist utförd inventering av skyddsvärda områden på Österlen. Inventeringen hade utförts på uppdrag av Skånes naturskyddsförening. Stadsfullmäktige hade ej haft några väsentliga erinringar att göra mot inventeringen.

Med beaktande av resultaten i den nämnda utredningen och vad de kommunala myndigheterna yttrat upptages här följande objekt som skyddsvärda:

- 1) Tobisborgsstranden upp till Vårhallarna (R 229). - Stranden utnyttjas för bad och friluftsliv. Den grovkorniga sanden är tekniskt värdefull och föremål för täkt. Smådjursfaunan i sanden är av stort vetenskapligt intresse. På grund av sistnämnda förhållande har stranden ansetts skyddsvärd av Zool.I. och SkNF, men att helt förbjuda sandtäckten skulle säkerligen stöta på stort motstånd.
- 2) Strandområdet mellan Vårhallarna och Baskemölla. - Bebyggelse bör ej tillåtas Ö om väg 10. Förbud enl. 122 § byggnadslagen har utfärdats 12/6 1950.
- 3) Strandområdet Baskemölla norrut till kommungränsen. - Längst i söder finns ett s.k. fritidsområde (F 2). Norr därom vidtager egendomen Tjörnedala, som äges av hushållningssällskapet. Fritidsområdet samt branterna och stranden vid Tjörnedala bör göras till naturreservat, varvid såväl naturvetenskapliga som naturestetiska och sociala skäl kan åberopas.
- 4) Klippartierna (R 231) mellan Industriområdet och Simrislund (den s.k. Skansen). - Bör kunna bevaras genom att avsättas som s.k. grönområde i stadsplan.
- 5) Strandområdet mellan Horsahallen och Stengården N om Brantevik. - För södra delen av området gäller nybyggnadsförbud enligt 122 § bygg-

nadslagen (resolution 12/6 1950). Förbudsområdet inkluderar en strandäng på Simrislund 26¹, som avsatts som naturreservat 6/6 1959. Syftet är att bevara ängen som lokal för den sällsynta växtarten klöverärt (Lotus siliquosus). Förbudsområdet bör lämpligen utsträckas norrut till Horsahallen (L 100) och dispenser bör ej ges för nybyggnad ö om kustvägen. Önskvärt är också, att naturreservatet utökas enligt kartan (R 232).

6) Gladsax hallar (R 233). - En representativ del av detta ur många synpunkter värdefulla område bör göras till naturreservat med förbud bl.a. mot bebyggelse och granplantering. Åtgärden tillstyrkes av SkNF.

7) Förkastningsbranten Impan 800 m OSO Gladsax kyrka. (R 234). - Flera skäl talar för att här bilda ett naturreservat.

8) Tommarpsåns dalgång (L 99). - Denna bör såvitt möjligt hållas fri från bebyggelse. Åtgärder enligt naturvårdslagen dock knappast påkallade.

9) Sandstensbranten 600 m S Simris kyrka (R 235). - Dess avsättande som naturreservat kan övervägas men är mindre angeläget än t.ex. nr 7.

10) Kustområdet Brantevik söderut till kommungränsen. - För norra delen (t.o.m. Gislövshammar) gäller nybyggnadsförbud enl. byggnadslagen (resolutioner 12/6 1950 och 2/5 1957). Förbudsområdet har sedermera utsträcks till kommungränsen (res. 20/1 1966 enl. 19 § NVL). Som speciellt värdefulla partier kan utpekas klippstranden närmast S om Brantevik (R 236), Gislövshammar (R 237) samt udden vid Morfarshamn (R 238). I inre delen av ett båtläge i södra delen av Branteviks hamn finns en häll av underkambrisk kvartsit med krypspår (M 7). Hällen, som är av betydande paleontologiskt intresse, torde kunna skyddas genom påpekande hos de kommunala myndigheterna.

Bland övriga objekt som diskuterats kan nämnas:

11) Gislövs stjärna (i Hammenhögs kommun) och Lunkabergsområdet (L 101). - Dessa gränisar till varandra och behandlas därför tillsammans. Lunden Gislövs stjärna är mycket vacker och skulle i och för sig vara värd att göra till naturreservat i denna skogfattiga trakt. Den har dock nästan helt förlorat sin tjusning genom det dit förlagda nöjesetablissemanget. Sandstensområdet vid Lunkaberg är efter 18 års stentäkt en ruin av vad det har varit och knappast längre skyddsvärt.

12) Sandvångarna i norra delen av kommunen väster om väg 10 (L 102). -

Några delar bör kunna sparas som strövområden, även om Sandvångarna kommer att utnyttjas för fritidsbebyggelse i betydande omfattning.

Litteratur

Brinck, Per, och Dahl, Erik. 1955. En märklig skånsk sandstrand. - SkN.

Löfström, Frans. 1952. Här ostpå. Baskemölla

Larsson, Ingemar. 1957. Ripple marks i underkambrisk sandsten NV om Simrishamn. - S.G.Å.

Hammenhög

Hammenhög (6.507 ha, 2.589 inv.) omfattar Östra Herrestads, Östra Ingelstads, Hannas, Hammenhögs och Vallby församlingar. Kommunen ligger mitt i Österlens kambro-silurumråde. De lösa jordlagren består mestadels av SO-morän men lokalt förekommer ej obetydliga isälvsavlagringar. Marken är uppodlad till nära 90 %.

Något naturreservat finns ej i kommunen och byggnadsnämnden har ej heller föreslagit något sådant

Åssystemet från Järpshill över Rogamad till Lunnamöllan (L 103) är ett karakteristiskt inslag i landskapsbilden. Hänsyn härtill bör tagas vid bebyggelseplaneringen och beviljandet av tillstånd till grustäkt. Granplantering bör ej förekomma. Ev. kan övervägas förbud häremot jämte nybyggnadsförbud enl. 19 § NVL.

Från naturvetenskapligt håll har anmälts intresse för smågölarna (L 104) i sydostligaste delen av Vallby socken (Glivarpsmosse m.fl.). De bör närmare undersökas av specialister. Först därefter kan man ta ställning till huruvida naturvårdsåtgärder är motiverade.

Om Gislövs stjärna: se Simrishamn.

Borrby

Borrby (5.161 ha, 3.398 inv.) omfattar Östra Hoby och Borrby församlingar. Berggrunden består i stort sett av kambro-siluriska bergarter. De lösa jordlagren utgöres närmast kusten av sandiga sediment av olika slag. Inuti landet är det SO-moränen som dominerar men lokalt förekommer isälvsgrus, t.ex. i åsen mellan Tullstorp och Hörupsgränsen. Huvudsakligen inom Borrby sockens strandområde har flygsandsfält med kustdyner utbildats.

Något naturreservat finns ej i kommunen. Däremot har ett par kuststräckor förklarats som strandskyddsområde och förbud jämlikt 122 § byggnadslagen utfärdats för flygsandsområdet vid Mälarhusen.

Byggnadsnämnden har betecknat vissa strandområden såsom värdefulla ur naturvårdssynpunkt. Bland dessa är utan tvivel dynområdet vid Mälarhusen (R 239) det mest värdefulla. De ännu oexploaterade delarna därav bör förklaras som naturreservat. Detsamma gäller de oexploaterade delarna vid Borrby strandbad (R 240).

Genom kommunen sträcker sig ett mer eller mindre markerat åssystem från Tullstorp över Borrby till Backamöllan. Här bör ny bebyggelse på ett känsligt sätt inpassas i landskapet. Ett enda olämpligt placerat eller olämpligt utformat hus kan verka ödeläggande på landskapsbilden inom ett vidsträckt område. Granplantering bör ej förekomma

Speciellt känsliga är backarna ofanför Borrby samhälle (R 241) och det sankta området mellan dem och kyrkan. Här finns detaljer som har ett betydande antikvariskt intresse (Siselas källa, Borgen m.m.). Man bör dock kunna räkna med att dessa intressen skall beaktas vid bebyggelseplaneringen och att åtgärder enl. naturvårdslagen, varom önskemål stundom framförts, skall vara obehövliga. Det har också framhållits, att vattnet i bäcken skulle vara starkt förorenat. Här vill man hoppas, att hälsovårdsnämnden skall lyckas åstadkomma en förbättring.

Ystadsblocket vad avser Kristianstads län (inklusive Tosterups, Bollerups och Övraby församlingar, som skall höra till Tomelilla-blocket).

Glemmingebro

Löderup

Glemmingebro

Glemmingebro (7.561 ha, 2.230 inv.) omfattar Ingelstorps, Glemminge, Bollerups, Tosterups och Övraby församlingar. Av dessa skall de två förstnämnda föras till Ystadsblocket och de andra till Tomelillablocket. Berggrunden består nästan överallt av sedimentära bergarter. Dessa är dock av olika ålder. I NO tillhör de kambrosiluren och i SV kritan. Ev. finns däremellan ett smalt område med jurabergarter. Kvartära avlagringar av större morfologisk betydelse finner man t.ex. i Hammars backar vid Östersjökusten och backarna vid Munka Tågarp.

I kommunen finns inget naturreservat och byggnadsnämnden har ej föreslagit något sådant.

Under Tomelilla har framhållits det stora värde, som ur skilda naturvårdsaspekter kan tillmätas Fyledalen och Örupsåns dalgång. Eftersom vissa avsnitt faller inom Glemmingebro kommun, är det angeläget, att det naturvårdsprogram, som skisserades för Tomelilla-avsnitten, fullföljes här. I första hand vill man vädja till byggnadsnämnden att vaka över att dalslutningarna hålles fria från störande bebyggelse. I all synnerhet gäller detta Örupsåns dalgång norr om Övrabyborg, där bebyggelse överhuvud taget ej bör förekomma. Helst borde dalslutningarna redovisas som naturvårdsområde l.dyl. i översiktsplan för bebyggelsen. I avvaktan härpå kan förordnande enl. 19 § NVL förtjäna att övervägas.

För Hammars backar (R 242) gäller redan nybyggnadsförbud enl. 122 § BL och länsstyrelsen har själv tagit upp frågan om att här bilda ett naturreservat. Man hade hoppats, att ärendet härom kunde fullföljas,

men vid sammanträde men kommunrepresentanter och markägare 1/6 1966 framkom ett betydande motstånd från dessa. Måhända kan det likväl visa sig möjligt att åstadkomma ett starkare naturskydd genom att komplettera nybyggnadsförbudet med förbud enl. 19 § NVL, avseende skogsplantering, anordnande av upplag samt framdragande av luftledning och väg. Förbud enl. detta lagrum är som bekant dispensabla.

Större delen av Tosterups församling (L 105) är miljömässigt utomordentligt intressant och värd att bevara ungefär i det skick, vari den nu befinner sig. Detta torde dock vara en alltför stor uppgift för naturvården. Dessutom är det med hänsyn till markägareförhållandena mindre sannolikt, att någon väsentlig förändring kommer att äga rum under överskådlig tid. Några mindre områden kan emellertid utpekas såsom otvetydiga naturvårdsobjekt, t.ex. bokskogen (R 246) sydväst och bäckravinen (R 247) nordväst Tosterups slott, dalgången SV Römölla (R 249) och Munka-Tågarps-höjden (R 248). Den senare är av intresse speciellt ur geologisk synpunkt men också med hänsyn till landskapsbilden. Skyddsvärda är också de många alléerna utmed vägarna. Intet av de nämnda objekten torde vara hotade, men om något skall skyddas enl. NVL, bör det i första hand bli Munka-Tågarps-höjden. Vallen vid Munka Tågarp (K 11), som torde ha ett mycket stort antikvariskt värde, lär vara tillräckligt skyddad enl. fornminneslagen.

I Bollerup är diabasstråket c:a 1 km O kyrkan (R 252) av ett visst geologiskt intresse. Bångbacken (L 106) har av vissa bedömare framhållits som betydelsefull för landskapsbilden. Den bör givetvis ej bebyggas eller planteras med granskog. Intetdera torde vara särskilt aktuellt.

I Glemminge kan det märkliga flyttblocket Klövasten (M 8) föreslås som naturminne.

I Ingelstorp förefaller ängs- och gölområdet c:a 2,5 km SV kyrkan (R 253) vara ornitologiskt intressant. Huruvida naturvårdsåtgärder bör vidtagas kan först avgöras, sedan faunan närmare studerats.

Litteratur

Althin, Ernst. 1925. Glemminge och Tosterups församlingar i gången tid.
Tufvesson, Theodor. 1935. Klövastenen i Glemminge - ett naturminne som
bör skyddas. - SkN.

Löderup

Löderup (7.472 ha, 2.630 inv.) omfattar Hörups, Löderups och Valleberga församlingar. Berggrunden består i stort sett av sedimentära bergarter. I NO tillhör de kambro-siluren och i SV kritan. Däremellan lär finnas ett smalt stråk av jurabergarter. För landskapsbilden har de kvartära avlagringarna stor betydelse. Särskilt dominerande är Kåseberga-Löderupsåsen, som är uppbyggd av isälvsediment. Ett annat, ehuru mindre framträdande ås- eller backsystem sträcker sig från Hörup mot Glemmingebro. Moränavlagringarna är leriga och bildar underläg för bördiga jordar. Synnerligen egenartat är flygsandsområdet vid Sandhammaren.

I kommunen finns redan två värdefulla naturreservat, nämligen egendomen Backåkra (NR 9) och Hagestads fritidsreservat (NP 2). Det förra bildades 17/3 1958 och det senare 12/5 1960.

Backåkra ligger på Löderupsåsen (R 244), som västerut ansluter sig till Kåsebergaåsen (R 243), vilken i sin tur fortsätter i Hammars backar (R 242) i Glemmingebro kommun. Norr om Kåseberga finns en fristående ås (R 245). För hela detta åssystem gäller nybyggnadsförbud enl. 122 § BL. I sin svarsskrivelse till inventeringen har byggnadsnämnden betecknat förbudsområdet som "värdefullt naturområde" och uttalanden av ungefär samma innebörd har gjorts av Geogr.I., Geol.I., Bot.I., och av SkNF. Man hade därför hoppats, att förbudsområdet eller väsentliga delar därav kunde göras till naturreservat. Ny fritidsbebyggelse kunde förläggas i anslutning till de redan existerande tätbebyggelseområdena vid Kåseberga och Löderups strandbad eller norr om kustlandsvägen. Vid ett sammanträde, som länsstyrelsen höll 1/6 1966 med kommunrepresentanter och markägare, framkom emellertid ett mycket starkt motstånd från dessa mot tanken på ett naturreservat. Måhända kan det likväl visa sig

nöjligt att åstadkomma ett starkare naturskydd genom att komplettera nybyggnadsförbudet med förbud enl. 19 § NVL, avseende skogsplantering, anordnande av upplag samt framdragande av luftledning och väg. Förbud enl. detta lagrum är som bekant dispensabla.

Hagestads fritidsreservat utbreder sig kring nedre loppet av Tygeå och ansluter sig i öster till det egentliga Sandhammarenområdet (R 250), där nybyggnadsförbud råder enl. 122 § BL. Även här hade man hoppats, att ett naturreservat kunde bildas. Man skulle i så fall få ett sammanhängande reservat från gränsen till Löderups strandbad till gränsen mot Borrby kommun. Ny fritidsbebyggelse kunde förläggas till de s.k. Järarna nordväst om dynområdet. Byggnadsnämnden har betecknat Sandhammaren som ett "värdefullt naturområde", en uppfattning som delas av de ovannämnda vetenskapliga institutionerna med tillägg av Zool.I. Läget föreföll därför gynnsamt för en reservatbildning. Emellertid har även här ett starkt motstånd framträtt från markägarnas sida, varför tanken sannolikt måste skjutas på framtiden.

Den närbelägna Hagestads mosse (R 251) har föreslagits som naturreservat av Geol.I. och SkNF.

Åssystemet mellan Hörup och Glemmingebro utgör ett markant inslag i landskapsbilden. De härmed förbundna skönhetsvärdena bör emellertid kunna tillvaratagas vid bebyggelseplaneringen utan att åtgärder enl. naturvårdslagen behöver vidtagas.

Litteratur

Davidsson, Jan.1958. Sandhammaren. Några synpunkter på marin uppbyggnadsteknik. - S.G.Å.

Månsson, Hjalmar.1960. Skogen inom naturparken Hagestads fritidsreservat. - SkN.

Weimarck, Henning.1960. Hagestads fritidsreservat.- naturpark. - SkN.

Sammanfattning

I denna översikt redovisas de viktigaste naturvårdsobjekten, både de som redan blivit lagligen skyddade och de som föreslagits till skydd i utredningen. Klassificeringen har gjorts efter naturvetenskapliga synpunkter. Först redovisas objekt av allmänt naturgeografiskt intresse och sedan sådana med geologiska kvalifikationer. Därefter följer ett antal biologiskt intressanta naturtyper ("ekosystem") och till sist lokaler för vissa växtarter. Estetiska och sociala synpunkter har sålunda ej lagts till grund för indelningen men har likväl beaktats i många sammanhang. Att finna ett system, som logiskt är helt invändningsfritt, torde vara svårt, bl.a. av det skälet att ett och samma objekt kan vara intressant ur skilda synpunkter. Jag hoppas emellertid, att det här använda systemet skall visa sig praktiskt.

I. Större områden ("landskapsonråden").

Till denna grupp kan av de redan existerande naturreservaten räknas följande: Stenshuvud (NR 5), Haväng-Vitemölla-området (NR 20), Hallands Väderö (NP 1), Hagestads fritidsreservat (NP 2) och Äspets kronopark (NP 3). Några av domänreservaten är av jämförbar storlek men mera enhetliga och redovisas därför under andra rubriker.

Av de icke - eller blott delvis - fredade områdena må följande framhållas: Kjuke kull (R 125, delvis domänreservat DR 35), Fjälkinge backe (R 123), Ivö klack (R 126), delar av egendomen Tjörnedala (R 230), Brösarps norra (R 178) och södra backar (R 88, delvis naturreservat NR 19), Maglehems ora (R 196), Hammars backar (R 242), Kåsebergaåsen (R 243), Löderupsåsen (R 244, delvis naturreservat NR 9) och Sandhammaren (R 250).

Naturligtvis kan man peka på ännu större områden och anse dem betydelsefulla för landskapsbilden och det rörliga friluftslivet, oavsett om de är vetenskapligt intressanta eller ej. Som exempel kan nämnas Hallandsåsen och Söderåsen, sluttningarna av Nävlingeåsen och Linderödsåsen, Vångaberget, Ryssberget och Balsberget, Degeberga backar, Sinarpsdalen, Rönneådalén, Holjeådalén, Verkeådalén och Fyledalen. Just på

grund av sin storlek kan de flesta av dessa knappast i sin helhet göras till föremål för natuvårdsåtgärder i egentlig bemärkelse, d.v.s. åtgärder enl. NVL. I allmänhet torde det räcka, att deras naturvärden beaktas vid bebyggelseplaneringen och att man inskränker de direkta natuvårdsåtgärderna till begränsade delar.

Även utpräglade jordbruksbygder kan visa en landskapsbild som är mycket tilltalande. Exempel kan hämtas från olika delar av länet alltifrån Bjärehalvön till Österlen. Här skall blott framhållas det nästan unika herrgårdslandskapet i Färlövs socken, Araslövs k:n, och det lika särpräglade landskapet kring Tosterups slott i Glemmingebro k:n. För dylika områden är det självfallet inte aktuellt med några natuvårdsåtgärder. Dock må i förbigående anmärkas, att man i England funnit det både nödvändigt och praktiskt genomförbart att naturskydda liknande områden, som alltså kan inrymma hela gods, byar m.m.

II. Kuster.

De viktigaste kustavsnitten åtnjuter redan ett visst naturskydd genom att nybyggnadsförbud råder enl. ettdera av följande lagrum: 1 § SL, 122 § BL samt 11, 15 eller 19 §§ NVL. Härtill kommer att kustavsnitt ingår i följande naturreservat: Lägerholmen (NR 1), Stenshuvud (NR 5), Stora Hults strand (NR 10), Simris 26¹ (NR 12), Tosteberga ängar (NR 17), Vitemölla-Havängområdet (NR 20), Hallands Väderö (NP 1), Hagestads fritidsreservat (NP 2) och Äspets kronopark (NP 3). Kusten vid Ravlunda skjutfält kan också sägas vara effektivt naturskyddad.

Olika kysttyper är representerade bland de sålunda naturskyddade kustavsnitten: flack sandkust t.ex. vid Hagestad, Sandhammaren, Åhus och Skälderviken, flack moränkust utmed Fjälkinge kommuns kust; skärgårdskust vid Hallands Väderö och vid Ängholmarna utanför Landön; förkastningskust vid Hovs hallar och Stenshuvud; låg gnejskust på Hallands Väderö; sandstenskust vid Torekov och söder om Simrishamn; brantkust i lösa jordlager vid Kåseberga. Dynområden har skyddats vid Skälderviken, Sandhammaren och söder om Åhus. Otillfredsställande är framför allt, att naturskyddet endast består i nybyggnadsförbud, vilket dessutom i vissa fall är tidsbegränsat. Det är önskvärt att naturskyddet

stärkes genom reservatbildning i synnerhet på följande avsnitt: Bjärehalvöns kuster inom V. Bjäre och Förslövsholms kommuner, speciellt vid Hovs hallar (R 1) och Vasalt strand (R 12); Fjälkinge kommuns kust dels mellan Vattenfallen och Söndrekrok (L 67 och R 138), dels mellan Tosteberga och kommungränsen mot Ivetofta (L 69, R 137 och L 87); Åhuskusten dels norr om Gropahålet (R 157), dels söder om Furuboda (R 159); Tobisborgsstranden i Simrishamn (R 229); Sandhammaren och Kåseberga-Löderupsåsen i Löderups k:n, Hammars backar i Glemmingebro k:n samt Skäldervikensstranden i Ausås k:n och Ängelholms stad.

Av skär utanför kusten bör Yttre och Inre Grytskär (R 17) i Förslövsholms k:n skyddas på grund av sitt fågelliv, lämpligen genom landstigningsförbud under häckningstiden med stöd av KK 57/1965.

III. Tektoniska företeelser (förkastningsbranter, sprickdalar, raviner o.dyl.).

Erfarenhetsmässigt är områden med dylika företeelser attraktiva som utflyktsmål. Naturen ter sig ofta vild och romantisk och uppenbarligen finns det ett utbrett behov av sådana naturupplevelser.

Bland de redan naturskyddade områdena finns det egentligen endast två, som kan hänföras till denna kategori, nämligen domänreservatet Skärallid (DR 3) på Söderåsen och Forsakarravinen (delvis naturreservat NR 3, delvis domänreservat DR 15) i Degeberga k:n.

Så mycket större är antalet av sådana objekt, som upptagits som skyddsvärda i utredningen. Nämnas kan t.ex. Englands dal (R 7) och Hallavara dal (R 8) i V. Bjäre k:n, Hålehall (R 14) i Förslövsholms k:n, Trollehallar (R 26) i Munka-Ljungby k:n, Klöva hallar (R 41) på Söderåsen, Hallasnärje (R 64) i Hästveda k:n, Kastagropen (R 116) i Oppmanna-Vånga k:n, Hallabacken (R 119) med sina jättegrytor i Araslövs k:n, ravinen vid Forsemölla (R 217) i Tommarps och Kiviks kommuner, Impan O Gladsax (R 234) i Simrishamn och sandstensbranten SSV Simris (R 235) liksom i Simrishamn, Pinnåns dalgång vid Stora mölla (R 44) i Ö. Ljungby k:n och Trollabackarna (R 102) i Glimåkra k:n.

Vissa raviner får sin prägel av att vattendrag skurit sig djupt ner i lösa jordlager. De kan ge likartade naturupplevelser som sprickdalarna, även om uppkomstsättet är ett helt annat. F.ö. torde de ofta vara pre-formerade genom sprickor i berggrunden. Som exempel kan nämnas Trolleliar (R 161) i Degeberga och Lönnbäckens dalgång (R 181) i Eljaröd, Brösarps k:n.

IV. Basaltförekomster.

Av de c:a 50 basaltkupper som är kända i Skåne har hittills ingen blivit avsatt som naturreservat eller fridlyst som naturminne, vilket måste betraktas som en allvarlig lucka i naturskyddet. I utredningen har följande sex upptagits som skyddsvärda: Rallate (R 53) och Gällabjär (L 26) i Riseberga samt basaltkupper vid Ynglingarum (R 83), Lönnebjär (R 85), Ljunga (R 89) och Tormestorp (R 90) i Sösdala. Dessutom har basalttuffen vid Djupadal (R 54) i Rönneåns dalgång upptagits som skyddsvärd.

V. Sedimentära bergarter.

Principiellt måste alla de ställen, där sedimentära bergarter går i dagen, anses som intressanta för den geologiska forskningen och undervisningen, antingen det är fråga om naturliga ytor eller av människan åstadkomna brott och skärningar. Behovet av naturskydd för detta slag av objekt är väl i allmänhet ej så stort, eftersom de knappast helt kan förstöras genom mänskliga ingripanden. Tvärtom kan objekten härigenom bli lättare tillgängliga för studium. Några mer eller mindre klassiska lokaler har likväl redovisats i utredningen.

Paleozoiska bergarter påträffas dels i nordvästra delen av länet, dels på Österlen. Nämnas kan sandstenen vid Torekov (R 4), i Vårhallarna och Gladsax hallar (R 233) norr om Simrishamn samt på kuststräckan mellan Simrishamn och Skillinge ävensom i Munka-Tågarpshöjden (R 248). En sandstenshäll i Branteviks k:n (M 7) har av den geologiska sakkunskapen betecknats som ett synnerligen skyddsvärt naturföremål. Kalkstenar och skifferar påträffas i Konstad-Flagabro-Killerödsområdet i Tommarps och Smedstorps kommuner, där särskilt ravinen vid Flagabro

(R 202) är skyddsvärd även ur andra synpunkter. I hög grad skyddsvärda är skifferbrotten vid Andrarum (R 179) och skärningen vid Forse-mölla (R 182) i Verkeådalén.

Av mesozoiska bergarter är kritkalkstenen på Kristianstadsslätten tillgänglig för studium dels i åtskilliga dagbrott, t.ex. vid Ignaberga (R 75), Hanaskog, Balsvik och på Ivö klack (R 126), dels i de underjordiska botten vid Tykarp (R 76) och i Balsbergsgrottan.

VI. Kvartärgeologiska företeelser.

Av hithörande objekt är ett område med grusåsar vid Greve (NR 15) och en liten ås vid Näsund (NR 18) avsatta som naturreservat, varjämte en grusås på kronoparken Gyllebo (DR 24) förklarats som domänreservat. Vidare är några enstaka flyttblock eller anhopningar av sådana naturskyddade, nämligen i Oppmanna-Vånga k:n Gullyckeskär (NR 6) och ett stenkummel vid Arkelstorp (NG 3); i Hjärsås k:n Bollehäll (NG 1) och i Vinslövs k:n Klövehällar (NG 2). Några moränområden är ej skyddade som sådana (men väl av andra skäl, t.ex. botaniska). Öppna moränmarker planteras nu igen med gran i rask takt och på många håll har blockrikedomen på senare år starkt nedbringats genom moderna stenupptagningsmaskiner.

Randdeltan, rullstensåsar och andra grusförekomster torde vara de kvartärgeologiska företeelser, som har störst intresse ur naturvårdssynpunkt. Dels är de i regel morfologiskt framträdande, i varje fall i ett öppet landskap, dels innehåller de begärligt material, vilket gör att de är utsatta för ett ständigt exploateringshot. Å andra sidan är grustäkterna (med undantag för husbehovstäkterna) lagda under allmänt tillståndstvang enl. 18 § NVL, vartill kommer att länets grusförekomster håller på att specialinventeras av en särskild sakkunnig. Dessa båda omständigheter har gjort, att endast ett urval särskilt viktiga grusförekomster upptagits i föreliggande inventering. Sammanlagt utgör de ett 30-tal. Av dessa vill jag framhålla följande som i första hand skyddsvärda: åspartiet (R 67) o Vankiva i Bjärnum, Krattabyggets randdelta (R 70) i Tyringe, Hörrödsåsen (R 163) i Degerberga och dess fortsättning Jären (R 194) i Brösarp, Ekebjär (R 176) i Näsund, Vallsås

(R 198) i gränsen mellan Tranås och Tryde socknar, Listarumsåsen (R 201) i Smedstorp och Tommarp, Ljungarumsdeltat (L 46) i Sösdala, Söndreklack (del av L 80) i Degeberga, Grötafatet, Milkafatet och Skallahögsbjär (R 215 och R 216) i Rörum, Gudahagen (K 8) i Näsrum och Kumlaberg (K 10) i Onslunda.

Av enstaka flyttblock har bara några få upptagits som skyddsvärda, huvudsakligen av folkloristiska skäl. Något exploateringshot torde ej föreligga. Trots detta kan det t.ex. vara lämpligt att fridlysa som naturminnen den bekanta Trollasten (M 5) i Trolle-Ljungby församling och den likaledes mycket kända Klövasten (M 8) i Glemminge församling.

Av recenta bildningar kan nämnas de båda inlandsdynerna Vittskövle driva (M 6) och Gualövs driva (ingående i R 171), som båda förtjänar att fridlysas som naturminnen eller ingå i naturreservat. Till de tidigare (under II) nämnda dynområdena vid kusten kan läggas dynområdet vid Mälarhusen (R 239).

VII. Skogar.

Av naturreservaten kan följande sägas bestå av skog till väsentlig del: Örups almskog, Osby skansar, Stenshuvud, Vitemölla-Havängsområdet, Hallands Väderö, Hagestads fritidsreservat och Äspets kronopark. Fler-talet domänreservat utgöres naturligt nog av skogspartier men arealen är i allmänhet liten (under 10 ha). Följande kan betecknas som stora: Nytebodaskogen (51,8 ha), Skärälidreservatet (92,5 ha) samt Ängelholms dynreservat (44 ha). I det sistnämnda är skogen dock planterad.

Bland de redan fredade områdena finns olika skogstyper representerade. Sålunda består Nytebodareservatet av naturlig gran- och tallskog liksom flera av de mindre domänreservaten. Skärälidreservatet består till stor del av bokskog men sådan påträffas också på Hallands Väderö, Osby skansar och Ivö klack samt vid Forsakar, Arkelstorp (DR 7) och Nösåla (DR 22). Ekskog finner man vid Spragleröd (DR 13) och Brösarp (DR 28) samt på Kjuge kull (DR 35). Enastående i sitt slag är almskogen vid Örup. Avenbokskog ingår i Stenshuvudreservatet och i Gyllebo kronopark (DR 25). Ulagapskärret på Hallands Väderö är berömt för sin

alskog men albestånd ingår också i andra reservat, t.ex. Skärallid. Några av de största reservaten kännetecknas till stor del av den planterade tallskogen. Det gäller t.ex. Ängelholms dynreservat, Äspets kronopark, Haväng-Vitemöllaområdet och Hagestads fritidsreservat.

Vad man kan invända ur vetenskaplig naturvårdssynpunkt är, att de flesta skogsreservaten är ~~små~~ och att de är ojämnt fördelade över länet. Det skulle alltså behövas fler och större skogsreservat. Sådana kan också behöva bildas av landskapsestetiska skäl. När det gäller den sociala naturvården kan man säga, att nästan all skogsmark är värdefull på grund av de möjligheter den ger till promenader och terrängsport, men uppenbarligen kan friluftslivets önskemål härvidlag i stor utsträckning tillgodoses utan reservatbildning, eftersom den s.k. allemansrätten anses gälla för skogsmark. Dock är den planterade granskogen, som nu breder ut sig mer och mer, den för friluftslivet minst lockande skogstypen och därför kan reservatbildning med förbud mot granplantering ej sällan vara motiverad även av sociala skäl.

I utredningen har angivits åtskilliga skogsområden såsom skyddsvärda, men tyvärr skulle skyddet i allmänhet just bestå i förbud att omföra befintlig lövskog till granskog, något som strider mot de nu rådande tendenserna inom skogsbruket. Man har därför all anledning att ställa sig tvivlande inför möjligheterna att bilda skogsreservat i större utsträckning. Kanske kan sådana förnämligast bildas på statens och kyrkans skogar eller där kommuner och landsting är villiga att satsa medel för inköp eller inträngsersättningar.

De skyddsvärda skogarna har i utredningen redovisats dels kommunvis, dels i registret. Det torde därför vara tillfyllest att här exemplifiera skogstyper, som hittills varit otillräckligt eller inte alls representerade bland reservaten.

Först bör då bokskogarna nämnas. Att de är otillräckligt representerade har nyligen vitsordats av Statens naturvårdsnämnd, som också föranstaltat om en specialinventering av dessa skogar i de fyra sydligaste länen. Avsikten är att inventeringen skall leda fram till en omfattande skyddsplan.

Ovan har de redan naturskyddade bokskogarna redovisats. Dessutom har (under avd. I) angivits några landskapsområden, vari större sammanhängande bokskogspartier ingår, t.ex. Hallandsås och Söderåsen, sluttningarna av Nävlingeåsen och Linderödsåsen. Vångaberget, Ryssberget och Balsberget. Man kan tillägga exempelvis Västanaåberget mellan Vånga och Näsum, Maglehems ora, delar av skogsområdet kring S:t Olof, särskilt Gyllebo kronopark, Onslunda sten och sluttningarna mot S. Mellby, Matterödsåsens sluttningarna mot Finjasjön och ett stort område utmed länsgränsen SV Matteröd. Ett betydande antal mera begränsade skogspartier, som till väsentlig del utgöres av bokskog, har redovisats i utredningen. Som exempel kan följande nämnas:

Atteköpsskogen (R 255) och Håle hall (R 14) i Förslövsholm, Lugnet (R 20) i Barkåkra, Härninge backe (R 33) i Ausås, Lärkesholmsskogarna (R 36) i Örkelljunga, Ubbaltområdet (R 61) och Kungskällan (L 31) i Vittsjö, området kring Barsjön och Vedema hall (R 68) samt vid Skälsböke (R 69) och Hallen (R 72) i Tyringe, Haganäs (R 97) i Broby, området vid norra ändan av Immeln (R 99) i Örkened, Skyttaböket (R 39) i Åstorp, Prästskogen (R 87) i Sösdala, Vedhyggeskogen (R 77) i Stoby och Vinslöv, Ovesholmsskogen (R 139) i Träne, Bokenäset (R 254) i Nosaby, Brinkahagen (R 134) och Müllerödsnäs (R 135) i Fjälkinge, Barnakällaskogen (L 83) i Ivetofta, skogen vid Bjära (R 147) i Tollarp, Tostaröds skogen (R 257) i Brösarp, Smedstorpsskogen (R 203) i Smedstorp och Tosterupsskogen (R 246) i Glenningebro.

En intressant skogstyp är den örtrika lövblandskog, som ofta påträffas på s.k. grönstensberg. Ibland är det fråga om igenvuxna lövängar. Några exempel på denna skogstyp borde skyddas i länet, t.ex. Rumperödsberget i Glimåkra (R 103), som dock delvis är förstört genom stentäkt, eller det gamla lövängsområdet vid S. Hulta i Loshult (R 95), som dock numera är militärt område. Vid Biskopsgården i Glimåkra (R 104) har åtminstone tidigare funnits ett område, där denna skogstyp varit vackert utbildad. Genom en noggrannare inventering på basis av den geologiska kartan kan troligen andra och bättre exempel uppletas, men säkert är att många grönstensberg mer eller mindre förstörts genom stentäkt och att på andra floran helt förändrats genom granplantering.

Ett egenartat skogsbestånd är den s.k. Anderstorps ~~enskog~~ i Riseberga (R 51), som mer och mer blivit uppskattad som utflyktsmål och som utan större uppoffring från markägarens sida borde kunna göras till naturreservat.

VIII. Ängar och hedar.

Enligt vanligt språkbruk utgöres ängar av öppna, gräs- eller starrbevuxna marker; som utnyttjas till bete eller, mera förr än nu, slåtter. Ofta har de ett stort inslag av vackert blommande örter. Där buskar förekommer i större utsträckning talar man om ängssnår eller, där ängarna hävdas genom slåtter och lövtäkt, lövängar. Många förut "naturliga" ängar är numera starkt förändrade genom insådd av främmande gräsarter och utspridning av ~~handels~~gödsal. Man kan skilja på fuktängar och torrängar. De senare är ofta utbildade som ängsbackar. På kalkrik sand i östra Skåne förekommer en säregen typ av torrängar, de.s.k. steppartade torrängarna, som floristiskt är utomordentligt intressanta. Stundom innefattas de under begreppet gräshedar.

Hittills naturskyddade ängar i länet är t.ex. en fuktäng vid Lyngsjö (NR 11), en strandäng på Simris 26¹ (NR 12), Tostoberga ängar i Fjälkinge (NR 17), Stora Hults fälad i Förslövsholm (NR 13) och ett fuktängsområde på Svabitsholm i Kivik (DR 34). Härtill kan läggas Brösarps södra backar, där plockning av gullvivor är förbjuden, och Benestads backar, som dock snarast blivit naturskyddade för kalktuffens skull.

I inventeringen har upptagits flera skyddsvärda fuktängsområden. Viktigast är Håslövs ängar i Fjälkinge (R 129), som det är ett riksintresse att bevara, särskilt för fågellivets skull. Vidare kan nämnas Lyckeboða strandängar i Fjälkinge (R 138), Köpinge ängar i Vä (R 143) och de delvis hedartade strandängarna på Vasalts strand i V. Bjäre (R 12). Av skyddsvärda ängsbackar kan nämnas Skepparslövs backar i Vä (R 140) samt Brösarps backar och Benestads backar i vidare mån än vad som redan är naturskyddat.

Vanligen föreställer man sig hedarna som öppna marker med ett fältskikt av risartade vedväxter, t.ex. ljung, kråkris, lingon och blåbärsris.

Botanisterna räknar dock även skogklädda marker till hedserien. I stället för ris kan markvegetationen utgöras av torra gräsarter eller av lavar. En viktig hedtyp är ljungheden, vars uppkomst anses betingad av tre förhållanden, ett vintermilt, fuktigt klimat med långa vårar och höstar, en kalkfattig jordmån och en intensiv betesgång med vinterbete. Ljunghedarna är numera sällsynta i Skåne, sedan de flesta planterats igen med gran.

Ljungbevärta marker ingår visserligen i flera av de fridlysta områdena, t.ex. NR 15 och NR 16, men någon riktig ljunghed har ännu ej blivit definitivt avsatt som naturreservat i länet. Dock har interimistiska. förbud enl. 11 § NVL utfärdats för Boarps hed i Tollarp (R 149). I inventeringen har dessutom upptagits ett par mindre ljunghedsområden i Andrarum (R 190 och R 193) samt några områden, som åtminstone delvis utgöres av ljunghed, t.ex. Bjäreds knall (R 15) i Förslövsholm.

Gräshedar finns naturskyddade inom följande reservat: Haväng-Vitemöllaområdet (NR 20), Stenshuvud (NR 5), Drakamöllan (NR 16) och Backåkra (NR 9). Dessutom förekommer gräshedar på Ravlunda skjutfält, som med en viss rätt kan anses som naturskyddat. I inventeringen har upptagits flera områden med skyddsvärda gräshedar, t.ex. området kring Lyngsjö kyrka (R 156) och området öster om Rambrobäcken i Vä (L 74).

IX. Myrar.

I vetenskaplig litteratur användes uttrycket myr som en sammanfattande benämning på mossar och kärr. De förra får sin vattenförsörjning enbart genom nederbörden och ^{är} därför extremt fattiga på mineralsalter. Kärren får ett vattentillskott från underlagrande eller omgivande mark. Beroende på dennas beskaffenhet varierar därför kärrens näringsstatus, vilket ger underlag för en indelning av dem i rikkärr och fattigkärr. Mossarna omgives oftast av en kant av fattigkärr, den s.k. laggen. - I Skåne kallas kärren ofta för mossar.

Bland domänreservaten finner man flera myrar, t.ex. Svaleholmsmyren (DR 30) i Glinåkra samt Hägghultsmyren (DR 31) och Ulvhultsmyren (DR 32) i Örkened. På några av naturreservaten, t.ex. Stenshuvud och Hallands

Väderö, finns kärr inneslutna, men inget av naturreservaten utgöres helt av myr. Det är därför en angelägen naturvårdsuppgift att få olika myrtyper avsatta som reservat, innan det är för sent.

Bland rikkärren kan följande nämnas som särskilt skyddsvärda: Gyetorpskärret (R 137) och Nymö mosse (R 128) i Fjälkinge; Egeside träsk (R 158) i Åhus och Degeberga; Åraslövs mosse (R 81) i Vinslöv; Lövedalskärret (R 112) i Oppmanna-Vånga; Örups kalkkärr (R 206) och Västermossen (R 204) i Tomelilla; Hagestads mosse (R 251) i Löderup.

Bland mossarna kan följande nämnas: Stensmyr (R 34) i Skånes Fagerhult och Vittsjö; Traneröds mosse (R 52) i Riseberga och Röstånga; Grims myr (R 58) i Vittsjö och Götteryd; Aggarps mosse (R 73) i Tyringe och Bjärnum; Fjällmossen (R 164) i Långaröd och Degeberga; Vysslemyr (L 51) i Osby och Loshult, åtminstone partiet vid Hackeboda (R 94).

X. Sjöar och vattendrag.

Principiellt är alla sjöar och vattendrag skyddsvärda i den meningen att de bör hållas fria från föroreningar i görligaste mån. Tyvärr är många redan så förorenade att det inte längre är möjligt att göra något åt saken. I andra fall kan man kanske hoppas på en viss förbättring genom en fortsatt utbyggnad av reningsverken.

Vidare bör tillträdet till sjöar och vattendrag i största möjliga utsträckning lämnas fritt med hänsyn till det rörliga friluftslivets krav, vilket framför allt innebär att stränderna bör hållas fria från bebyggelse. Härvidlag kan 15 § NVL användas som instrument. Endast undantagsvis torde det vara meningsfullt att förklara själva sjöarna som naturreservat, vilket ej heller skett hittills i länet. Däremot kan det vara önskvärt att vid vissa s.k. fågelsjöar inskränka rätten till jakt och färdsel med stöd av KK 57/1965.

När det därför här talas om skyddsvärda sjöar och vattendrag avses närmast en målsättning i ovannämnda hänseenden och icke att de avsättes som naturreservat.

Bland sjöar, som hittills kunnat hållas något så när rena och vars vattenstatus sålunda såvitt möjligt bör bibehållas, kan följande nämnas: Västersjön (R 27), Rössjön (R 28), Prästtorpssjön (R 88), Vässlarpsjön (R 100), Tydingen (L 33), Båen (R 113), Immeln (L 55), Lerjesjön (R 114), Verkasjön (R 180), Gyllebosjön (R 226), Syrkultssjön (L 25), Skeingesjön (L 29), och Lovrasjön (L 82).

Som speciella fågelsjöar kan följande betecknas: Flinkasjön (R 37), V. Sorrödssjön (R 55), Lillasjö (R 63), Fåglasjö och Store damm (R 71), Ballingstorpssjön (R 111), Araslövssjön (R 118), Vejle sjö (R 127), Oppmannasjön (L 63), särskilt norra delen, Hammarsjön (L 65), Egeside träsk (R 158) och Svarta sjö (R 141).

Av hittills i stort sett rena vattendrag kan följande nämnas; Käglean (R 21), Verkeån (L 89) och Julebodaån (L 81). Härtill kommer, att praktiskt taget alla vattendrag av någon betydelse och särskilt de raskt strömmande utgör tilltalande inslag i landskapsbilden och att därför en zon närmast dem bör hållas fri från störande bebyggelse.

XI. Enstaka träd och grupper av träd.

Tidigare var det ganska vanligt att fridlysa sådana objekt antingen som naturminnen enl. naturskyddslagen eller genom beslut av domänstyrelsen. I propositionen till 1964 års naturvårdslag uttalar emellertid departementschefen, att en återhållsamhet härvidlag bör iakttas. I utredningen har därför endast några få sådana objekt föreslagits till fridlysning.

Såsom framgår av registret finns bland de redan fridlysta träden en alm, en ask och ett askbestånd, tio bokar eller bokbestånd, fjorton ekar eller ekbestånd, en gran och tre idegransbestånd.

Till fridlysning har i utredningen föreslagits följande objekt: den småbladiga björken vid Bubbarp i Hästveda (M 2), som är unik; ett ekbestånd vid Bjärsgård i Klippan (R 47) och ett vid Maglö i Sösdala (R 86); ett idegransbestånd vid Hammarbäck i Osby (R 98) och ett vid Kylaboda i Hjärsås (R 109); en tall vid Björstorp i Vittsjö (M 1).

XII. Lokaler för sällsynta eller, hotande växtarter.

Av hittills avsatta naturreservat kan man till denna kategori knappast räkna mer än ett, nämligen lokalen för nosippa (Anemone vernalis) i Perstorp (NR 7). Visseligen har ett par andra reservat främst tillkommit till skydd för en viss angiven växtart, t.ex. Brösarps backar till skydd för gullvivorna, men dessa reservat har en betydelse som sträcker sig långt utöver det angivna syftet. På samma sätt förhåller det sig med några av domänreservaten, t.ex. Ivöreservatet till skydd för skogsfru (Epipogium aphyllum), Hägghultsreservatet till skydd för korallrot (Corallorhiza trifida) och Ulvshultsreservatet till skydd för dvärgbjörken.

I detta sammanhang må erinras om att sju växtarter blivit fridlysta i hela länet eller (i ett fall) i två socknar: Dessa är:

1. Berglök (Allium senescens var. calcarum), fridlyst 16/3 1935.
2. Uddbräken (Polystichum lobatum), fridlyst 16/3 1935. - Arten torde numera vara utgången.
3. Myrbräcka (Saxifraga hirculus), fridlyst 16/3 1935. - Arten torde numera vara utgången.
4. Fälnocka (Senecio integrifolius), fridlyst 16/3 1935.
5. Martorn (Eryngium maritimum), fridlyst 20/1 1938.
6. Tagg-ginst 1. Tysk ginst (Genista germanica), fridlyst 9/6 1941.
7. Liten frossört (Scutellaria minor), fridlyst i V. Karups och Torekøvs socknar. 22/11 1944.

Värdet av att fridlysa växtarter som sådana (enl. 14 § NVL) och icke lokaler för dem torde vara tvivelaktigt, åtminstone när det gäller mycket sällsynta växter. Deras utseende är då obekant för de flesta, varför oavsiktlig skadegörelse lätt kan ske. I allmänhet är det bättre att fridlysa lokalerna, men dessa bör ej göras alltför små. Uppmärksamheten riktas då direkt på den art man vill skydda, vilket lätt kan leda till att den utrotas. Även av andra skäl bör lokalerna ha en viss storlek. Tillfälligheter kan annars göra att de förstöres.

Betänkligheter av dessa slag har gjort, att endast ett fåtal reservat föreslagits i utredningen i direkt syfte att bereda skydd åt en viss

växtart. Dessa är:

- R 101 Lokal för kungsbräken (Osmunda regalis) vid Ekeshult i Örkened.
R 122 Lokal för fältnocka (Senecio integrifolius) på Lövhall i Nosaby.
R 136 Lokal för johannesnycklar (Orchis militaris) vid Rinkaby i Fjälkinge.

Prof. Henning Weimarck har (i SkN 1960, sid. 98) uttalat, att han anser det särskilt angeläget att ett reservat bildas med förekomst av hårginst (Genista pilosa). Något lämpligt sådant har dock ej kunnat finnas.

Tillägg till registret (sid. 24).

- R 260 Skogsområde V Hässleholm
R 261 Ekebacken vid Hjälmsjöhov i Örskelljunga
R 262 Beteshage vid Nöbbelöv i Broby
-

Slutord

Utredningen har gällt en inventering av naturvårdsobjekt i länet främst till tjänst för länsstyrelsen, vilken som bekant är beslutande organ på det regionala planet i de flesta naturvårdsfrågor, men även till tjänst för andra statliga myndigheter, ämbetsmän i distriktsförvaltningen, kommunala organ, planförfattare m.fl., som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med naturvårdsfrågor eller överhuvud taget har att handlägga ärenden rörande markdispositionen. Därjämte torde utredningen vara av intresse för ideella naturvårdsorganisationer och i någon mån för den naturvårdsintresserade allmänheten.

Resultaten har redovisats dels i kartform i skalan 1:50000, dels i den här framlagda kommentaren. Originalkartorna förvaras på länsarkitektkontoret i Kristianstad, där kopior kan beställas. Varje blad omfattar 1-3 kommunblock. Av tekniska och ekonomiska skäl har det inte gått att

distribuera kartorna tillsammans med kommentaren.

I utredningen har upptagits omkring 500 objekt, inklusive sådana som redan är naturskyddade antingen enl. naturvårdslagen eller på annat sätt, t.ex. genom beslut av domänstyrelsen. För flertalet ej naturskyddade objekt har förslag till åtgärder lämnats, t.ex. om reservatbildning enl. 7 § NVL eller förbud enl. 15 och 19 §§ NVL. Enligt föreskrifterna i naturvårdskungörelsen kommer sakägarna alltid att höras i dylika fall. Om därvid ersättningsanspråk skulle resas, kommer dessa att regleras enl. bestämmelserna i 25 - 36 §§ NVL, förutsatt att medel finns tillgängliga och objektet bedömes vara av tillräckligt intresse ur allmän synpunkt. Det kan alltså tänkas, att ersättningsanspråken i några fall blir så stora, att man måste avstå från att fullfölja projekten. Redan av detta skäl är det omöjligt att säga, hur mycket av det här skisserade naturvårdsprogrammet som kan realiseras, och hela utredningen får sålunda närmast betraktas som en "önskelista", en inventering av vad som i och för sig vore värt att naturskydda.